

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOJO PROCESO KATEDRA

Marijus Kursevičius

Neakivaizdinio skyriaus Teisės ir valdymo studijų programos studentas

**KARDOMŲJŲ PRIEMONIŲ SISTEMA BAUDŽIAMAJAME PROCESĖ:
LYGINAMASIS ASPEKTAS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
lektorė dr. Jolanta Zajančkauskienė

Vilnius 2006

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. KARDOMŪJŲ PRIEMONIŲ SAMPRATA IR VIETA PROCESINIŲ PRIEVARTOS PRIEMONIŲ SISTEMOJE.....	7
1.1 Procesinės prievartos baudžiamajame procese samprata, paskirtis.....	7
1.2 Kardomųjų priemonių kaip procesinės prievartos priemonių samprata bei paskirtis.....	13
2. KARDOMŪJŲ PRIEMONIŲ SISTEMA.....	19
2.1 Kardomųjų priemonių rūšys bei klasifikavimas.....	19
2.2 Kardamosios priemonės, ribojančios asmens laisvę.....	24
2.3 Kardamosios priemonės ribojančios nuosavybės teises.....	42
2.4 Kardamosios priemonės ribojančios kilnojimosi laisvę.....	45
2.5 Kardamosios priemonės ribojančios bendravimo bei susižinojimo laisvę.....	55
2.6 Kitos kardamosios priemonės.....	58
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	61
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	63
SANTRAUKA.....	68
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	69
PRIEDAI.....	71

ĮVADAS

Aukščiausią teisinę galią Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje turinčiame teisės akte – Konstitucijoje¹ – įtvirtinta: „asmens laisvė neliečiama“ (20 str.), „nuosavybė neliečiama“ (23 str.), „žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas“ (22 str.). Tai reiškia, kad Konstitucija įtvirtina žmogaus teisių ir laisvių neliečiamumą kaip esminę šiuolaikinės civilizacijos vertybę. Tačiau žmogaus teisės ir laisvės negali būti suvokiamos kaip absoliuti ir nepajudinama kategorija. Turime suprasti ir visuomet akcentuoti, kad žmogus turi ne tik teises, bet ir pareigas. Teisė – tai „...subjektyvių teisių ir pareigų vienovė. Ji reiškia, kad individas negali legaliai apsaugoti savo intereso kitaip, kaip tik gerbdamas kito asmens tokią pat teisę.“² Taigi galime daryti išvadą, kad tuomet, kai žmogus negerbia kito žmogaus teisių ir jas pažeidžia, jis atsisako atitinkamos dalies savo teisių. Būtent tada atsiranda teisėtas pagrindas riboti nusižengusio ar nusikaltusio asmens teises. „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija taip pat leidžia riboti asmens teises tais atvejais, kai reikia užkirsti kelią teisės pažeidimams, nubausti asmenis, padariusius nusikaltimus, apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves, garantuoti visuomenės saugumą, viešą tvarką, sveikatą, moralę, užtikrinti šalies ekonominę gerovę.“³ Čia nekalbama vien tik apie žmogaus teisių ribojimą tais atvejais, kuomet yra įsiteisėjęs apkaltinamasis nuosprendis. Kalbama ir apie tokias situacijas, kai asmuo yra sulaikomas, suimamas ar suvaržomos kitos jo teisės, pagrįstai įtariant jį padarius nusikalstamą veiką ar pagrįstai manant, kad asmuo, jau padaręs nusikalstamą veiką gali pabėgti ar trukdyti tyrimui, t.y. kalbama apie valstybės taikomas prievartos priemones. Ši valstybinė prievarta yra vienas pagrindinių ramsčių tiriant nusikalstamas veikas.

Temos aktualumas. Pasauliui žengiant ekonominio bei socialinio bendradarbiavimo keliu, ypatingai svarbi tampa lyginamoji teisėtyra. Valstybės jungiasi į ekonomines, politines bei karines sąjungas, plėtoja tarpusavio santykius, dėl to tenka diskutuoti, kokia teisės sistema yra tobulesnė ar „geriausia“. Skirtingų valstybių teisės mokslininkai ieško kelių kaip tobulinti nacionalines teisės sistemas. „Lietuvoje lyginamajai teisėtyrai turi būti skiriamas ypatingas dėmesys, [...]. Būtų klaidinga kurti naujus nacionalinius įstatymus nepasidomėjus, kokie įstatymai yra kitose šalyse ir kaip jie ten veikia. Užsienio šalių teisės studijavimas gali būti naudingas ir mokymo procese. Tokios studijos studentams suteiktą galimybę kritiškai žvelgti į galiojančius Lietuvoje įstatymus, suteiktų argumentų, kodėl vieni ar kiti įstatymai turėtų būti tobulinami bei bandyti prognozuoti teisės reformos kryptis.“⁴ Tačiau dažniausiai lyginamos atskiros teisės šakos kaip vieninga visuma (pvz.:

¹ LR Konstitucija: LR piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. Valstybės Žinios, 1992.11.30, Nr.: 33, Publikacijos Nr.: 1014

² Vaišvila A. Teisės teorija: vadovėlis. – Vilnius: Justitia, 2000.P.95

³ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr.1, 4, 6 ir 7 // Valstybės Žinios, 2001.02.23, Nr.: 17, 7-11 str.

⁴ Goda G. Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai.-Vilnius: Saulužė, 1997.P.1

konstitucinės teisės, baudžiamosios teisės) ieškant bendrybių bei skirtumų. Manome, kad lyginamuoju aspektu reikėtų analizuoti ne tik atskiras teisės šakas, bet ir atskirus tų teisės šakų institutus. Šiame darbe lyginamuoju aspektu bus analizuojamas kardomųjų priemonių institutas baudžiamojo proceso teisėje. Galima būtų paminėti keletą elementų dėl ko ši tema aktuali. Visų pirma, norėtume išskirti teorinę šios temos svarbą, t.y. ši tema svarbi siekiant atskleisti kardomųjų priemonių, kaip valstybinės prievartos taikymo, turinį apskritai. Taip pat šios temos analizė padėtų įvertinti Lietuvos Respublikos pasirinkto baudžiamojo proceso įstatymo modelio tinkamumą konkrečiame, siauresniame kardomųjų priemonių kontekste bei atskleisti skirtumus nuo kitose valstybėse taikomų kardomųjų priemonių. Antra, manytume, kad galima išskirti ir pažintinį šios temos aspektą. Žmogaus teisių suvaržymas visais atvejais yra blogybė, bet ši blogybė būtina ir taikoma siekiant visai visuomenei svarbių tikslų – atskleisti nusikalstamą veiką ir tinkamai nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį, kitaip tariant, skiriant kardomąją priemonę, žmogaus teisės suvaržomos tik tuomet, kai pagrįstai galima teigti, jog žmogus pažeidė kitų žmonių teises, padarydamas nusikalstamą veiką. Atsižvelgiant į tai, kad kardomųjų priemonių taikymas – tai įsibrovimas į žmogaus teisių sferą, turėtume supažindinti visuomenę tiek su Lietuvos Respublikoje taikomomis kardomosiomis priemonėmis, jų tikslais, paskirtimi, tiek ir su užsienio valstybių kardomųjų priemonių sistemomis, atkreipti dėmesį, kaip ir koku mastu pasiekiami tų tikslų, kurių siekia ikiteisminio tyrimo institucijos ar teismai taikydami vieną ar kitą kardomąją priemonę. Taip pat ši tema aktuali ir praktine prasme. Reikėtų suprasti, kad tik lyginant ir analizuojant Lietuvos Respublikoje bei užsienio valstybėse taikomų kardomųjų priemonių sistemas, galima rasti naujovių, kurias galbūt būtų tikslinga inkorporuoti į nacionalinę baudžiamojo proceso teisę, taip ją praturtinant ir padarant universalesnę. Taip pat tikėtina, kad kardomųjų priemonių sistemos analizė padėtų išvengti nepagrįsto per griežtų kardomųjų priemonių taikymo bei sumažintų žalą, atsirandančią žmogaus teisėms taikant kardomasias priemones, tuo pačiu nepakenkiant ikiteisminiam tyrimui. Be jau minėtų aspektų, temos praktiškumą galime išvelgti ir tais atvejais, kai atskleidžiant nusikalstamas veikas reikalingas tarptautinis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose, nes, pavyzdžiui, ekstradicija praktiškai neįmanoma be kardomųjų priemonių taikymo. Kaip tik tada svarbu, kokios kardamosios priemonės ir kada taikomos užsienio valstybėse.

Tyrimo objektas. Baigiamojo darbo objektas yra kardomųjų priemonių sistema Lietuvos Respublikos bei užsienio valstybių baudžiamojo proceso teisėje, šių priemonių turinys, tikslai, paskirtis bei tarpusavio santykis.

Tyrimo dalykas. Tarptautinės sutartys, Lietuvos Respublikos bei kai kurių užsienio valstybių teisinė bazė, Lietuvos teismų praktika, Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika,

istoriniai šaltiniai, mokslinė literatūra, taip pat Lietuvos valstybinėse duomenų bazėse sukaupti statistiniai duomenys, susiję su kardomųjų priemonių reglamentavimu bei jų taikymu.

Darbo tikslas. Tikslas – ištirti Lietuvos Respublikoje taikomas kardomasias priemones bei jų sistemą ir palyginti su užsienio valstybėse taikomomis kardomosiomis priemonėmis bei jų sistemomis, įvardinti ir apibendrinti atskirų valstybių kardomųjų priemonių privalumus ir trūkumus, santykį su kitomis kardomosiomis priemonėmis.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti kardomųjų priemonių sampratą bei aptarti jų vietą procesinių prievartos priemonių sistemoje;
2. Išanalizuoti Lietuvos Respublikos, kai kurių užsienio valstybių bei tarptautinius teisės aktus, reglamentuojančius kardomųjų priemonių sistemas bei jų taikymą;
3. Apžvelgti kardomųjų priemonių taikymo bei skundų dėl jų taikymo nagrinėjimo praktiką Lietuvos Respublikos teismuose ir Europos Žmogaus Teisių Teisme;
4. Palyginti Lietuvos Respublikoje taikomas kardomasias priemones su tokiomis priemonėmis, taikomomis kitose šalyse, bei atskleisti kai kurių kardomųjų priemonių istorinį kaitumą Lietuvos Respublikoje;
5. Įvardinti kardomųjų priemonių taikymo probleminius klausimus žmogaus teisių apsaugos aspektu.

Hipotezė. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse numatyta kardomųjų priemonių sistema ne kiekvienu atveju užtikrina įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimą procese, netrukdomą ikiteisminį tyrimą, bylos nagrinėjimą teisme ir nuosprendžio įvykdymą.

Baigiamojo darbo tyrimo metodika.

Darbe naudoti teoriniai metodai:

1. Abstrakcijos metodas panaudotas siekiant atitrūkti nuo neesminių klausimų, susijusių su kardomosiomis priemonėmis, ir susikoncentruojant ties probleminių klausimų analize.
2. Lyginamasis sinchroninis metodas panaudotas lyginant skirtingų valstybių to paties laikotarpio panašias kardomasias priemones;
3. Lyginamasis diachroninis metodas darbe naudotas lyginant kai kurių kardomųjų priemonių vystymosi pakopas (pvz.: lyginant dabar galiojančią suėmimo skyrimo tvarką su anksčiau galiojusia);
4. Sisteminės analizės metodas – šis metodas panaudotas analizuojant kardomasias priemones kaip procesinės prievartos komponentus bei bandant rasti sprendimus kai kuriose probleminėse situacijose susijusiose su kardomųjų priemonių taikymu;

Darbe naudoti empiriniai metodai:

1. Dokumentų analizės metodas panaudotas renkant pirminę informaciją iš atskirų valstybių teisės aktų bei teismų praktikos.
2. Anketinis metodas panaudotas sudarant klausimyną ir jį pateikiant atitinkamiems respondentams.

Šaltiniai ir literatūra. Aptariant kardomasias priemones lyginamuoju aspektu, jas apibūdinant, įtakos turėjo užsienio valstybių mokslininkų darbai bei praktika baudžiamojo proceso bei žmogaus teisių srityse. Kalbant apie kardomasias priemones pasinaudota Rusijos, Vokietijos, Lenkijos, Baltarusijos baudžiamojo proceso tyrėjų patirtimi ir teorinėmis išvadomis, taip pat naudoti minėtų užsienio valstybių bei tarptautiniai teisės aktai, reglamentuojantys klausimus, kurie bus analizuojami šiame darbe.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, du skyriai, išvados bei literatūros sąrašas.

Šio darbo pirmoje dalyje bus aptariamos kardamosios priemonės, kaip procesinių prievartos priemonių sistemos dalis, teorine prasme, pasiremiant teisės doktrina. Remdamiesi teorinių problemų analize, suformuluosime procesinių prievartos priemonių sampratą baudžiamajame procese bei atskirai išskirsime kardomųjų priemonių sampratą, paskirtį, jų vietą procesinių prievartos priemonių sistemoje.

Antroje darbo dalyje remdamiesi galiojančiais Lietuvos Respublikos, užsienio valstybių bei tarptautiniais teisės aktais išdėstysime kardomasias priemones pagal tai kokią žmogaus teisę jos riboja, kalbėsime apie šių priemonių rūšis, lyginsime su kitų valstybių kardomosiomis priemonėmis. Apžvelgsime kardomųjų priemonių skyrimo bei skundų dėl jų taikymo nagrinėjimo praktiką Lietuvos Respublikos teismuose ir Europos Žmogaus Teisių Teisme. Taip pat šioje dalyje išskirsime probleminius atskirų kardomųjų priemonių taikymo aspektus. Ir aptarsime kardomųjų priemonių skyrimo problemas, susijusias su žmogaus teisėmis bei jų pažeidimais.

1. KARDOMŪJŲ PRIEMONIŲ SAMPRATA IR VIETA PROCESINIŲ PRIEVARTOS PRIEMONIŲ SISTEMOJE

1.1 Procesinės prievartos baudžiamajame procese samprata, paskirtis.

Prievarta paprastai suprantama kaip socialiai neigiamas reiškinys ir tai yra teisingas šio reiškinio interpretavimas, nes bet kokia prievartos forma sukelia vienokias ar kitokias neigiamas pasekmes. Prievarta visada reiškia įsiskverbimą į žmogaus teises ir laisves. Ji svarbi mūsų kasdienės patirties dalis. Prievartos apraiškos formų yra daug: fizinė ir psichinė prievarta, prievarta karo ir

taikos metu, taip pat prievarta vykdamą įstatymą ir pažeidinėjant jį. Tai toli gražu ne visos prievartos formos. “Prievartos supratimas nuolatos keičiasi. Visuomenė tampa vis jautresnė įvairiausioms prievartos apraiškoms. Vis naujus veiksmus ji linkusi suprasti kaip prievartą. Dabar prievartai priskiriama tai, kas prieš kelis dešimtmečius nebuvo ja laikoma. Vis naujos prievartos formos kriminalizuojamos, pripažįstamos nusikaltimais. Taigi vargu ar galime tikėtis, kad ši sąvoka bus galutinai apibrėžta”.⁵ Tačiau bendriausia prasme prievarta reiškia priešingumą kažkieno valiai, privertimą atlikti vienokius ar kitokius veiksmus ar nuo jų susilaikyti. Dažniausiai išskiriamos dvi prievartos apraiškų grupės. Pirmoji – tai leistinos ir netgi sveikintinos prievartos apraiškų grupė. Antroji – įstatymo draudžiamos prievartos apraiškų grupė. Remiantis pirmąja prievartos apraiškų grupe, visuotinai yra sutinkama, kad siekiant apsaugoti visuomenės interesus, apginti atskirus individus neišvengiamai reikia panaudoti prievartą. Tačiau toks prievartos panaudojimas turi būti visiems aiškiai ir suprantamai reglamentuotas, siekiant išvengti savivalės. 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (toliau tekste – Konvencija) yra pagrindinis tarptautinis teisės aktas, kurio pagalba Europos taryba užtikrina aukštus žmogaus teisių apsaugos reikalavimus visose valstybėse – narėse. Šio teisės akto 5 straipsnio 1 dalyje numatyta bendra taisyklė kuri sako, kad „kiekvienas žmogus turi teisę į laisvę ir asmens neliečiamybę. Niekam negali būti atimta laisvė kitaip, kaip šiais atvejais ir pagal įstatymo nustatytą tvarką:

- a. kai jis teisėtai sulaikomas, remiantis kompetentingo teismo sprendimu;
- b. kai jis teisėtai suimamas ar sulaikomas už tai, kad neįvykdė teismo teisėto sprendimo, arba kai norima garantuoti kokio nors įstatymo numatyto įsipareigojimo vykdymą;
- c. kai jis teisėtai suimamas ar sulaikomas, kad būtų pristatytas kompetentingam teismo pareigūnui, pagrįstai įtariant padarius nusikaltimą ar kai pagrįstai manoma, jog būtina užkirsti kelią padaryti nusikaltimą arba manoma, kad jis gali pabėgti jį padaręs;
- d. kai sulaikomas nepilnametis pagal teisėtą potvarkį jo auklėjimo priežiūros tikslais arba jo teisėto suėmimo tikslas dėl to, kad jis būtų pristatytas kompetentingam teismo pareigūnui;
- e. kai asmenys teisėtai sulaikomi, siekiant užkirsti kelią infekcinėms ligoms plisti, arba kai sulaikomi psichiškai nesveiki asmenys, alkoholikai, narkomanai, valkatos;
- f. kai žmogus teisėtai suimamas ar sulaikomas dėl to, kad negalėtų be leidimo įvažiuoti į šalį ar kai imamasi veiksnių jį deportuoti ar išduoti kitai valstybei.

[...] Konvencijos 5 straipsnio 1 punkte kiekvienam asmeniui garantuojama teisė į laisvę ir asmens neliečiamybę, išskyrus aukščiau išdėstytus šešis atvejus sudarančius baigtinių išimčių iš bendros taisyklės sąrašą. Kitaip sakant [...] šalis neturi teisės savo nuožiūra numatyti kitų sulaikymo ar

---

⁵ Justickis V. Kriminologija: vadovėlis. I dalis. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001. P.411

suėmimo atvejų, o turi laikytis Konvencijos nustatytų apribojimų. Be to, 5 straipsnio 1 punktas reikalauja, kad valstybė niekam neatimtų laisvės kitaip, kaip tik „įstatymo nustatyta tvarka“. Ši nuostata taip pat riboja valstybės galimybes veikti savo nuožiūra.“⁶ Iš šios citatos reikėtų suprasti, kad valstybė remdamasi Konvencijos 5 straipsnio 1 punktu visus ribojimus turi nustatyti savo įstatymuose bei poįstatyminiuose aktuose.

Valstybės prievartą leidžiančias teisės normas rasime konstituciniuose, administraciniuose, civiliniuose, baudžiamuosiuose ir kituose įstatymuose. Šias sritis reglamentuoja materialinės teisės normos. Tačiau patį šių materialinių teisės normų įgyvendinimą reglamentuoja proceso įstatymai. Būtent šie proceso įstatymai ir numato visas priemones, procedūras ir būdus kaip yra įgyvendinamas teisingumas tiek baudžiamosiose, tiek civilinėse, tiek ir administracinėse bylose. Šiame darbe apsiribosime baudžiamąjo proceso įstatymų analize, taigi ir kalbėsime apie prievartą baudžiamajame procese. Pripažįstama, kad baudžiamajame procese taikoma prievarta yra valstybės prievartos dalis. Nuo kitokios valstybės prievartos, baudžiamąjo proceso prievarta skiriasi keliais aspektais, visų pirma, ji:

1. numatyta baudžiamąjo proceso įstatyme;
2. taikoma išskirtinai tik baudžiamąjo proceso metu;
3. taikoma tik įgaliotų pareigūnų;
4. taikoma tik dalyvaujančių baudžiamajame procese asmenų atžvilgiu;
5. turi konkrečius tikslus, kurie išplaukia iš baudžiamąjo proceso paskirties;
6. turi ypatingą turinį (asmens laisvės ribojimas, turtinių teisių ribojimas ir t.t.);
7. turi užkardymo ar išpėjimo (preventyvinių) bruožų;
8. taikoma tik įstatyme numatyta tvarka ir tik esant įstatyme numatytoms sąlygoms bei pagrindams, garantuojantiems jų taikymo teisėtumą ir pagrįstumą;
9. taikoma neatsižvelgiant į asmens, kuriam ji taikoma valią ir norus.⁷

Kaip jau išaiškėjo analizuojant Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 5 straipsnio 1 punktą, prievartos taikymas turi būti reglamentuotas įstatymų,⁸ būtent baudžiamąjo proceso įstatymas ir yra tas teisės aktas kuris reglamentuoja prievartos taikymą tiriant nusikalstamas veikas ir nagrinėjant baudžiamąsias bylas. Baudžiamąjo proceso metu gali būti taikomos tik šiame

⁶ Gomien D. Trumpas Europos žmogaus teisių konvencijos vadovas. – Vilnius: Europos Tarybos informacijos ir dokumentacijos centras, 1995.P.17-18.

⁷ Григорьев В.Н., Победкин А.В., Яшин В.Н., Уголовный процесс: Учебник М.: Изд – во Эксмо, 2005. – 832 с. – (Российское юридическое образование). P.213.

⁸ Didžioji dalis teisininkų, pirmoje eilėje baudžiamąjo proceso teoretikai, neatsižvelgdami į šių dienų realijas, yra tos nuomonės, kad tarp baudžiamąjo proceso teisės šaltinių jokiais būdais negali būti paminėti vykdomosios valdžios poįstatyminiai aktai, lygiai taip pat kaip ir aukščiausiųjų teisminių instancijų priimti aktai, kuriuose aiškinamas įstatymas. (žr. Гуценко К.Ф., Головки Л.В., Филимонов Б.А. Уголовный процесс западных государств.- ИКД»Зерцало-М», 2001.P.16)

įstatyme numatytos prievartos priemonės t.y. tik procesinė prievarta. Kitokia prievarta (nenumatyta baudžiamojo proceso įstatyme), jeigu jinau taikoma baudžiamojo proceso metu ar kitoje situacijoje, visada reiškia žmogaus teisių ir laisvių pažeidimą ir pareigūnai ar kiti asmenys taikantys tokią prievartą (pvz.: fizinis ar psichinis smurtas) turi atsakyti pagal įstatymus.

Procesinė prievarta Lietuvoje suprantama kaip „...įstatyme numatytos priemonės, pasireiškiančios žmogaus teisių *suvaržymu*, kurias valstybės subjektai taiko siekdami procesinių tikslų“⁹, kurie išvedami iš Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau tekste – LR BPK) 1 straipsnio¹⁰.

Reikėtų atkreipti dėmesį į aukščiau minėtą sąvoką *suvaržymas*. Ši sąvoka neatsiejama procesinės prievartos sampratos dalis. Šio žodžio prasmę pabandysime atskleisti per sąvokų *pažeidimas* bei *suvaržymas* analizę. Esminis sąvokų *suvaržymas* ir *pažeidimas* skirtumas yra tas, kad *suvaržymas* yra leidžiamas įstatymo, tai ir yra procesinės prievartos veiksmas, tuo tarpu *pažeidimas* tai savavališkas aktas, nereglamentuotas jokiais teisės aktais, kuris reiškia žmogaus teisių piktybišką ignoravimą, nesiskaitymą su jomis, veiksmus nukreiptus prieš žmogaus teisėmis deklaruojamas vertybes.

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 1 straipsnyje nustatyta, kad valstybė kiekvienam jos jurisdikcijai priklausančiam asmeniui garantuoja Konvencijoje apibrėžtas teises ir laisves ir atsako už šių teisių ir laisvių pažeidimus. Tai reiškia, kad žmogaus konstitucinės teisės ir laisvės yra saugomos svarbiausią galią turinčių teisės aktų, ir gali būti suvaržomos tik tiek, kiek tai neprieštarauja Konvencijai ir Konstitucijai. Tačiau šiame kontekste privalu pažymėti, kad ne visos ir Konvencijoje, ir Konstitucijoje įtvirtintos ir saugomos žmogaus teisės ir laisvės yra absoliučios. Pačioje Konstitucijoje yra nustatyta, kad „įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių“.¹¹ Tai reiškia, kad kai kurios jų tam tikrais atvejais, esant tam tikrom sąlygom ir laikantis tam tikrų, įstatyme įtvirtintų procedūrų gali būti *suvaržomos* ar kitaip apribojamos. Tokia teisė valstybei išlieka siekiant ginti piliečius ir kitus asmenis nuo galimų jų teisių pažeidimų. Vienas tokių *suvaržymų* yra procesinės prievartos priemonės. Todėl visais atvejais svarbu, kad valstybė, *suvaržydama* asmens konstitucines teises ir laisves, tuo pačiu jų nepažeistų. Tam valstybė yra sukūrusi visą eilę saugiklių ir procedūrų, kurios turi atlikti šį vaidmenį. Tai, be jau paminėtų aukščiausią teisinę galią turinčių teisės aktų, yra ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo

⁹ Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė: vadovėlis. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.P.P222

¹⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Įsig. 2003-05-01// Valstybės Žinios, 2002.04.09, Nr.: 37, Publikacijos Nr.: 1341; Valstybės Žinios, 2002.05.08, Nr.: 46

¹¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Skelbta: Valstybės Žinios, 1992.11.30, Nr.: 33, Publikacijos Nr.: 1014, 28 str.

proceso kodeksas. Šio Kodekso XI ir XII skyriuose (119 – 163 straipsniai), atskleidžiama ne tik procesinių prievartos priemonių paskirtis, jų rūšys, skyrimo tvarka, pagrindai ir sąlygos, tačiau perteikiama Konvencijos bei Konstitucijos dvasia, reikalavimai ir draudimai valstybės institucijoms, siekiant užkirsti kelia bet kokiems pažeidimams. Tokie apribojimai nustatyti todėl, kad procesinės prievartos priemonės paskyrimas visais atvejais reiškia asmens Konstitucinių teisių *suvaržymą*, todėl kiekvienu atveju itin kruopščiai turi būti svarstoma ar būtina skirti šią priemonę apskritai, o jeigu taip, tai kokią. Netinkamai išsprendus procesinės prievartos priemonės taikymo klausimą, t.y. paskyrus ją nesant tam reikalingų pagrindų ir sąlygų ar pažeidžiant įstatyme nustatytą priemonės paskyrimo procedūrą, konstitucinių teisių *suvaržymas* gali virsti žmogaus Konstitucinių teisių *pažeidimu*. O Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalis garantuoja, kad „Asmuo, kurio Konstitucinės teisės ar laisvės yra pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą.“ Taigi iš to kas pasakyta, aišku, jog ir Konvencija ir Konstitucija ir kiti teisės aktai, leisdami *suvaržyti* ar kitaip apriboti žmogaus Konstitucines teises, draudžia jas *pažeisti*.

Vakarų Europos baudžiamojo proceso teisės literatūroje taip pat tiek ir kardomosios priemonės, tiek ir kiti procesiniai veiksmai, kuriais suvaržomos žmogaus teisės, tyrinėjamos kaip bendras procesinės prievartos institutas. Tačiau diskutuojama ar pats terminas „procesinės prievartos priemonė“ yra tinkamas. Svarstoma, koks terminas yra tinkamesnis „procesinės prievartos priemonė“ ar „įsiskverbimas į žmogaus teises“. Abi nuomonės yra pakankamai argumentuotos.

Vieni autoriai teigia, kad „procesinės prievartos priemonės“ termino reikėtų atsisakyti. Visų pirma, ši nuomonė grindžiama tuo, kad minėtas terminas yra per daug siauras. Taip teigiantys autoriai, prievartą supranta tik kaip fizinį procesą. Pavyzdžiui, K.Amelung teigia, kad klausantis telefoninių pokalbių jokia fizinė prievarta nėra taikoma, nors vis tik tokiu veiksmu į žmogaus teises įsiskverbama. Atsižvelgiant į tai, šis autorius siūlo visus procesinius veiksmus, kuriais įsiskverbama į žmogaus teises, vadinti „įsiskverbimu į žmogaus teises“. Šios nuomonės oponentai teigia, kad terminas „įsiskverbimas į žmogaus teises“ nėra procesinis, t.y. neparodo įsiskverbimo į žmogaus teises procesinio pobūdžio,¹² tai reiškia, neparodo, kad šis įsiskverbimas į žmogaus teises yra legalizuotas įstatymo. Vis tik terminas procesinė prievartos priemonė yra labiau procesinis, geriau parodo atitinkamo veiksmo procesinę funkciją.

Taigi analizuojant Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą darytina išvada, kad terminas „procesinės prievartos priemonė“, mūsų valstybės teisės specialistams yra priimtinesnis nei terminas „įsiskverbimas į žmogaus teises“. Nepaisant to, negalime pamiršti ir antrojo termino, jis

¹² Pagal G.Goda. Procesinės prievartos priemonės samprata // Teisė. 1998, Nr. 32, P57 Schroder F.Chr.. Eine funktionelle Analyse des strafprozessualen Zwangsmittel – Juristenzeitung. 1985. S. 1028-1033, Amelung K. Rechtsschutz gegen strafprozessuale Grundrechtseingriffe. Berlin, 1976. S. 14-20. Amelung K. Zur dogmatischen Einordnung strafprozessualen Grundrechtseingriffe. // Juristenzeitung, 1987. S. 757.

galėtų būti naudojamas apibrėžiant pačią procesinės prievartos priemonę, t.y. šį terminą suprantant tuo aspektu, kad procesinė prievartos priemonė – yra išsiskverbimo į žmogaus teises paskyrimas ir įvykdymas. Šiame darbe mes remsimės nuomone, kad terminas „procesinės prievartos priemonė“ yra tikslesnis.

Kitas aspektas apie kurį reikėtų kalbėti – tai procesinės prievartos paskirtis. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse konkrečiai nėra įvardinta procesinės prievartos paskirtis, čia atskirame straipsnyje (LR BPK 119 str.) nurodyta tik kardomųjų priemonių paskirtis. Tačiau sistemiškai aiškinant minėtą teisės aktą, mes galime išvesti ir procesinės prievartos paskirtį. Jau kalbėta, kad procesinė prievarta turi būti numatyta baudžiamojo proceso įstatyme. Taigi akivaizdu, kad jinai gali veikti tik baudžiamojo proceso ribose. Apskritai terminas „procesinė prievarta“ turi bendresnę prasmę nei vien tik terminas „kardomosios priemonės“, todėl, manytina, kad ir procesinės prievartos paskirtis yra bendresnio pobūdžio nei vien tik kardomųjų priemonių. Kitaip tariant procesinės prievartos paskirtis turėtų apimti tiek kardomųjų priemonių, tiek kitų procesinės prievartos priemonių paskirtį, tiek ir kitokią baudžiamojo proceso metu taikomą prievartą (Pvz.: pašalinimas iš teisiemojo posėdžio salės). Taigi jei procesinė prievarta galima tik baudžiamojo proceso ribose – tai taikant šią prievartą negalima siekti nieko bendro su baudžiamojo proceso paskirtimi neturinčių tikslų. Darytina išvada, kad *procesinės prievartos taikymo baudžiamajame procese paskirtis yra užtikrinti reikalingų procese asmenų dalyvavimą, sklandų ir netrukdomą baudžiamąjį procesą, surinkti duomenis (įrodymus) reikšmingus nusikalstamos veikos tyrimui ir baudžiamosios bylos nagrinėjimui, pašalinti kitas proceso kliūtis bei užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms*. Visi šie išvardinti tikslai siejami su LR BPK 1 straipsnyje nurodyta baudžiamojo proceso paskirtimi. LR BPK 1 straipsnis numato, kad „baudžiamojo proceso paskirtis yra ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas“.

Reikia atkreipti dėmesį, kad kai kurios procesinės prievartos priemonės savo pobūdžiu panašios į kai kurias bausmių rūšis (Pvz.: kardomoji priemonė suėmimas, panaši į bausmę – terminuotą laisvės atėmimą). Taigi, ypatingai aktualus tampa procesinės prievartos ir bausmės atribojimas. Lengviausia tai padaryti analizuojant tiek vienu, tiek kitų paskirtį. Baudžiamosios teisės teorijoje teigiama, kad kriminalinės bausmės paskirtis yra:

1. sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo (bendroji prevencija);
2. nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį;

3. atimti ar apriboti nuteistajam galimybes daryti naujas nusikalstamas veikas (specialioji prevencija (aut. *Individualioji prevencija*));
4. siekti, kad asmuo pasitaisytu ir išėjęs į laisvę nebedarytu naujų nusikalstamų veiku (suteikti asmeniui galimybę pasitaisyti).¹³

Apie procesinės prievartos paskirtį kalbėjome anksčiau. Iš esmės bausmės ir procesinės prievartos tikslai skiriasi išskyrus vieną – tai tikslas atimti ar apriboti nuteistajam galimybes daryti naujas nusikalstamas veikas. Kalbant apie procesinės prievartos taikymą siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms, reikia pabrėžti, kad šis tikslas sukelia labai daug diskusijų tarp baudžiamojo proceso teisės mokslininkų. Pavyzdžiui „teigiama, kad tokiu tikslu paskirtas kardomasis kalinimas prieštarauja teisinėje valstybėje ypatingą vertę turinčiam nekaltumo prezumpcijos principui, nes kardomasis kalinimas čia išeina už baudžiamojo proceso rėmų ir virsta išankstine bausme asmeniui, kuris dar nėra pripažintas kaltu.“¹⁴ Dalis mokslininkų laikosi nuomonės, kad „...šiuo atveju procesinėmis priemonėmis vykdoma individualioji prevencija, o tokių tikslų siekimas svetimas baudžiamojo proceso įstatymų paskirčiai. Nepaisant šios kritikos daugelyje užsienio valstybių kardomosios priemonės, siekiant atimti iš kaltinamojo galimybę padaryti naujus nusikaltimus, yra taikomos“¹⁵. Juolab, kad procesinės prievartos „...taikymas šiuo tikslu neprieštarauja Konvencijai.“¹⁶ Vis tik manytina, kad individualiosios prevencijos vaidmenį gali atlikti tik įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu paskirta bausmė. Anot G.Godos, procesinės prievartos skyrimas dėl šio tikslo vertintinas kaip išimtinis, jis galėtų būti kaip fakultatyvinis prie kitų tikslų ir turėtų būti taikomas tik nesant pagrindo taikyti procesinę prievartą kitais tikslais, nes pavyzdžiui, ką daryti jei tiksliai žinoma, kad asmuo, kuriam taikoma procesinė prievarta, tikrai darys naują nusikalstamą veiką.

1.2 Kardomųjų priemonių kaip procesinės prievartos priemonių samprata bei paskirtis.

Pats žodis „kardomosios“ nusako šių priemonių esmę. Tai priemonės, kurios užkardo, trukdo įtariamajam atlikti tam tikrus veiksmus, kurie kliudytų normaliai proceso eigai ir tiesai nustatyti, taip pat daryti naujas nusikalstamas veikas. Įtariamasis gali apsunkinti procesą ir tiesos nustatymą

¹³ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. ... [et al] Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. – Vilnius: Eugrimas, 1998 - P346

¹⁴ Goda G., Kardomasis kalinimas ir žmogaus teisių apsauga (lyginamoji teisinė analizė). Daktaro disertacija, Vilnius: VU, 1995.P.26.

¹⁵ Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.P.301

¹⁶ Pagal Goda G., žr. Frowein J.A. Peukert W. Europäische Menschenrechtskonvention. EMRK – Kommentar.-Kehl usw., 1985. S-94; Haefliger.- S.91; Villiger.- S.206

slapstydamasis ar vengdamas tyrimo ar teismo, kliudydamas surinkti reikšmingus bylai duomenis.¹⁷ Siekiant, kad taip neatsitiktų baudžiamajame procese numatytos kardomosios priemonės. Manome, kad svarbu būtų paanalizuoti kardomųjų priemonių sąvokas.

1963 m. Rusijos teisininkas I.Gutkinas kardomasias priemones apibrėžė, kaip „...kvotos organo, tardytojo, prokuratūros ir teismo reikiama is atvejais taikomas prievartos priemonės, kuriomis apribojama įtariamojo, kaltinamojo ar teiamojo laisvė, bylos tyrimo laikotarpiui. Šios priemonės skirtos užkirsti kelią kaltinamojo aktyviai veiklai, prieštaraujančiai ir trukdančiai baudžiamosios bylos tyrimui, o taip pat užkirsti kelią asmeniui tęsti savo nusikalstamą veiklą“¹⁸. Vėliau, 1989 m. dar galiojant 1961 m. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui kardomųjų priemonių sampratą pateikė P.Danisevičius, jo teigimu kardomosios priemonės – tai baudžiamojo procesinio pobūdžio prievartos priemonės, kurias kvotos organas, tardytojas, prokuroras ir teismas skiria kaltinamajam, o atskirais atvejais ir įtariamajam, teiamajam bei nuteistajam (pastariesiems iki nuosprendžio įsigaliojimo), siekdami sukliudyti jiems pasislėpti nuo tardymo ir teismo, užkirsti kelią tolimesnei jų nusikalstamai veiklai, užtikrinti tiesos nustatymą baudžiamojoje byloje ir nuosprendžio vykdymą¹⁹. 2005 m. Baudžiamojo proceso teisės vadovylyje kardomosios priemonės apibrėžiamos kaip „įtariamojo ar kaltinamojo atžvilgiu, siekiant BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų, taikomos procesinės prievartos priemonės“²⁰. Rusijos baudžiamojo proceso kodeksas kardomasias priemones apibrėžia taip: “Kardomosios priemonės, tai procesinės prievartos priemonės, kurias taiko kvotos, parengtinio tardymo ir prokuratūros organai kaltinamojo atžvilgiu (išskirtiniais atvejais – įtariamojo atžvilgiu), o teismas – teiamojo ar nuteistojo atžvilgiu (iki nuosprendžio įsiteisėjimo), įstatyme numatytais atvejais, t.y. turint tikslą užkirsti kelią tiems asmenims pasislėpti nuo tardymo, trukdyti nustatyti tiesą byloje ar tęsti nusikalstamą veiklą, o taip pat užtikrinti nuosprendžio vykdymą.“²¹ Lenkijos Respublikos baudžiamojo proceso teisės mokslininkai kardomasias priemones supranta kaip baudžiamojo procesinio pobūdžio prievartos priemonę, skiriamą, siekiant užtikrinti tiesos nustatymą, įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimą procese bei bausmės vykdymą.²² Baltarusijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas kardomasias priemones įvardina kaip „priverčiamąsias priemones, kurios taikomos įtariamajam ar kaltinamajam, siekiant sutrukdyti jiems vykdyti visuomenei pavojingas veikas,

¹⁷ Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė: vadovėlis. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.P.226

¹⁸ Гуткин Л. М. Меры пресечения в советском уголовном процессе. Москва, 1963. P.4.

¹⁹ Danisevičius P. Lietuvos TSR baudžiamasis procesas. Vilnius, 1989. P.143.

²⁰ Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė. Vilnius, 2005. P. 226

²¹ А.И.Александров, С.А.Величкин, Н.П.Кириллова и др. Уголовный процесс России: Общая часть: Учебник для студентов юридических вузов и факультетов // СПб.: Издательский Дом С.-Петербур. гос. Ун-та, 2004. с336

²² Bulsiewicz A. Pstepowanie karne repetorium. - Warszawa: Liber, 1998. Str.101

numatytas baudžiamajame įstatyme, sutrukdyti atlikti veiksmus trukdančius baudžiamosios bylos tyrimui taip pat nuosprendžio vykdymo užtikrinimui²³

Akivaizdu, kad tiek Lietuvos, tiek Lenkijos, tiek ir Rusijos bei Baltarusijos baudžiamojo proceso teisėje kardomosios priemonės suprantamos kaip procesinės prievartos priemonių sudedamoji dalis. Visų minėtų valstybių baudžiamojo proceso įstatymuose numatyti tie patys pagrindiniai tikslai, kurių siekiama taikant kardomasias priemones, galbūt skiriasi tik formuluotės. Tiesa Baltarusijos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse įtvirtintoje kardomųjų priemonių paskirtyje nenustatytas tikslas kuriuo būtų siekiama užtikrinti įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimą procese. Analizuojant aukščiau pateiktą apibrėžimą akivaizdu, kad Baltarusijoje ypatingas dėmesys skiriamas bendrajai prevencijai. Pagrindinis Baltarusijos Respublikoje taikomų kardomųjų priemonių tikslas yra siekimas sutrukdyti įtariamajam ar kaltinamajam vykdyti nusikalstamas veikas. Apie bendrosios prevencijos, kaip kardomųjų priemonių tikslo, problemišumą kalbėjome jau anksčiau, atribodami procesinę prievartą nuo bausmės. Čia paminėsime tik tai, kad demokratiname pasaulyje apskritai atsisakyta bendrosios prevencijos, kaip pagrindinio kardomųjų priemonių tikslo. Tuo tarpu Baltarusijos Respublikoje bendroji prevencija veikia lig šiol. Tai buvusios Tarybų Sąjungos ydingas palikimas. Taip pat į kardomųjų priemonių sąvoką neįtrauktas toks tikslas kaip siekimas užtikrinti įtariamojo ar kaltinamojo dalyvavimą procese. Visgi šį tikslą galima išvesti iš kito tikslo tai yra siekimo sutrukdyti atlikti veiksmus trukdančius baudžiamosios bylos tyrimui.

Taip pat reikėtų paminėti, kad Lenkijos baudžiamojo proceso teisės mokslininkai be jau minėtų bendrų visoms valstybėms tikslų išskiria dar kelis papildomus tikslus:²⁴

1. Represinis;
2. Įtariamojo apsaugojimas nuo savavališko susidorojimo arba savižudybės;
3. Įtariamojo auklėjimas visuomenės atžvilgiu;
4. Visuomenės lūkesčių patenkinimas, visuomenės nuomonės satisfakcija;
5. Kelio tolesnei įtariamojo nusikalstamai veikai užkirtimas.

Vis tik - tai yra mokslininkų diskusijų objektas. Daugumoje leidinių, kardomųjų priemonių tikslais yra laikomi tik pagrindiniai tikslai, jie formuluojami įstatyme, juos lengva atskirti. Tuo tarpu, taip vadinami neprocesiniai tikslai, dažniausiai yra išvedami iš pagrindinių tikslų ir nėra teisiškai apibrėžti, todėl jų taikymas labai ribotas.

²³ Уголовно – процессуальный кодекс Республики Беларусь. Принят 24 июня 1999 г. Одобрен 30 июня 1999 г. Текст Кодекса по состоянию на 28 янв. 2006 г. -Мн.:Амалфея, 2006. – 115 с.

²⁴ Grzegorzczak T., Tylman J. Polskie postępowanie karne. Warszawa: Wydawnictwa prawnicze, 2001. str. 525

Kitas aspektas – ar kardamosios priemonės yra procesinių prievartos priemonių instituto dalis, ar galima kardomasias priemones skirti į atskirą institutą.

Teisės institutas yra teisės normų grupė, jungianti teisės normas, reguliuojančias tam tikrą visuomeninių santykių rūšį jai būdingu metodu ir sudaranti teisės pošakio ar teisės šakos dalį. Manome, kad procesinės prievartos priemonės galima laikyti atskiru baudžiamojo proceso teisės institutu, jos atitinka visus teisės institutui keliamus reikalavimus t.y. reguliuoja visuomeninius santykius tarp baudžiamojo proceso dalyvių remiantis imperatyviu reguliavimo metodu, bei sudaro atskirą baudžiamojo proceso teisės dalį. Atsižvelgiant į tai, manytume, kad „kardamosios priemonės“ kaip ir „kitos procesinės prievartos priemonės“ sudarytų du atskirus procesinės prievartos priemonių instituto poinstitučius. Taigi šiuos du poinstitučius būtina atriboti.

Lietuvos baudžiamojo proceso teisės teoretikai kardomasias priemones nuo kitų procesinės prievartos priemonių rūšių atriboja trim pagrindiniais aspektais:

- “ 1. Skirtingi taikymo tikslai;
2. Skirtingas proceso subjektų, kurių atžvilgiu prievarta gali būti taikoma, ratas;
3. Skirtinga valstybės subjektų kompetencija skiriant prievartos priemones;“²⁵

Kardamosios priemonės skiriamos tik siekiant LR BPK 119 straipsnyje išvardintų tikslų ir tik šiame straipsnyje apibrėžtam asmenų ratui. Remiantis šiuo straipsniu, kardamosios priemonės skiriamos siekiant trijų tikslų, būtent užtikrinti įtariamąjį, kaltinamąjį ar nuteistąjį dalyvavimą procese, netrukdomą ikiteisminį tyrimą, bylos nagrinėjimą teisme ir nuosprendžio įvykdymą, taip pat siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms. Tuo tarpu kitos procesinės prievartos priemonės gali būti skiriamos ir siekiant kitų tikslų t.y. tikslų, kurie gali būti pasiekti kitomis procesinės prievartos priemonėmis, ratas išsiplečia²⁶. Kitas atribojimo aspektas yra subjektai, kurių atžvilgiu yra taikoma prievarta. Kaip jau minėjome anksčiau LR BPK 119 straipsnis, numatantis kardomųjų priemonių paskirtį, taip pat numato tik tam tikrą, siaurą ratą subjektų kuriems kardamosios priemonės gali būti taikomos, tai yra įtariamajam, kaltinamajam ir nuteistajam. Tuo tarpu kitos procesinės prievartos priemonės gali būti taikomos ir bet kurio kito asmens atžvilgiu (*išskyrus laikiną sulaikymą ir atidavimą į sveikatos priežiūros įstaigą*). Trečiasis aspektas nusako subjektų galinčių taikyti procesinės prievartos priemones. LR BPK numatyta, kad tris griežčiausias

²⁵ Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė: vadovėlis. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.P.254

²⁶ Be aukščiau minėtų trijų tikslų kitomis procesinės prievartos priemonėmis dažniausiai siekiama surinkti reikšmingus tyrimui ir bylos nagrinėjimui teisme duomenis. Siekiant šio tikslo yra taikoma dauguma kitų procesinės prievartos priemonių. Paprastai procesinės prievartos priemone siekiama tik vieno iš minėtų procesinių tikslų, tačiau taikant atskiras priemones gali būti pasiekti ir keli tikslai, pavyzdžiui, laikinu nušalinimu nuo pareigų ar laikinu teisės užsiimti tam tikra veikla sustabdymu gali būti siekiama atimti įtariamąjį galimybę trukdyti tyrimui bei sutrukdyti daryti naujas nusikalstamas veikas. (Žr. G.Goda, M.Kazlauskas, P.Kuconis /Baudžiamojo proceso teisė: vadovėlis– Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.P254)

kardomąsias priemones skiria tik ikiteisminio tyrimo teisėjas. Ši nuostata Lietuvos Respublikos baudžiamajame procese įtvirtinta tik 1996 metais, siekiant įgyvendinti 1950 metų Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas. Tuo tarpu daugumoje Vakarų Europos valstybių jau daug dešimtmečių tik teisėjai turi teisę skirti ne tik kardomąjį kalinimą bet ir kratą, turto areštą ir kitas priemones.²⁷ LR BPK numatyta, kad kitas kardomąsias priemones skiria prokuroras nutarimu arba ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas nutartimi. Taigi subjektų galinčių taikyti kardomąsias priemones ratas yra baigtinis ir joks kitas subjektas šių priemonių taikyti negali. Tuo tarpu kai kurios kitos procesinės prievartos priemonės gali būti skiriamos ne tik teismo (ikiteisminio tyrimo teisėjo) ar prokuroro, bet ir ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimu (pvz. asmens apžiūra, atvedinimas).

Apie procesinės prievartos paskirtį kalbėjome anksčiau. Darėme prielaidą, kad procesinės prievartos paskirtis baudžiamajame procese yra bendresnio pobūdžio nei kardomųjų priemonių paskirtis. Jau minėjome, kad procesinės prievartos paskirtis Lietuvos teisės aktuose nėra tiksliai apibrėžta, ji išvedama analizuojant atskiras teisės normas, tuo tarpu jei norėsime kalbėti apie kardomųjų priemonių paskirtį, matysime, kad įstatymų leidėjas mums palengvina šią užduotį apibrėždamas kardomųjų priemonių paskirtį LR BPK 119 straipsnyje.

Taigi LR BPK 119 straipsnis sako: „Kardomosios priemonės gali būti skiriamos siekiant užtikrinti įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimą procese, netrukdomą ikiteisminį tyrimą, bylos nagrinėjimą teisme ir nuosprendžio įvykdymą, taip pat siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms.“²⁸ Manytume, kad reikia atskleisti kardomųjų priemonių paskirties ir procesinės prievartos paskirties skirtumus. Procesinės prievartos paskirtį apibrėžėme anksčiau. Taigi pirmas atkreipiantis dėmesį skirtumas susijęs su proceso dalyviais. Pastebėsime, kad kardomųjų priemonių paskirtyje kalbama tik apie įtariamąjį, kaltinamąjį bei nuteistąjį, tuo tarpu procesinės prievartos paskirtyje nėra išskiriami atskiri proceso dalyviai. Čia kalbama apie „reikalingus procese asmenis“. Taip yra todėl, kad baudžiamajame procese dalyvauja ne tik įtariamasis, kaltinamasis bei nuteistasis, bet ir kiti asmenys. Taigi, jei kalbame apie tam tikrų asmenų dalyvavimo procese užtikrinimą, matysime, kad kardomosios priemonės atlieka šią funkciją tik labai siauram ratui asmenų, tuo tarpu kitomis procesinės prievartos priemonėmis galima užtikrinti ir kitų proceso dalyvių dalyvavimą. Pavyzdžiui, LR BPK 142 straipsnyje numatytas atvedinimas skirtas užtikrinti ne tik įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo, bet ir liudytojo dalyvavimą procese. Taip pat LR BPK 163 straipsnis numato tam tikras sankcijas *asmeniui* už neatvykimą dalyvauti procese ar teisėtų

²⁷ Goda G. Procesinės prievartos priemonės samprata // Teisė. 1998, Nr. 32.P.63

²⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas.// Valstybės Žinios, 2002.04.09, Nr.: 37, Publikacijos Nr.: 1341; Valstybės Žinios, 2002.05.08, Nr.: 46 – 119 str.

ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro, ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo reikalavimų nevykdymą.

Dar vienas skirtumas tarp kardomųjų priemonių paskirties ir procesinės prievartos paskirties yra tai, kad kardomosios priemonėmis nesiekama surinkti ikiteisminiam tyrimui bei bylos teisminiam nagrinėjimui reikšmingus duomenis (įrodymus). Tuo tarpu didelė dalis kitų procesinės prievartos priemonių skirtos šiems duomenims rinkti, tai pavyzdžiui ir LR BPK 143 straipsnis „Asmens apžiūra“, ir LR BPK 145 straipsnis „Krata“, ir LR BPK 147 straipsnis „Poėmis ir kt. Neabejotina, kad kardomosios priemonės gali palengvinti ikiteisminiam tyrimui bei bylos teisminiam nagrinėjimui reikšmingų duomenų (įrodymų) rinkimą, pavyzdžiui suimtam asmeniui atimama galimybė paslėpti nusikalstamos veikos pėdsakus, priemones ir t.t. Tačiau tai nėra procesinės prievartos priemonės skirtos duomenų rinkimui.

Trečiuoju skirtumu galima būtų įvardinti kliūčių baudžiamajame procese šalinimą. Nekyla abejonių, kad tiek kardomosios priemonėmis, tiek ir kitomis procesinės prievartos priemonėmis yra šalinamos kliūtys baudžiamajame procese. Pavyzdžiui įtariamojo neatvykimas į apklausą gali būti laikomas baudžiamojo proceso kliūtimi. Šią kliūtį galima nesunkiai pašalinti, pavyzdžiui, skiriant kardomąją priemonę suėmimą bei apsidraudžiant nuo tokio neatvykimo, taip pat šią kliūtį galima pašalinti atvesdinant įtariamąjį. Tačiau turime atkreipti dėmesį, kad kalbant apie procesinės prievartos paskirtį apskritai, mes kliūčių šalinimą suprantame žymiai plačiau. Kardomosios priemonės vienas iš kliūčių šalinimo būdų, bet tikrai ne vienintelis. Daugelio baudžiamojo proceso kliūčių neįmanoma pašalinti kardomosios priemonėmis, tam baudžiamajame procese numatytos kitokios poveikio priemonės, pavyzdžiui, asmeniui kuris nesilaiko teismo posėdžio tvarkos teismas gali pašalinti iš posėdžių salės, prokuroras ar gynėjas gali būti net nušalinti nuo dalyvavimo byla nagrinėjant teisme (LR BPK 259 str.2 d.)

Taigi galime padaryti išvadą, kad kardomųjų priemonių paskirtis yra siauresnė nei procesinių prievartos priemonių apskritai. Kitaip tariant procesinės prievartos paskirtis apima kardomųjų priemonių paskirtį, bei numato kitų procesinės prievartos priemonių paskirtį.

2. KARDOMŪJŲ PRIEMONIŲ SISTEMA

2.1 Kardomųjų priemonių rūšys bei klasifikavimas

Kalbant apie procesinę prievartą yra svarbu aptarti procesinės prievartos priemonių rūšis. Siekiant suvokti atskirų prievartos priemonių esmę, būtina jas klasifikuoti. LR BPK sudarytojai mums palengvina šią užduotį patys procesinės prievartos priemones suskirstydami į du atskirus skyrius t.y. „Kardomosios priemonės“ ir „Kitos procesinės prievartos priemonės“. Pagal tai galime išskirti dvi procesinės prievartos priemonių rūšis analogiškais pavadinimais.

Be jau minėto procesinės prievartos priemonių skirstymo į kardomasias priemones ir kitas procesinės prievartos priemones, baudžiamojo proceso teoretikai siūlo ir kitokius skirstymus. Kai kurie autoriai teigia, kad „...reikšmingas yra procesinės prievartos priemonių skirstymas pagal tai, kokias žmogaus teises priemonė apriboja. Suvokimas, kokia žmogaus teisė yra ribojama, koks tos teisės turinys, kokie neigiami padariniai asmeniui kils, turi padėti kiekvienam valstybės subjektui nuspręsti, ar tikrai tam tikros priemonės taikymas yra būtinas ir kaip intensyviai ta priemonė gali būti taikoma.“²⁹ Pagal tai išskiriamos procesinės prievartos priemonės ribojančios žmogaus laisvės neliečiamumą, asmens ir jo orumo neliečiamumą, privataus gyvenimo neliečiamumą, teisę į nuosavybę, teisę į būsto neliečiamumą ir t.t. Lenkijos bei Rusijos baudžiamojo proceso teisės mokslininkai siūlo klasifikuoti procesines prievartos priemones pagal procesinės prievartos tikslus, t.y. ko siekiama taikant procesinę prievartą. Pavyzdžiui: 1. procesinės prievartos priemonės užtikrinančios įrodymų rinkimą, įtvirtinimą ir įvertinimą (krata, poėmis); 2. Procesinės prievartos priemonės užtikrinančios teisingą proceso eigą (sulaikymas, kardomosios priemonės); 3. Procesinės prievartos priemonės ribojančios nuosavybės teises; 4. Procesinės prievartos priemonės užtikrinančios pašauktų asmenų dalyvavimą bei procesinių pareigų įvykdymą (atvesdinimas ir t.t.)³⁰ Taip pat galimas klasifikavimas pagal valstybės subjektų kompetenciją skirti procesinės prievartos priemones ar skirstymas į viešo ir neviešo pobūdžio priemones, pagal tai ar asmuo žino apie jo atžvilgiu taikomą priemonę.

Tačiau pagal šio baigiamojo darbo specifiką, vien tik toks skirstymas nepakankamas. Šiame darbe kalbame apie kardomasias priemones, todėl kardomųjų priemonių visapusiškai analizei

²⁹ Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė: vadovėlis. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.P.224

³⁰ Grzegorzcyk T., Tylman J. Polskie postępowanie karne. Warszawa: Wydawnictwa prawnicze, 2001. str. 525.

būtinai dar smulkesnis jų klasifikavimas. Apskritai klasifikavimas yra vienas kertinių kriterijų, kuriuo remiantis galima atskleisti kardomųjų priemonių sistemą baudžiamojo proceso teisėje. Baudžiamojo proceso teisės mokslininkų teigimu, yra ne vienas kriterijus, kuriuo remiantis galima klasifikuoti kardomasias priemones. Jau minėjome, kad galimas klasifikavimas pagal valstybės subjektų kompetenciją skirti procesinės prievartos priemones, lygiai taip pat galima klasifikuoti ir kardomasias priemones. Pavyzdžiui, galima būtų tokia klasifikacija:

1. Kardamosios priemonės, kurias skiria teismas;
2. Kardamosios priemonės, kurias skiria prokuroras.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas numato, kad teismas skiria tris griežčiausias kardomasias priemones, tai suėmimą, namų areštą bei įpareigojimą gyventi skyriumi nuo nukentėjusiojo. Atkreiptinas dėmesys, kad Lenkijos baudžiamojo proceso kodeksas numato tik vieną kardomąją priemonę, kurią privalo skirti teismas, tai laikinas areštas, tuo tarpu kitas kardomasias priemones gali skirti arba teismas arba prokuroras.³¹ Tuo tarpu Baltarusijos baudžiamojo proceso kodeksas numato, kad visas kardomasias priemones gali skirti prokuroras, teismo dalyvavimas nėra būtinas.³² Rusijos baudžiamajame procese suėmimą bei namų areštą skiria teismas, o kitas kardomasias priemones gali skirti ir prokuroras.³³ Kaip minėjome, kardomasias priemones Lietuvoje šiuo metu gali skirti prokuroras arba teismas. Tačiau manytina, kad švelniausias kardomasias priemones galėtų skirti ir ikiteisminio tyrimo pareigūnas. *Atlikus anketavimą, už tai kad tokia teisė būtų suteikta ir ikiteisminio tyrimo pareigūnui, pasisakė 65,57 proc. respondentų.* Žinoma, būtų oponuojama, kad ikiteisminiam tyrimui vadovauja prokuroras ir tik jis arba teismas gali skirti žmogaus teises varžančias priemones. Tačiau daugelis ikiteisminio tyrimo veiksmų atliekama be prokuroro, todėl neatidėliotinais atvejais nereikėtų ieškoti prokuroro, galima būtų numatyti, kad per atitinkamą laiką prokuroras rezoliucija patvirtintų ikiteisminio tyrimo pareigūno paskirtos kardamosios priemonės pagrįstumą ir teisėtumą. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad laikiną sulaikymą, kuris yra žymiai griežtesnė procesinės prievartos priemonė nei daugelis kardomųjų priemonių, gali skirti ir ikiteisminio tyrimo pareigūnas. Būtent dėl šių priežasčių būtų tikslinga leisti švelniausias kardomasias priemones – rašytinį pasižadėjimą neišvykti, įpareigojimą periodiškai registruotis policijos įstaigoje bei dokumentų paėmimą skirti ikiteisminio tyrimo pareigūnui.

³¹ Kodeks postępowania karnego Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 10 wrzesnia 1997 r. // <http://www.prawo.lex.pl/bap/student/D.U.1997.88.553.html>, Rozdział 28

³² Уголовно – процессуальный кодекс Республики Беларусь. Принят 24 июня 1999 г. Одобрен 30 июня 1999 г. Текст Кодекса по состоянию на 28 янв. 2006 г. -Мн.:Амалфея, 2006. – ст. 126 ч. 4. Глава 13

³³ Уголовно процессуальный кодекс Российской Федерации. – Изд. «РИОР» Москва, 2006. Глава 13

Dar vienas kardomųjų priemonių skirstymo kriterijus galėtų būti subjektai, kuriems taikomos kardamosios priemonės. Be jokios abejonės, kardamosios priemonės taikomos įtariamajam, kaltinamajam ar nuteistajam. Visgi atskirų valstybių baudžiamojo proceso kodeksai numato dar ir specialiuosius subjektų požymius, pavyzdžiui nepilnamečiai arba asmenys atliekantys karo prievolę. Baudžiamojo proceso teisės mokslininkų teigimu „...iš devynių LR BPK 120 straipsnyje numatytų kardomųjų priemonių septynias kardomasias priemones galima būtų pavadinti bendrosiomis – jos, esant būtinumui, gali būti skiriamos bet kuriam asmeniui padariusiam nusikalstamą veiką, kitos dvi kardamosios priemonės gali būti skiriamos tik tiems subjektams, kurie turi specialiuosius požymius, todėl šias kardomasias priemones galima būtų pavadinti specialiosiomis.“³⁴ Prie bendrųjų kardomųjų priemonių priskiriamos: suėmimas, namų areštas, įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo, užstatas, dokumentų paėmimas, įpareigojimas periodiškai registruotis policijos įstaigoje, rašytinis pasižadėjimas neišvykti. Prie specialiųjų kardomųjų priemonių priskiriamos: kariui – karinio dalinio, kuriame asmuo tarnauja, vadovybės stebėjimas ir nepilnamečiui – atidavimas tėvams, rūpintojams arba kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims, kurie rūpinasi vaikais, prižiūrėti. Nors atidžiau paanalizavus kardomąją priemonę įpareigojimą gyventi skyriumi nuo nukentėjusiojo pastebėsime, kad jiniai taip pat turi specialaus subjekto bruožų, būtent iš straipsnio konstrukcijos matyti, kad ši kardomoji priemonė gali būti skiriama tik asmeniui, kuris gyvena kartu su nukentėjusiuoju, manytina, kad tai specialaus subjekto bruožas.

Taip pat, pavyzdžiui, Lenkijos baudžiamojo proceso teisės mokslininkų teigimu, kardomasias priemones galima skirstyti į izoliacines ir neizoliacines kardomasias priemones. Lenkijos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse numatyta viena izoliacinė kardomoji priemonė – laikinas areštas (*Art. 250. § 1. Tymczasowe aresztowanie*). Kitos kardamosios priemonės laikomos neizoliacinėmis. Neizoliacinėmis kardomosiomis priemonėmis laikomos priemonės kuriomis neatimama asmeniui fizinė laisvė. Tačiau ši kardomųjų priemonių klasifikacija nėra išsami. Norint ją pritaikyti LR BPK numatyta kardomųjų priemonių sistemai reikėtų tam tikrų papildymų. Manytume, kad kardomoji priemonė – namų areštas taip pat galėtų būti laikoma izoliacine kardomąja priemone. Lenkijos baudžiamojo proceso kodeksas nenumato kardamosios priemonės tokiu pavadinimu, tačiau namų arešto pobūdį atitinka Lenkijos kardomoji priemonė policijos priežiūra. Europos Žmogaus Teisių Teismas savo sprendimuose ne kartą yra pasisakęs dėl namų arešto. Pavyzdžiui bylose *N.C. v. Italy* bei *Vachev v. Bulgaria* yra konstatuota, kad namų areštas laikytinas laisvės atėmimu pagal Konvencijos 5 straipsnio 4 dalį.³⁵ Galima teigti, kad namų

³⁴ Pagal Goda, G., Kazlauskas, M., Kuconis, P. Baudžiamojo proceso teisė. Teisinės informacijos centras, Vilnius. 2005.P.227.

³⁵ Žr. EŽTT sprendimus bylose *Vachev v. Bulgaria*, <http://www.worldlii.org/eu/cases/ECHR/2004/325.html> (52 punktas) bei *N.C. v. Italy* <http://www.worldlii.org/eu/cases/ECHR/2001/12.html> (33 punktas)

areštas turi būti priskirtas prie izoliacinių kardomųjų priemonių, todėl Lenkijos Respublikos BPK numatytą kardomąją priemonę policijos priežiūra, taip pat galima laikyti izoliacine kardomąja priemone.

Jei analizuosime Lietuvos Respublikos baudžiamąjį bei baudžiamojo proceso kodeksus sistemaiškai, pastebėsime, kad pakankamai įdomus būtų kardomųjų priemonių skyrimas į:

1. Kardomąsias priemones skiriamas už baudžiamąjį nusižengimą;
2. Kardomąsias priemones skiriamas už nusikaltimą;

LR BPK numato, kad „baudžiamasis nusižengimas yra pavojinga ir šiame kodekse uždrausta veika (veikimas ar neveikimas), už kurią numatyta bausmė, nesusijusi su laisvės atėmimu, išskyrus areštą.“³⁶ Tuo tarpu LR BPK 122 straipsnio 8 dalis numato, kad suėmimas gali būti skiriamas tik tiriant ir nagrinėjant bylas dėl nusikaltimų, už kuriuos baudžiamasis įstatymas numato griežtesnę negu vienerių metų laisvės atėmimo bausmę. Taigi remdamiesi sisteminė šių dviejų straipsnių analize galime daryti išvadą, kad suėmimas tiriant baudžiamąjį nusižengimą negali būti skirtas. Žinoma pastebėsime, kad kardomosios priemonės, kurios gali būti skirtos tiriant nusikaltimą apima kardomąsias priemones, kurios gali būti skirtos tiriant baudžiamąjį nusižengimą. Tačiau, manytume, kad žvelgiant iš baudžiamosios teisės pozicijų tai būtų įdomus nusikalstamų veikų rūšių atribojimo kriterijus.

Jau kalbėjome apie procesinių prievartos priemonių skirstymą pagal tai, kokia žmogaus teisė yra ribojama. Manytume, kad pritaikius analogiją, tokiais pat pagrindais galima būtų klasifikuoti ir kardomąsias priemones. Minėjome, kad svarbu suvokti, kokia žmogaus teisė ribojama. Šis suvokimas, visų pirma, padeda įgyvendinti LR BPK 11 straipsnyje numatytą proporcingumo principą, t.y. taikyti kardomąją priemonę, kuri būtų pateisinama atsižvelgiant į padarytos nusikalstamos veikos sunkumą. Kita vertus, toks skirstymas nėra sudėtingas, jis paremtas Konstitucijoje įtvirtintomis žmogaus teisėmis. Išstudijavus LR BPK XI skyriuje numatytas kardomąsias priemones, konstatuotina, kad šios priemonės riboja tris pagrindines žmogaus teises numatytas Konstitucijoje, tai Konstitucijos 20 straipsnyje įtvirtintą žmogaus laisvės neliečiamumą, 23 straipsnyje įtvirtintą teisės į nuosavybės neliečiamumą bei 32 straipsnyje įtvirtintą teisę laisvai kilnoti ir pasirinkti gyvenamąją vietą. Pagal tai būtų priimtina tokia kardomųjų priemonių klasifikacija:

1. Kardomosios priemonės ribojančios asmens laisvę (*suėmimas, namų areštas*);
2. Kardomosios priemonės ribojančias nuosavybės teises (*užstatai*);

³⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. rugsejo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, Skelbta: Valstybės Žinios, 2000.10.25, Nr.: 89, Publikacijos Nr.: 2741. str.12.

3. Kardomosios priemonės ribojančios kilnojimosi laisvę (*suėmimas, namų areštas, įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo, dokumentų paėmimas, įpareigojimas periodiškai registruotis policijos įstaigoje, rašytinis pasižadėjimas neišvykti, kariui kaip kardomoji priemonė gali būti skiriamas karinio dalinio, kuriame jis tarnauja, vadovybės stebėjimas*);
4. Kardomosios priemonės ribojančios bendravimo bei susižinojimo laisvę (*suėmimas, namų areštas, rašytinis pasižadėjimas neišvykti*);
5. Kitos kardomosios priemonės (*nepilnamečiui – atidavimas tėvams, rūpintojams arba kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims, kurie rūpinasi vaikais, prižiūrėti*).

Šia kardomųjų priemonių klasifikacija mes ir remsimės darbe. Kardomųjų priemonių klasifikacija yra svarbus procesinių prievartos priemonių analizės aspektas, tačiau reikia nepamiršti ir kardomųjų priemonių rūšių. Kardomųjų priemonių rūšys tai konkrečios kardomosios priemonės numatytos atskirų valstybių baudžiamojo proceso įstatymuose. Skirtingose valstybėse jos dažnai panašios, dažniausiai skiriasi pavadinimai, tačiau po skirtingais pavadinimais slypi tas pats turinys. LR BPK numato devynias kardomasias priemones (jas mes išvardinome pateikdami kardomųjų priemonių klasifikaciją)³⁷. Rusijos Federacijos baudžiamojo proceso kodeksas numato septynias kardomasias priemones, tai rašytinis pasižadėjimas neišvykti, asmeninis laidavimas, karinio dalinio vadovybės stebėjimas, nepilnamečio kaltinamojo priežiūra, užstatas, namų areštas, suėmimas.³⁸ Baltarusijos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse numatytos taip pat septynios kardomosios priemonės, jos iš esmės mažai kuo skiriasi nuo Rusijos kardomųjų priemonių, esminis į akis krintantis skirtumas yra tas, kad Baltarusijos BPK numatyta švelniausia kardomoji priemonė tai ne tik rašytinis pasižadėjimas neišvykti, bet ir gali būti skiriamas pasižadėjimas atitinkamai elgtis.³⁹ Nors ir pačios kardomosios priemonės nėra labai skirtingos visgi pačios šių priemonių skyrimo procedūros skiriasi, taip pat kai kuriais atvejais skiriasi ir šių kardomųjų priemonių esmės aiškinimas. Lenkijos baudžiamojo proceso kodeksas numato penkias kardomasias priemones, tai laikinas areštas, laidavimas (turtinis, visuomeninis ir individualus), priežiūra (policijos ar kariuomenės vadovybės), laikinas nušalinimas nuo pareigų ar laikinas teisės užsiimti tam tikra veikla sustabdymas bei draudimas išvykti iš šalies.⁴⁰ Akivaizdu, kad Lenkijos baudžiamasis procesas numato mažiausiai kardomųjų priemonių, tačiau tai tik apgaulingas pirmas įspūdis, nes po kiekviena kardomąja

³⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas.// Valstybės Žinios, 2002.04.09, Nr.: 37, Publikacijos Nr.: 1341; Valstybės Žinios, 2002.05.08, Nr.: 46 – 120 str.

³⁸ Уголовно процессуальный кодекс Российской Федерации. – Изд. «РИОР» Москва, 2006. с.98

³⁹ Уголовно – процессуальный кодекс Республики Беларусь. Принят 24 июня 1999 г. Одобрен 30 июня 1999 г. Текст Кодекса по состоянию на 28 янв. 2006 г.-Мн.:Амалфея, 2006. с 116 ч. 2.

⁴⁰ Kodeks postępowania karnego Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 10 wrzesnia 1997 r. // <http://www.prawo.lex.pl/bap/student/D.U.1997.88.553.html>, rozdzial 28

priemone slypi ženkliai platesnė prasmė, bet apie tai mes kalbėsime analizuodami atskiras kardomasias priemones.

Atkreipiame dėmesį, kad šiame darbe detaliai neanalizuosime atskirų kardomųjų priemonių skyrimo, keitimo ar jų vykdymo kontrolės tvarkos bei pagrindų, aptarsime tik praktine prasme problemiškesnius klausimus. Taip pat reikia pasakyti, kad daugiausia problemų susiję su kardamosiomis priemonėmis ribojančiomis asmens fizinę laisvę, todėl šiame darbe tokioms kardamosioms priemonėms bus skiriamas didžiausias dėmesys.

2.2 Kardamosios priemonės, ribojančios asmens laisvę.

Iš skyriaus pavadinimo matome, kad šioje dalyje bus kalbama apie Lietuvos Respublikos Konstitucijos 20 straipsnyje įtvirtintą vieną iš prigimtinių asmens teisių – tai teisę į laisvę. Anksčiau minėjome, kad žmogaus laisvė yra esminė vertybė, todėl ją pažeisti draudžia tiek ir LR Konstitucija, tiek ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Atkreiptinas dėmesys, kad čia kalbama apie asmens laisvę ne plačiąja prasme, o apie fizinę laisvę, t.y. ribojimą judėti, bendrauti ir t.t. Taip pat minėjome, kad draudimas riboti asmens laisvę nėra absoliutus. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 5 straipsnio 1 dalyje yra pasakyta, kad „niekam laisvė negali būti atimta kitaip, kaip šiais atvejais ir įstatymo nustatyta tvarka.“ Tame pačiame Konvencijos straipsnyje numatyti atvejai, kuriais gali būti ribojama asmens laisvė, apie juos kalbėjome anksčiau. Baudžiamojo proceso įstatyme numatytos dvi kardamosios priemonės kurios riboja asmens fizinę laisvę – tai suėmimas ir namų areštas. Pabandytume aptarti kiekvieną iš jų.

Suėmimas. Neabejotina, kad daugelio valstybių baudžiamojo proceso įstatymai kaip griežčiausią kardomąją priemonę numato suėmimą, ne išimtis ir LR BPK. Reikia pabrėžti, kad ši kardomoji priemonė riboja ne tik asmens fizinę laisvę, bet ir kilnojimosi laisvę, bendravimo bei susižinojimo laisvę. Suėmimo, kaip kardamosios priemonės, istorija Lietuvos Respublikoje pakankamai sena. Dar 1933 metais P. Kavolio išleistame baudžiamajame įstatyme su komentarais buvo paminėta, kad „...jei asmuo, kaltinamas nusikalstamuoju darbu, įstatymų baudžiamu kalėjimu, neturi aiškios gyvenamosios vietos bei verslo, arba negalima nustatyti, kas jis per vienas, tad taikos teisėjas, nereikalaudamas laido ar įkaito, gali jį suimti.“⁴¹ Dabartiniu metu, suėmimas yra viena iš dažniausiai taikomų kardomųjų priemonių Lietuvos Respublikoje (žr. 1 lentelė).⁴² Remiantis informatikos ir ryšių departamento duomenimis, suėmimas 2004 metais buvo taikytas 2708 kartus,

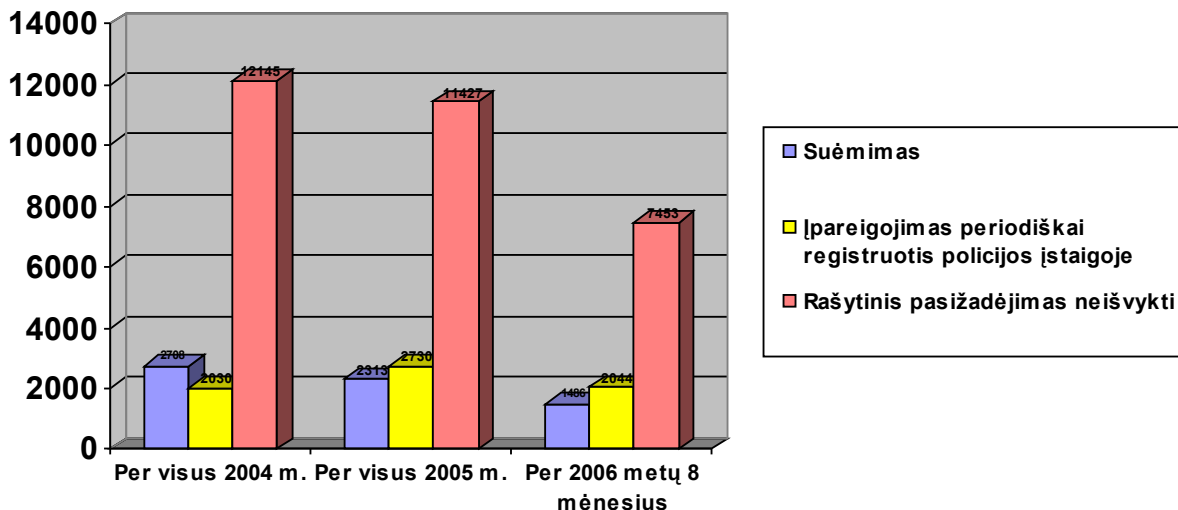
⁴¹ Kavolis P. Baudžiamojo proceso įstatymas su komentarais, - Kaunas, 1933.P.318

⁴² Pagal Informatikos ir ryšių departamento duomenis:

http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198, prisijungimo data 2006-10-03

dažniau taikytas buvo tik rašytinis pasižadėjimas neišvykti, net 12145 kartus. 2005 bei 2006 metais per aštuonis mėnesius,

1 lentelė. Daugiausia taikytų kardomųjų priemonių 2004, 2005 metais ir per 2006 metų 8 mėnesius

dažniau už suėmimą taikytos kardomosios priemonės rašytinis pasižadėjimas neišvykti (2005 metais 11427 kartus, 2006 metais per 8 mėnesius – 7453 kartus) bei įpareigojimas periodiškai registruotis policijos įstaigoje (2005 metais 2730 kartų, 2006 metais per 8 mėnesius – 2044 kartus), suėmimas taikytas atitinkamai 2313 ir 1486 kartus.

Atliekant tyrimą t.y. sudarius anketas, kuriose buvo suformuluoti klausimai susiję su kardomosiomis priemonėmis ir pateikus jas prokurorams, dauguma respondentų (net 78,6 proc.) teigė, kad tiek siekiant užtikrinti netrukdomą ikiteisminį tyrimą, tiek įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimą procese, tiek ir siekiant užkirsti kelia naujoms nusikalstamosioms veikoms, veiksmingiausia kardomoji priemonė yra suėmimas. Akivaizdu, kad prokurorai, esant būtinumui skirti kardomąją priemonę, praktiškai svarsto galimybę tik dėl aukščiau minėtų kardomųjų priemonių skyrimo, nes remiantis statistika kitos kardomosios priemonės skirtos labai retai. Pavyzdžiui 2004 metais užstatas skirtas tik 91 kartą, nors aukščiau minėtoje prokurorų apklausoje net 81,9 proc. respondentų nurodė kaip trečiąją, antrąją ar net pirmąją kardomąją priemonę pagal veiksmingumą, vieniems ar kitiems baudžiamąjo proceso tikslams pasiekti. Manome, kad tai ydinga praktika. Visgi pabrėžtina, kad suėmimas, kaip kardomoji priemonė, yra svarbi baudžiamajame procese, tačiau manytina, kad dėl suėmimo skyrimo turėtų būti svarstoma tik kraštutiniu atveju.

Atsižvelgiant į tai, kad suėmimas yra griežčiausia kardomoji priemonė, ribojanti viena iš svarbiausių žmogaus teisių, jis turi būti itin preciziškai reglamentuotas valstybių įstatymuose. LR

BPK suėmimą reglamentuoja pakankamai išsamiai. LR BPK numato suėmimo skyrimo pagrindus ir sąlygas, tvarką, suėmimo taikymo trukmę, apskundimo tvarką. Atkreipiame dėmesį, kad šiame darbe detaliai neanalizuosime suėmimo skyrimo pagrindų, sąlygų bei tvarkos, akcentuosime tik įdomesnius ir problemiškesnius suėmimą liečiančius (lyginamuoju aspektu) klausimus. Suėmimas Lietuvos Respublikoje gali būti skiriamas tik ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo nutartimi. Ši nuostata Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso teisėje atsirado dar senajame 1961 m. Baudžiamojo proceso kodekse. Iki 1996 metų birželio 5 dienos LR BPK pataisų, kurios įsigaliojo 1996-06-21, suėmimas galėjo būti skiriamas teismo nutartimi, teisėjo nutarimu ar prokuroro sankcija. Būtent nuo aukščiau minėtos datos suėmimą Lietuvoje galėjo skirti tik apylinkės teismo teisėjas pagal prokuroro pareiškimą. Ši nuostata LR BPK atsirado įgyvendinant 1950 lapkričio 4 d. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvenciją, kurią 1993 metų gegužės 14 dieną ratifikavo Lietuvos Respublika. Ši Konvencija įsigaliojo 1995 m. birželio 20 d., kai buvo deponuoti jos ratifikavimo raštai, būtent tuomet atsirado būtinybė pritaikyti Lietuvoje galiojusį baudžiamojo proceso kodeksą, Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies nuostatomis. Lietuvos išlyga Konvencijos 5 straipsnio 3 daliai galiojo vienerius metus po Konvencijos įsigaliojimo iki 1996 m. birželio 21 d. ir numatė, kad Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies nuostatos neturi įtakos 1961 m. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 104 straipsniui (1994 m. liepos 19 d. įstatymo Nr. I-551 redakcija), numatančiam, kad sprendimą suimti asmenis, įtariamus padarius nusikaltimą, gali priimti ir prokuroras. Nuo 1996 m. birželio 21 d. griežčiausią kardomąją priemonę suėmimą gali taikyti tik teismas, ir šios kardomosios priemonės skyrimo sąlygos ir pagrindai nustatyti 1961 m. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 104 straipsnyje.⁴³ Akivaizdu, kad Lietuva pritaikė savo įstatymus Konvencijos nuostatomis. Atkreiptinas dėmesys, kad Rusijos baudžiamojo proceso kodeksas taip pat numato, kad suėmimą skiria teismas. Kaip ir Lietuvos Respublikoje dėl suėmimo skyrimo į teismą su prašymu turi kreiptis prokuroras. Tačiau Rusijos baudžiamojo proceso kodeksas nenumato ikiteisminio tyrimo teisėjo kaip baudžiamojo proceso subjekto, todėl ikiteisminio tyrimo metu sprendimą dėl suėmimo skyrimo ar jo termino pratęsimo, priima atitinkamos apylinkės teismo teisėjas (108 str.). Lietuvoje „ikiteisminio tyrimo metu nagrinėti pareiškimą dėl suėmimo arba jo termino pratęsimo [...] gali tie apylinkės teismo teisėjai, kuriems apylinkės teismo pirmininkas pavedė atlikti šiuos proceso veiksmus. Apylinkės teismo pirmininkas gali paskirti savo teismo teisėją atlikti ikiteisminio tyrimo teisėjo funkcijas...“.⁴⁴ Taigi Lietuvos Respublikos baudžiamojo

⁴³ Teismų praktikos skiriant suėmimą ir namų areštą arba pratęsiant suėmimo terminą apibendrinimo apžvalga, PATVIRTINTA Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 50, Skelbta: Teismų praktika, 2005.02.21, Nr.: 22. P.318.

⁴⁴ Teismų praktikos skiriant suėmimą ir namų areštą arba pratęsiant suėmimo terminą apibendrinimo apžvalga, patvirtinta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 50, Skelbta: Teismų praktika,

proceso kodeksas numato savarankišką baudžiamojo proceso subjektą – ikiteisminio tyrimo teisėją. Tai dar vienas būdas garantuoti, kad nebus pažeistos žmogaus teisės skiriant suėmimą, nes ikiteisminio tyrimo teisėjas netiria bylos, jis yra nesuinteresuotas baudžiamosios bylos baigtimi. Reikia pabrėžti, kad išsamus suėmimo skyrimo reglamentavimas yra ne tik LR BPK. Tiek Rusijos, tiek ir Lenkijos baudžiamojo proceso kodeksai taip pat išsamiai reglamentuoja šios kardomosios priemonės taikymą. Lenkijos baudžiamojo proceso kodekse taip pat nustatyta, kad suėmimą skiria tik teismas.⁴⁵ Lenkijoje suėmimas skiriamas pagal prokuroro prašymą, skiria rajono teismas. Iš esmės šioje vietoje nėra skirtumo nuo Rusijos baudžiamajame procese numatytos suėmimo skyrimo tvarkos. Taip pat tikslinga būtų paminėti, kaip suėmimas skiriamas Vokietijoje. Šioje valstybėje suėmimą taip pat skiria teisėjas, taip pat reikalingas prokuroro prašymas skirti suėmimą, tačiau 9 skyriaus 125 paragrafo 1 dalyje nurodyta, kad teismas esant būtinybei t.y. kai neįmanoma susisiekti su prokuratūra, ar kai būtini neatidėliotini veiksmai, suėmimą gali paskirti pats.⁴⁶ Manytina, kad galimybės teismui pačiam skirti kardomąją priemonę nustatymas yra būtinas. Tokia galimybė reikalinga ir Lietuvos Respublikos baudžiamajame procese. Tik galbūt tikslinga būtų nustatyti, kad nebūtinai tik suėmimą gali skirti teismas savo iniciatyva, bet ir kitą švelnesnę kardomąją priemonę. Pavyzdžiui, esant tokiai situacijai, kai teismo posėdis dėl suėmimo skyrimo vyksta penktadienį po pietų, teismas išnagrinėjęs prokuroro prašymą skirti suėmimą nusprendžia jo neskirti, bet visgi mato, kad būtina švelnesnė kardomoji priemonė, prokuroras tokioje situacijoje nebespėtų iki darbo dienos pabaigos paruošti prašymo skirti namų arešto, tokiu atveju įtariamasis kurį laiką lieka be kardomosios priemonės, per tą laiką jis gali spėti pasislėpti nuo ikiteisminio tyrimo. Taigi teismas tokiu atveju pats savo iniciatyva turėtų galimybę paskirti namų areštą ir taip išspręsti šią problemą. Čia paminėtinas Rusijos baudžiamojo proceso kodekso komentaras, jame sakoma, kad „teisėjas, ikiteisminio tyrimo metu, gali skirti kardomąją priemonę namų areštą vienu metu su atsisakymu tenkinti prokuroro prašymą skirti suėmimą. Tokį sprendimą teisėjas gali priimti savo iniciatyva ir tik esant atitinkamiems pagrindams.“⁴⁷ Galima būtų oponuoti, kad teismas turi būti nešališkas, bei savo iniciatyva negali kištis į ikiteisminį tyrimą t.y. vykdyti baudžiamąjį persekiojimą, tačiau manytina, kad teismas vertindamas ar pakanka duomenų suėmimo skyrimui ir nusprendęs, kad jų nėra, turėtų tuo pat metu įvertinti ar tų duomenų nepakanka namų arešto skyrimui. Taip pat, šiame kontekste, įdomus yra Baltarusijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Šioje valstybėje, „teisė duoti

---

2005.02.21, Nr.: 22. P.319.

⁴⁵ Kodeks postępowania karnego Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 10 wrzesnia 1997 r. // <http://www.prawo.lex.pl/bap/student/D.U.1997.88.553.html> Art. 250. § 1

⁴⁶ VFR baudžiamojo proceso kodeksas <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StPO.htm#125> 125§

⁴⁷ Гув А.Н. Постатейный комментарий к уголовно – процессуальному кодексу Российской Федерации. Изд. 2-еб дополненное и переработанное.-М. Юридическая фирма «Контракт» Издательский дом «Инфра – М» 2003.- XIV, 205-206 с.

sankciją suimti asmenį turi Generalinis Baltarusijos Respublikos prokuroras, apygardų, miestų, rajonų prokurorai taip pat jiems prilyginti prokurorai ir jų pavaduotojai“.⁴⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismas nutarimuose dėl kardomojo kalnimo tvarkos yra nustatęs, kad nei tyrėjai, kuriems buvo pristatyti kaltinamieji, nei prokurorai, kurie patvirtino nutartį paskirti suėmimą (suėmimo orderį), negali būti laikomi pareigūnu (-ais) kuriam (-iems) įstatymas yra suteikęs teisę vykdyti teismines funkcijas pagal Konvencijos 5 str. 3 d.⁴⁹ Žinoma, Baltarusija nėra ratifikavusi Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos⁵⁰ ir neturi pareigos deklaruoti šioje Konvencijoje numatytas vertybes. Vis tik Baltarusija savo baudžiamojo proceso kodekso 2 straipsnio 2 dalyje deklaruoja, kad baudžiamojo proceso įstatymas skirtas formuoti visuomenėje pagarbą žmogaus bei piliečio teisėms ir laisvėms. Tačiau, kaip rodo tolesnė šio įstatymo studija, tai yra tik populistinė deklaracija.

Sekantis įdomus su šia kardomąją priemone susijęs klausimas yra suėmimo terminai. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija išakmiai nenurodė valstybėms ją ratifikavusioms, kokie maksimalūs suėmimo terminai turėtų būti nustatomi nacionaliniuose baudžiamojo proceso įstatymuose. Konvencijoje įtvirtinta tik principinė nuostata, kad „kiekvienas sulaikytasis ar suimtasis [...] turi būti skubiai pristatytas teisėjui ar kitam pareigūnui, kuriam įstatymas yra suteikęs teisę vykdyti teismines funkcijas, ir turi teisę į bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką...“⁵¹ Ši nuostata nėra konkreti ir įvedanti vienodą suėmimo terminų nustatymo praktiką valstybėse ratifikavusiose Konvenciją, tačiau šia nuostata siekiama išvengti suėmimo neribotam laikui. Reikėtų suprasti, kad ši nuostata taikoma tiek ikiteisminio tyrimo, tiek ir bylos teismo nagrinėjimo stadijoms. Apskritai, Europos Žmogaus Teisių Teismas savo sprendimuose yra išaiškinęs, kad tos baudžiamosios bylos, kuriose kaltinamasis ar įtariamasis yra suimtas turi prioritetą bylų, kuriose kaltinamasis ar įtariamasis yra laisvėje, atžvilgiu.⁵² Žinoma, tuo atveju jei kaltinamasis ar įtariamasis bylos baigties laukia laisvėje, tai tokia situacija neanuliuoja jo teisės į bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką. Taigi matome, kad valstybės nėra įpareigosotos nustatyti vienodus suėmimo terminus. Jei kalbėtume išskirtinai apie ikiteisminį tyrimą, tai tiek Lietuvoje, tiek Rusijoje, tiek ir Baltarusijoje nustatyta, kad maksimalus suėmimo terminas

⁴⁸ Уголовно – процессуальный кодекс Республики Беларусь. Принят 24 июня 1999 г. Одобрен 30 июня 1999 г. Текст Кодекса по состоянию на 28 янв. 2006 г.-Мн.:Амалфея, 2006. – ст. 126 ч. 4.

⁴⁹ Žr. EŽTT sprendimus bylose Assenov ir kiti prieš Bulgariją, 144-150 p., Shishkov prieš Bulgariją, 52-54 p. <http://worldlii.org/eu/cases/ECHR/1998/98.html>, <http://worldlii.org/eu/cases/ECHR/2003/23.html>

⁵⁰ Pagal <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/C4249267CE824621AAC8974DCD6D6EE3/0/NoticeLIT.pdf#search=%22valstyb%C4%97s%20ratifikavusios%20%C5%BEmogaus%20teisi%C5%B3%22> prisijungimo laikas 2006-10-03, 19 val. 44 min.

⁵¹ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr.1, 4, 6 ir 7 // Valstybės Žinios, 2001.02.23, Nr.: 17, 5 str. 3 d.

⁵² Žr. EŽTT sprendimą byloje Wemhoff v. Germany

ikiteisminio tyrimo metu gali būti 18 mėnesių. Tuo tarpu Vokietijos baudžiamojo proceso kodeksas ir Lenkijos baudžiamojo proceso kodeksas, numato, kad ikiteisminio tyrimo metu suėmimas negali tęstis ilgiau nei 12 mėnesių. Būtent kalbant apie suėmimo terminus įdomus yra Lenkijos baudžiamojo proceso kodeksas. Lenkijos BPK nustato, kad iki pirmosios instancijos teismo sprendimo priėmimo, suėmimo terminas negali viršyti dvejų metų, o ikiteisminio tyrimo metu suėmimo terminas negali būti pratęstas ilgesniam nei 12 mėnesių terminui. Akivaizdu, kad žvelgiant iš žmogaus teisių pozicijų, 12 mėnesių maksimalus suėmimo terminas ikiteisminio tyrimo metu optimaliau užtikrina Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 5 straipsnio 3 dalies nuostatas, kurios deklaruoja suimtojo teisę į bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką. Tačiau žvelgiant iš ikiteisminio tyrimo organizavimo, vadovavimo jam bei sėkmingos jo baigties pozicijų, 12 mėnesių maksimalus suėmimo terminas būtų kritikuojamas. Esant didelės apimties ar ypatingo sudėtingumo byloms⁵³ tiek prokurorai, tiek tyrėjai teisingai, kad per tokį terminą nespės kruopščiai ir išsamiai atlikti ikiteisminio tyrimo, skubės, darys klaidas, dėl to nukentės ikiteisminio tyrimo kokybė. Tačiau, tai negalėtų būti pasiteisinimas, vis tik įstatymas turi užtikrinti nekaltumo prezumpcijos principo laikymąsi bei ginti asmenis, kurių atžvilgiu dar nėra priimtas apkaltinamasis nuosprendis. Pastebėtina, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 127 straipsnio 2 dalis numato, kad nepilnamečiui suėmimas gali būti skiriamas ne ilgiau kaip 12 mėnesių ikiteisminio tyrimo metu. Tai taip pat lyginant su Rusijos ir Baltarusijos BPK yra didelis žingsnis žmogaus teisių užtikrinimo link, nes šių valstybių baudžiamojo proceso kodeksai trumpesnio suėmimo termino nepilnamečiui nenumato. Tačiau manytina, kad trumpesnio suėmimo termino nustatymas tik nepilnamečiui, nėra pakankama garantija siekiant užtikrinti Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies nuostatas.

Suėmimo trukmės diferencijavimas remiantis aukščiau įvardintomis „didelės apimties“ bei „ypatingo sudėtingumo“ sąvokomis yra sveikintinas. Vis tik didžiausia dalis baudžiamųjų bylų yra dėl smulkių nusikalstamų veikų, kurios nėra nei didelės apimties nei ypatingo sudėtingumo. Apie tai galima padaryti išvadą analizuojant informatikos ir ryšių departamento pateikiamą statistiką apie nusikalstamų veikų tyrimo rezultatus Lietuvos Respublikos prokuratūrose. 2006 metais per 8 mėnesius Lietuvos prokuratūra viso į teismus perdavė 21285 baudžiamąsias bylas. Iš praktikos

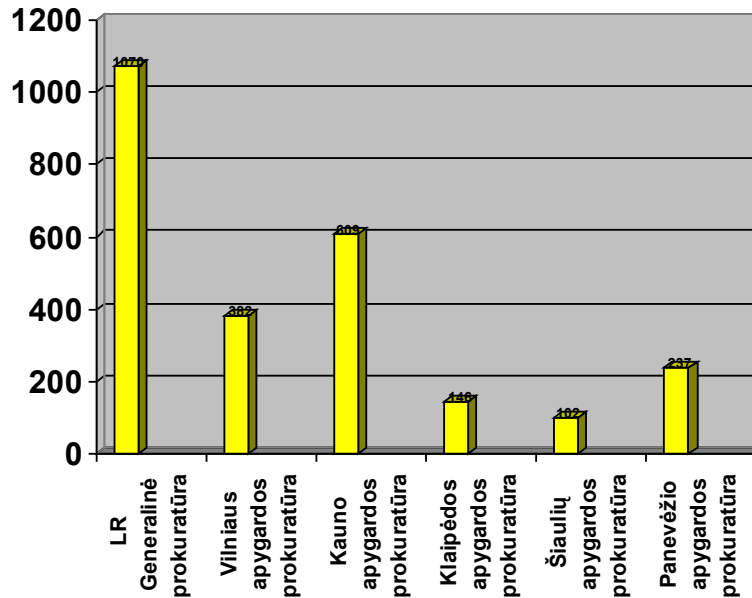
⁵³ Sąvokos "ypatingas bylos sudėtingumas" bei "didelė apimtis" yra vertinamosios ir paprastai susijusios. Ypatingą bylos sudėtingumą arba didelę apimtį lemia padarytų nusikalstamų veikų, įtariamųjų ar nukentėjusiųjų bei liudytojų didelis skaičius, dalies proceso dalyvių (nukentėjusiųjų arba liudytojų) gyvenimas užsienio valstybėse, reikalingų duomenų gavimas iš užsienio valstybių įstaigų ir gautų dokumentų vertimas iš užsienio kalbų, (toliau – 27 psl.) daug laiko reikalaujančių ekspertizių atlikimas ir jų sudėtingumas, proceso veiksmų arba kitų dokumentų gausumas ir pan. (2004 m. gruodžio 30 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimas Nr. 50 Pakeisti ir papildyti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimą Nr. 36 "Dėl teismų praktikos skiriant arba pratęsiant kardomąjį kalinimą (suėmimą)" ir jį išdėstyti nauja redakcija: "Dėl teismų praktikos skiriant suėmimą ir namų areštą arba pratęsiant suėmimo terminą" Skelbta: Teismų praktika, 2005.02.21, Nr.: 22)

galima pasakyti, kad didelės apimties ar ypatingai sudėtingas bylas tiria ar jų tyrimą prižiūri dažniausiai Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra bei apygardų prokuratūros, tačiau iš aukščiau minėtų 21285 teismams perduotų bylų, tik 2546 bylas perdavė minėtos prokuratūros (2 lentelė)⁵⁴, kitos bylos buvo perduotos apylinkių prokuratūrų. Reikėtų nepamiršti, kad ir LR Generalinėje prokuratūroje, ir apygardų prokuratūrose dalis bylų nebūna didelės apimties ar ypatingo sudėtingumo, todėl jei laikytume, kad minėtos 2546 baudžiamosios bylos buvo ypatingai sudėtingos ar didelės apimties, tai jos sudarytų viso labo tik 11,96 proc. visų teismams perduotų bylų. Atsižvelgiant į tai akivaizdu, kad remiantis galiojančiu BPK daugumoje bylų suėmimo terminas negalėtų viršyti 6 mėnesių termino, nes jos nėra didelės apimties ar ypatingai sudėtingos, tačiau praktikoje taip nėra. *Analizuojant prokurorų apklausos anketas jau padarėme išvadą, kad net 78,6 proc. apklaustų prokurorų siekdami LR BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų veiksmingiausia kardomąja priemone laiko suėmimą.* Galima sutikti, kad tai tikrai tiesa, suimtas asmuo mažiausiai trukdys ikiteisminiam tyrimui, neabejotina, kad pradiniam ikiteisminio tyrimo etape suėmimas padės išvengti trukdžių, tačiau klausimas ar praėjus metams po nusikalstamos veikos padarymo vis dar tikslinga taikyti suėmimą. Praėjus metams po nusikalstamos veikos padarymo visi neatidėliotini ikiteisminio tyrimo veiksmai jau turi būti atlikti, abejotina ar po tiek laiko įtariamasis galės trukdyti ikiteisminiam tyrimui, o tokio asmens dalyvavimą procese galima užtikrinti ir kitomis kardomosiomis priemonėmis. Taigi manytina, kad Lenkijos BPK nustatytas maksimalus 12 mėnesių suėmimo terminas ikiteisminio tyrimo metu, yra optimalus tiek ir žmogaus teisių aspektu tiek ir baudžiamojo proceso greitumo principo, aspektu. Manytina, kad galima būtų siūlyti ir Lietuvos Respublikos įstatymo leidėjui daryti pakeitimus baudžiamojo proceso įstatyme ir trumpinti maksimalų suėmimo terminą ikiteisminio tyrimo metu iki 12 mėnesių. Tai skatintų ikiteisminio tyrimo įstaigas dirbti intensyviau bei operatyviau. Atitinkamai, siūlytina sutrumpinti ir nepilnamečiams taikomo suėmimo maksimalų terminą iki 9 mėnesių.

---

⁵⁴ Pagal Informatikos ir ryšių departamento duomenis:
http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198, prisijungimo data 2006-10-03

2 lentelė. Nusikalstamų veikų tyrimo rezultatai Lietuvos Respublikos prokuratūrose

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad LR BPK, kaip ir Rusijos baudžiamojo proceso kodeksas, teismo nagrinėjimo metu apskritai neriboja maksimalaus suėmimo termino, pavyzdžiui LR BPK nustatyta tik, kad suėmimas negali būti paskirtas ilgesnis kaip trys mėnesiai, bet kiek kartų jis taip gali būti pratęstas, nenustatyta. Tuo tarpu Baltarusijos baudžiamojo proceso kodekso 127 str. 13 d. nustatyta, kad perdavus baudžiamąją bylą teismui, negali būti suimtas ilgiau nei 6 mėnesius, o bylose, kuriose asmenys kaltinami sunkiais ar labai sunkiais nusikaltimais ilgiau nei 12 mėnesių. Taip pat nustatyta, kad bylose kuriose priimtas apkaltinamasis nuosprendis iki nuosprendžio įsiteisėjimo asmuo negali būti suimtas ilgiau nei tris mėnesius. Lenkijos baudžiamojo proceso kodekso Art. 263 paragrafe 3 nustatyta, kad suėmimas iki pirmos instancijos teismo sprendimo priėmimo negali būti taikomas ilgiau nei 2 metus. Europos Žmogaus Teisių Teismas yra konstatavęs, kad iki nuteisimo suimtas asmuo turi būti laikomas nekaltu ir svarbiausias svarstomas nuostatos objektas yra provizorinio išlaisvinimo taikymas nuo to momento, kai laikymas kalėjime tampa nebereikalingas.⁵⁵ Tai reiškia, kad teismai nuolat turi tikrinti ar vis dar yra tikslinga asmenį laikyti suimtą bei ar yra išlikę suėmimo pagrindai ir jų nesant, nedelsiant išlaisvinti asmenį. Tikėtina, kad maksimalių suėmimo terminų, teismo nagrinėjimo metu, nustatymas, padėtų užtikrinti šią Europos Žmogaus Teisių Teismo nuostatą. Būtent todėl manytina, kad šioje vietoje

⁵⁵ Žr. EŽTT sprendimą byloje Neumeisteris prieš Austriją. <http://worldlii.org/eu/cases/ECHR/1974/1.html>

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas taisytinai. Reikėtų nustatyti maksimalius terminus ir teismo nagrinėjimo metu, tai skatintų teismus atsakingiau bei operatyviau nagrinėti baudžiamąsias bylas, kuriose kaltinamieji yra suimti.

Visai neseniai iškelta dar viena aktuali problema, susijusi su suėmimo terminais. 2003-12-29 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimo Nr. 42 „Dėl teismų praktikos taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodeksų normas, nustatančias asmenų išdavimą užsienio valstybei arba perdavimą Tarptautiniam baudžiamajam teismui“ 27 punktą nustato, kad pagal Tarptautinę sutartį Lietuvai išduotam asmeniui į ikiteisminio tyrimo suėmimo terminą (BPK 127 straipsnis) įskaitomas visas mūsų valstybės prašymo pagrindu suimto asmens užsienio valstybėje suėmimo išbūtas laikas. Ši nuostata kelia tam tikrų abejonių. Pasitaiko atvejų, kai atskirose valstybėse ekstradicijos procesas užsitęsia ganėtinai ilgiau nei Lietuvoje numatytas galimas ilgiausias suėmimo terminas ikiteisminio tyrimo metu. Tokiu atveju asmuo pargabentas iš užsienio valstybės, net jeigu ir yra pagrindai jį suimti, turi būti paleistas jau oro uoste. Nebelieka net galimybės jam paskirti švelnesnę kardomąją priemonę, o įtariamajam vėl atsiranda galimybė pasislėpti nuo tyrimo. Nekyla abejonių, kad užsienio valstybės suėmimo (kol sprendžiamas ekstradicijos klausimas) išbūtas laikas, turėtų būti įskaitomas į bausmės laiką, tačiau dėl šio laikotarpio įskaitymo į ikiteisminio tyrimo suėmimo terminą galima būtų diskutuoti. Visų pirma, nei prašymas dėl ekstradicijos, nei kitoje valstybėje vykstanti ekstradicijos procesas nelaikytini ikiteisminio tyrimo veiksmis. Antra su įtariamoju kitoje valstybėje neatliekami ir negali būti atliekami jokie ikiteisminio tyrimo veiksmai pagal LR BPK. Todėl reikėtų svarstyti klausimą ar neverta būtų nustatyti, kad toks asmuo negali būti iš karto paleidžiamas ir jam galima būtų taikyti suėmimą bent jau tol, kol su juo bus atlikti visi būtini ikiteisminio tyrimo veiksmai ir jam bus galima paskirti kitą kardomąją priemonę.

Namų areštas. Dar viena kardomoji priemonė ribojanti asmens Konstitucinę teisę į laisvę yra namų areštas. Paskyrus namų areštą, suvaržomos įtariamojo galimybės trukdyti bylos tyrimui, padaryti naujas nusikalstamas veikas, pasislėpti nuo tyrimą atliekančių pareigūnų, taip pat kaip ir suėmimo paskyrimo metu, tačiau skirtingai nei paskyrus švelnesnes kardomasias priemones. Namų areštas gali būti pakeistas griežtesne kardomąja priemone t.y. suėmimu, jei atsiranda tam pagrindas. Atkreiptinas dėmesys, kad pagal mūsų aukščiau pateiktą kardomųjų priemonių klasifikaciją, namų areštas gali būti priskirtas ne tik prie asmens fizinę laisvę ribojančių priemonių, bet ir prie kardomųjų priemonių ribojančių judėjimo, kilnojimosi laisvę, taip pat ir prie priemonių ribojančių bendravimo bei susižinojimo laisvę. Tačiau analizuojant Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją konstatuotina, kad vis tik namų areštas turėtų būti priskirtas prie asmens fizinę laisvę

ribojančių kardomųjų priemonių. Pavyzdžiui, Europos Žmogaus Teisių Teismas, byloje *N.C prieš Italiją*, konstatavo, jog nediskutuotina, kad pareiškėjo suėmimas laikotarpyje tarp 1993 m. lapkričio 3 d. ir 1993 m. lapkričio 13 d. bei namų areštas laikotarpyje tarp 1993 m. lapkričio 13 d. ir 1993 m. gruodžio 20 d., reiškia asmens laisvės atėmimą pagal Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies prasnę.⁵⁶ Taigi akivaizdu, kad pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją, namų areštas prilyginamas suėmimui. Iš šios situacijos taip pat išplaukia ir diskusija liečianti valstybės pareigūnus, turinčius įgalinimus skirti namų areštą. Jau kalbėdami apie suėmimą minėjome, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas bylose ne kartą konstatavo, kad pagal Konvencijos 5 straipsnio 3 dalį, kaip ir suėmimą, taip ir namų areštą turi skirti teismas. LR BPK ši Konvencijos nuostata yra įgyvendinta. Namų areštas LR BPK atsirado 1994 metais ir buvo įtvirtintas 1961 metų baudžiamojo proceso kodekso 101² straipsnyje. Ši kardomoji priemonė priimta Lietuvos Respublikos 1994 m. liepos 19 d. įstatymu Nr. I-551 ir įsigaliojo Lietuvoje 1994 m. rugsėjo 1 d. Tuo tarpu Rusijos baudžiamajame procese ši kardomoji priemonė atsirado tik 2002 metais priėmus naują Baudžiamojo proceso kodeksą (toliau - RF 2002 m. BPK). „Naujasis baudžiamojo proceso įstatymas į kardomųjų priemonių sferą įnešė reikšmingų pakeitimų [...], viena iš svarbiausių novacijų RF 2002 m. BPK, skirtų ištaisyti Rusijos teisinėje praktikoje egzistavusį ryškų polinkį skirti suėmimą, o taip pat sumažinti suimtų asmenų skaičių (tokiu būdu atlaisvinant perpildytus tardymo izoliatorius), yra 1960 m. RF BPK nebuvusios kardomosios priemonės – namų arešto, įvedimas, ši kardomoji priemonė gali būti taikoma tik kaip alternatyva suėmimui, nes turi tą pačią skyrimo tvarką ir pagrindus bei tuos pačius tikslus.“⁵⁷ Reikia paminėti, kad Rusijos baudžiamajame procese numatyta namų areštą taip pat skiria teismas pagal prokuroro prašymą. Lenkijos baudžiamojo proceso kodeksas kardomosios priemonės – namų arešto nenumato, tačiau analizuojant Lenkijos baudžiamojo proceso įstatymą, konstatuotina, kad namų arešto paskirtį čia atlieka kita kardomoji priemonė – tai policijos priežiūra. Priežiūros kaip kardomosios priemonės esmę sudaro įtariamojo laisvės apribojimas, siekiant jį sistemingai kontroliuoti ir suvaržyti įtariamojo galimybes trukdyti bylos tyrimui, daryti naujas nusikalstamas veikas bei pasislėpti nuo kvotą ar tardymą atliekančių pareigūnų ar teismo.⁵⁸ Ši Lenkijos baudžiamojo proceso kodekse numatyta kardomoji priemonė atitinka net tris Lietuvos Respublikos baudžiamajame procese taikomas kardomasias priemones, tai namų areštą, įpareigojimą periodiškai registruotis policijos įstaigoje, bei iš dalies įpareigojimą gyventi skyriumi nuo nukentėjusiojo. Lenkijoje šią kardomąją priemonę gali skirti tiek prokuroras

⁵⁶Žr. EŽTT sprendimą byloje *N.C. v. Italy*, 33p., <http://worldlii.org/eu/cases/ECHR/2001/12.html>

⁵⁷ Руденко С.В. «Домашний арест введен – что дальше», Прокурорская и следственная практика, 2005, 3-4, с.246-247

⁵⁸ Grjewski J., Paprzycki L., Plachta M. Kodeks postępowania karnego komentarz. Warszawa: Zakamycza, 2003.T.1.Str.673

nutarimu, tiek ir teismas nutartimi. Vėlgi ši nuostata kelia tam tikrų abejonių Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų kontekste. Jau anksčiau kalbėjome, kad namų areštas pagal Konvencijos 5 straipsnio 3 dalį laikomas suėmimu, todėl Lenkijos BPK nustatyta teisė policijos priežiūrą skirti prokurorui diskutuotina. Manytume, kad kardamosios priemonės pavadinimas negali būti pretekstas išvengti Konvencijos 5 straipsnyje nustatytų įpareigojimų. Akivaizdu, kad minėtos kardamosios priemonės turinys turi daug namų arešto požymių, todėl ši priemonė turėtų būti taikoma tik teismo. Taip pat būtina atkreipti dėmesį į tai, kad policijos priežiūra, kaip ir namų areštas, gali būti taikomas tik kaip alternatyvi kardomoji priemonė suėmimui, t.y. gali būti taikoma tik arba policijos priežiūra arba tik suėmimas, būtent dar ir dėl to galima argumentuoti, kad jei jau policijos priežiūra skiriama vietoje suėmimo, tai ji ir iššaukia tokį pat įvertinimą kaip ir suėmimas. Žinoma išskyrus tuos atvejus kai policijos priežiūra, nežiūrint į tai, kad ji skiriama vietoj suėmimo, taikoma kaip neizoliacinė kardomoji priemonė.⁵⁹ Jei kalbėtume apie Baltarusijos baudžiamajame procese numatomą kardomąją priemonę – namų areštą bei jo skyrimo tvarką, turėtume pakartoti tai, apie ką jau kalbėjome aptardami suėmimo skyrimo tvarką. Šioje valstybėje namų areštą, taip pat kaip ir suėmimą, skiria prokuroras. Tai akivaizdus žmogaus teisių pažeidimas. Vis tik atkreiptinas dėmesys į tai, kad Baltarusijoje namų areštas pakankamai išsamiai reglamentuotas. Lyginant su Lietuvos Respublikos baudžiamuoju procesu, Baltarusijoje namų areštas atitiktų dvi Lietuvos Respublikos BPK įtvirtintas kardomasias priemones, tai namų areštą bei įpareigojimą periodiškai registruotis policijos įstaigoje. Tuo tarpu Vokietijos baudžiamojo proceso kodeksas nepateikia baigtinio kardomųjų priemonių sąrašo, o tarp Kodekse įvardintų kardomųjų priemonių tokios atskiros kardamosios priemonės kaip namų areštas, nėra. Vokietijos baudžiamojo proceso kodekso 116 straipsnis numato tik, kad „teisėjas gali atidėti įsakymo dėl suėmimo vykdymą, kuris išduotas tik siekiant sulaikyti kaltinamąjį nuo pabėgimo, jei šis tikslas gali būti pasiektas mažiau radikaliomis priemonėmis. Dažniausiai tokios priemonės yra: 1) Kaltinamojo įpareigojimas nustatytu laiku atvykti į teismą, ikiteisminio tyrimo įstaigą ar į jų nurodytą įstaigą; 2) Įpareigojimas neišeiti iš gyvenamosios ar buvimo vietos ar nustatyto rajono be teismo ar ikiteisminio tyrimo pareigūno leidimo; 3) Įpareigojimas palikti gyvenamąją vietą tik stebint atitinkamiems asmenims.“⁶⁰ Tačiau atsižvelgiant į straipsnio konstrukciją galime suprasti, kad Vokietijos BPK nėra baigtinio kardomųjų priemonių sąrašo. Visgi antras straipsnio punktas labai primena namų arešto formuluootę.

Taip pat, manytume, reikėtų atskirai aptarti namų arešto sąlygų švelninimo procesą. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas, savo nutarimu Nr. 50 suformavo praktiką, kad „namų

⁵⁹ Stefanski R.A., Warunkowy dozór Plicji – nowy srodek zapobegawczy. Panstwo i prawo, miesięcznik. Warszawa, 2006. Zeszyt 6(724). S.40.

⁶⁰ Strafprozessordnung. Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergazende Bestimmungen. Erlautert von Dr. Theodor Kleinknecht, Karlheinz Meyer. Fortgefurt von Dr. Lutz Meyer-Grossner. Munchen 1993. P.116.

arešto sąlygas gali pakeisti: ikiteisminio tyrimo teisėjas, išnagrinėjęs prokuroro prašymą arba įtariamojo, jo gynėjo [...] skundą dėl prokuroro atsisakymo kreiptis į ikiteisminio tyrimo teisėją dėl sąlygų pakeitimo.⁶¹ *Atlikus anketavimą net 77 proc. respondentų pasisakė, kad namų arešto sąlygas švelninti reikėtų leisti prokurorui. Vienas respondentas net siūlė kelti klausimą dėl suteikimo prokurorui teisės apskritai skirti namų areštą, tačiau vertinant Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją anksčiau aptartuose šio Teismo sprendimuose (Nikolova prieš Bulgariją Mancini prieš Italiją, Vachev prieš Bulgariją), toks klausimas besąlygiškai atmestinas. Tačiau kiti respondentų argumentai, kodėl namų arešto sąlygas reikėtų leisti švelninti prokurorui, yra pakankamai įdomūs. Vienas iš dažniausiai pasitaikiusių komentarų buvo tas, kad yra nelogiška tokia situacija kai prokuroras turi teisę panaikinti šią kardomąją priemonę, o jos sąlygų švelninti negali. Kitas argumentas yra tas, kad pasak respondentų teismas nustato tik griežčiausią ribą, o švelnesnes sąlygas galėtų nustatyti ir prokuroras, taip pat tai žymiai pagreitintų procesą, nereikėtų gaišti laiko prašymų teismui rašymui, kelionei į teismus, taip pat respondentai teigia, kad prokuroras puikiai žino bylos aplinkybes, dėl to gali pats švelninti namų arešto sąlygas. Kitas argumentas, kad praktikoje nėra nei vienas girdėjęs kad teismas pagal prokuroro prašymą nesušvelnintų namų arešto sąlygų, o taip pat, logiškai mąstant, teismas neturi pagrindo netenkinti tokio prokuroro prašymo, nes įtariamojo padėtis švelninama, juolab, kad prokuroras savo iniciatyva nesikreipia dėl sąlygų švelninimo, o tik pagal įtariamojo prašymą bei savo prašyme teismui dažniausiai išdėsto sąlygas kurių pageidauja įtariamasis. Su šiais argumentais galima sutikti, tačiau situacija šiuo metu yra kitokia, šiuo metu nustatyta, kad kardomąją priemonę savarankiškai panaikina ar pakeičia tas pats subjektas, kuris buvo ją paskyręs.⁶² Galima būtų sutikti, kad prokurorui suteikus teisę švelninti namų arešto sąlygas, būtų užtikrintas LR BPK įtvirtintas proceso greitumo principas, taip būtų sutaupoma laiko bei proceso išlaidų. Kita vertus, prokurorui sušvelninus namų arešto sąlygas, jos būtų įtvirtinamos prokuroro nutarimu, tačiau reikia pastebėti, kad kilus ginčui, kurį spręstu Europos Žmogaus Teisių Teismas, atsirastų tam tikrų formalių problemų. Spręsdamas skundą Europos Žmogaus Teisių Teismas visuomet prašo vyriausybės pozicijos atitinkamu klausimu, taigi kilus ginčui dėl namų arešto taikymo, EŽTT prašytų pateikti kompetentingų institucijų sprendimus, kuriuose įforminta ši kardomoji priemonė. Šiame kontekste abejotina ar Europos Žmogaus Teisių Teismas, prokuroro nutarimą švelninti namų arešto sąlygas, laikytų kompetentingos institucijos sprendimu Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių*

⁶¹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr.50, pakeisti ir papildyti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimą Nr. 36 Dėl teismų praktikos skiriant arba pratęsiant kardomąjį kalinimą (suėmimą)“ išdėstant jį nauja redakcija: „Dėl teismų praktikos skiriant suėmimą ir namų areštą arba pratęsiant suėmimo terminą“. P37

⁶² Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.P.350

konvencijos 5 straipsnio prasme. Manytina, kad namų arešto sąlygų švelninimo ar griežtinimo tvarka galėtų būti pakeista ir įtvirtinta atskirame baudžiamojo proceso kodekso straipsnyje, taip būtų išvengta spekuliacijų šiuo klausimu. Taip pat paminėtina, kad keletas iš apklausoje dalyvavusių respondentų paminėjo, kad jau šiuo metu patys švelnina namų arešto sąlygas. Akivaizdu, kad taip jie pažeidžia aukščiau minėto LAT nutarimo, kuris privalomas visiems, nuostatas. Taigi reglamentavus šią tvarką kodekse būtų išvengta eilės problemų.

Taip pat reiktų aptarti ir namų arešto sąlygas už kurių pažeidimą asmeniui gali būti skiriama griežtesnė kardomoji priemonė. Šios sąlygos yra svarbios, nes būtent jas pažeidus, prokuroras gali kreiptis į teismą dėl griežtesnės kardamosios priemonės taikymo. LR BPK numato tik vieną kardomąją priemonę kuri yra griežtesnė už namų areštą – tai suėmimas, kuris gali būti taikomas tik kaip alternatyvi namų areštui kardomoji priemonė. Atskirų valstybių baudžiamojo proceso įstatymai numato pakankamai skirtingas namų arešto sąlygas, kurios gali būti nustatomos skiriant namų areštą. LR BPK 132 straipsnis nustato, kad „namų areštas – tai įpareigojimas įtariamajam nustatytu metu būti savo gyvenamojoje vietoje, nesilankyti viešose vietose ir nebendrauti su tam tikrais asmenimis.“ Taigi iš šio straipsnio matome, kad konkrečių įpareigojimų jis nenustato, tačiau bendri rėmai, iš kurių negali išeiti teismas, skirdamas namų areštą, yra apibrėžti. Rusijos baudžiamojo proceso kodeksas namų areštą apibrėžia taip: „Namų arešto esmė yra tam tikri apribojimai, susiję su įtariamąjo, kaltinamojo kilnojimosi laisve, o taip pat draudimai: 1) bendrauti su nustatytais asmenimis; 2) gauti ir siųsti korespondenciją; 3) vykdyti derybas panaudojant bet kokias ryšio priemones.“⁶³ Lenkijos baudžiamojo proceso kodekso 275 straipsnio 2 dalis sako, kad „asmuo perduotas policijos priežiūrai turi pareigą laikytis teismo ar prokuroro nustatytų įpareigojimų. Šie įpareigojimai gali pasireikšti draudimu pasišalinti iš nustatytos vietos, įpareigojimu nustatytu laiku registruotis pas pareigūną vykdantį priežiūrą, o taip pat kitomis asmens laisvę ribojančiomis priemonėmis“, sąlygų sąrašas nėra baigtinis. Baltarusijos baudžiamojo proceso kodeksas numato lygiai tokią pat situaciją kaip ir Rusijos, Lietuvos bei Lenkijos baudžiamojo proceso kodeksai, tačiau reikia pabrėžti, kad pats namų areštu nustatomų sąlygų spektras yra išsamesnis. Nustatyta, kad namų areštas gali pasireikšti:“

- 1) draudimu visiškai pasišalinti iš gyvenamosios vietos arba nustatytu laiku;
- 2) draudimu kalbėti telefonu, siųsti pašto siuntas ir naudoti kitas ryšio priemones išskyrus šio straipsnio 5 dalyje numatytus atvejus;
- 3) draudimu bendrauti su nustatytais asmenimis ir bet ką priimti pas save;

---

⁶³ Уголовно процессуальный кодекс Российской Федерации. – Изд. «РИОР» Москва, 2006.- ст.107.

- 4) elektroninių kontrolės priemonių panaudojimu ir įpareigojimu jas nešioti su savimi bei jomis rūpintis;
- 5) įpareigojimu atsakinėti į kontrolinius telefono skambučius, skambinti telefonu arba asmeniškai atvykti pas kvotos ar kitą pareigūną vykdančią priežiūrą;
- 6) įtariamojo, kaltinamojo ar jų gyvenamosios vietos stebėjimu, o taip pat jų gyvenamosios vietos saugojimu;
- 7) kitomis priemonėmis, užtikrinančiomis tam tikrą asmens elgesį ar asmens izoliaciją nuo visuomenės.⁶⁴

LR BPK komentare teigiama, kad namų areštu įtariamasis gali būti įpareigotas visiškai neišeiti iš savo namų ar buto.⁶⁵ Rusijos baudžiamojo proceso teisės mokslininkai taip pat pasisako, kad namų areštu nustatomas įtariamojo, kaltinamojo izoliacijos lygis gali būti skirtingas – nuo visiško uždraudimo palikti savo gyvenamąją vietą per visą šios kardamosios priemonės taikymo laikotarpį iki leidimo retkarčiais pasišalinti iš gyvenamosios vietos teismo sutikimu.⁶⁶ Be kita ko, teigiama, kad skiriant namų areštą gali būti nustatoma ne viena sąlyga, o jų kompleksas. Šios nuostatos diskutuotinos. Galima sutikti, kad skiriant namų areštą gali būti nustatomas sąlygų, kurių turi asmuo laikytis, kompleksas. Imkime toki pavyzdį, kai teismas, veikdamas šios teisės normos ribose, nustato, kad asmuo negali visą parą pasišalinti iš savo gyvenamosios vietos, jam uždraudžiama bendrauti telefonu, uždraudžiama bendrauti su tam tikrais asmenimis. Tokioje situacijoje namų areštas praktiškai tampa laisvės atėmimu. Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje *Guzzardi prieš Italiją* (šioje byloje asmeniui buvo paskirtas namų areštas nedidelėje saloje) yra konstatavęs, kad namų areštas nedidelėje saloje prilygo laisvės atėmimui, teismas atsižvelgė į tai, kad asmeniui skirta erdvė buvo itin ribota, jo socialiniai kontaktai buvo taip pat riboti, jis buvo nuolatos stebimas, o laikotarpis, kurį buvo taikomos šios priemonės, viršijo 16 mėnesių.⁶⁷ Dėl panašių namų arešto sąlygų Europos Žmogaus Teisių Teismas yra gavęs Silickio ir Silickienės skundą prieš Lietuvą. Sprendimas dėl priimtimumo šioje byloje dar nepriimtas, todėl kategoriškų išvadų dar negalime daryti. Žinoma byloje *Guzzardi prieš Italiją* teismas pripažino, kad vertinant visus bylos faktus atskirai, nebūtų įmanoma kalbėti apie „laisvės atėmimą“, tačiau vertinant juos kartu, jiems gali būti taikomas Konvencijos 5 straipsnis. Byloje *Amuur prieš Prancūziją* Europos Žmogaus Teisių Teismas teigė, kad „siekiant nustatyti, ar kažkam buvo atimta laisvė 5 straipsnio prasme, pirmiausia

⁶⁴ Уголовно – процессуальный кодекс Республики Беларусь. Принят 24 июня 1999 г. Одобрен 30 июня 1999 г. Текст Кодекса по состоянию на 28 янв. 2006 г.-Мн.:Амалфея, 2006. – ст. 122

⁶⁵ Goda G. M.Kazlauskas. LR baudžiamojo proceso kodekso komentaras.[et.al]. – Vilnius VĮ Teisinės informacijos centras, 2003. P.337.

⁶⁶ Руденко С.В. «Домашний арест введен – что дальше», Прокурорская и следственная практика, 2005, 3-4, с.249.

⁶⁷ Žr. EŽTT sprendimą byloje *Guzzardi prieš Italiją* <http://worldlii.org/eu/cases/ECHR/1980/5.html>

turi būti nagrinėjama konkreti asmens padėtis, taip pat turi būti atsižvelgta į keletą kriterijų: ginčijamos priemonės tipą, trukmę ir įgyvendinimo būdą. Skirtumas tarp laisvės apribojimo ir laisvės atėmimo pasireiškia ne savo pobūdžiu ar turiniu, bet intensyvumo laipsniu.⁶⁸ Reikia pastebėti, kad Lietuvos teismai taikydami namų areštą dažnai atsižvelgia į Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją. Štai pavyzdžiui baudžiamojoje byloje dėl kontrabandos, prokuroras kreipėsi į teismą su prašymu įtariamajam V.K. skirti namų areštą ir nustatyti tokias namų arešto sąlygas: 1. 24 valandas per parą būti savo nuolatinėje gyvenamojoje vietoje, be teisės išeiti iš namų; 2. nebendrauti su atitinkamais asmenimis. Tačiau teismas apsvaistęs prokuroro prašymą, jį tenkino tik iš dalies ir nustatė, kad įtariamasis V.K. nuo 14 val. 00 min. iki 09 val. 00 min. privalo būti savo nuolatinėje gyvenamojoje vietoje, antrąją prokuroro prašymo dalį tenkino ir nustatė apribojimą bendrauti su prašyme nurodytais asmenimis.

Taip pat analizuodami aukščiau paminėtas EŽTT bylas *Guzzardi prieš Italiją* bei *Amuur prieš Prancūziją*, pastebėsime, kad čia pakankamai svarbūs yra priemonės taikymo terminai. Reikia pasakyti, kad LR BPK nenumato, kad skiriant namų areštą turėtų būti nustatomi šios kardomosios priemonės terminai, manoma, kad tai diskrecinė ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo teisė, t.y. jis gali ir nustatyti ir nenustatyti šio termino. Tačiau reikia pabrėžti, kad šios kardomosios priemonės terminą riboja ikiteisminio tyrimo ir teismo nagrinėjimo terminai, t.y. jis negali trukti ilgiau nei ikiteisminis tyrimas ar teisminis bylos nagrinėjimas. Reikia pastebėti, kad tiek Rusijos BPK, tiek ir Baltarusijos BPK numato, kad šiose valstybėse namų areštas skiriamas tokiais pat pagrindais bei tvarka, kaip ir suėmimas. Galima svarstyti, ar namų arešto terminas turėtų būti nustatytas, ar jo neturėtų būti, visgi Europos Žmogaus Teisių Teismas aukščiau minėtoje byloje (*Guzzardi prieš Italiją*) konstatavo, kad 16 mėnesių namų arešto terminas, komplekse su kitais griežtais apribojimais, buvo per ilgas. Taigi iš to galima padaryti išvadą, kad vis tik būtina nuolatinė ir šios kardomosios priemonės tikslingumo kontrolė, t.y. teismai turėtų nuolat tikrinti ar yra išlikę namų arešto skyrimo pagrindai. Visų pirma tai būtina dėl to, kad ši kardomoji priemonė, pagal savo turinį, labai artima suėmimui. Žinoma, gali būti oponuojama, kad yra kardomosios priemonės apskundimo mechanizmas ir šios priemonės pagrindai gali būti patikrinti apskundus ją. Tačiau negalima atmesti galimybės, kad žmogus pats nežino ar nesugeba to padaryti, ar turi netinkamą gynėją ir to nesupranta. Todėl manytume, kad tam tikrų šios kardomosios priemonės terminų nustatymas būtų reikalingas.

Dar viena aktuali problema susijusi su namų areštu yra šios kardomosios priemonės galimybės užtikrinti baudžiamojo proceso kodekso 119 straipsnyje nurodytus tikslus. Namų areštu

---

⁶⁸ Žr. EŽTT sprendimą byloje *Amuur prieš Prancūziją*. <http://www.worldlii.org/eu/cases/ECHR/1996/25.html>

gali būti suvaržytos įtariamojo galimybės trukdyti bylos tyrimui, padaryti naujas nusikalstamas veikas, pasislėpti nuo tyrimą atliekančių pareigūnų ar teismo.⁶⁹ Ši kardomoji priemonė remiasi įtariamojo, kuriam ji paskirta, baime būti suimtam bei jo suvokimu, kad pažeidus namų arešto sąlygas jam bus skirtas suėmimas, tai tarsi įspėjimas. Tačiau praktiškai ši kardomoji priemonė netrukdo nei padaryti naują nusikalstamą veiką, nei pakenkti ikiteisminiam tyrimui. Pavyzdžiui įtariamajam V.K. pareikšti įtarimai dėl sunkių nusikaltimų ir vadovavimo nusikalstamam susivienijimui. Teismas prokuroro prašymu jam skyrė suėmimą. Tačiau įtariamasis šią kardomąją priemonę apskundė ir ji buvo panaikinta. Tuoj pat prokuroras kreipėsi į teismą prašydamas skirti V.K. namų areštą, nustatant sąlygas draudžiančias bendrauti su tam tikrais asmenimis, lankytis tam tikrose vietose, išvykti iš Lietuvos Respublikos ir leidžiant iš namų išeiti tik nuo 9 iki 10 val. ryto. Teismas šį prašymą tenkino. Praėjus tam tikram laikui buvo gautas pranešimas, kad V.K. buvo sulaikytas kitoje baudžiamojoje byloje, kurioje jis buvo įtariamasis LR BK 178 str. 2 d. numatyto nusikaltimo padarymu, vėliau šioje byloje jam buvo skirtas 20 parų suėmimas. Akivaizdu, kad kardomoji priemonė – namų areštas, tikslo – sutrukdyti įtariamajam daryti naujas nusikalstamas veikas, nepasiekė. Tuo pagrindu prokuroras kreipėsi į teismą prašydamas skirti įtariamajam V.K. suėmimą ir pirmojoje byloje, tačiau teismas šį prašymą atmetė. Taigi, kai kuriais atvejais Lietuvos teismai nepripažįsta kito nusikaltimo padarymo, aplinkybe, leidžiančia skirti suėmimą. Akivaizdu, kad įtariamajam užteko ir vieną valandą per dieną išeiti iš namų, kad padarytų dar vieną nusikaltimą. Todėl švelninant kardomąją priemonę ypatingai svarbu įvertinti įtariamojo asmenybę, jo polinkį nusikalsti bei nusikalstamos veikos pobūdį. Taip pat iš šios situacijos išplaukia ir namų arešto sąlygų laikymosi kontrolės problema. LR BPK, nenustato namų arešto sąlygų laikymosi kontrolės mechanizmo, tai nustato 2003 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. I-58 Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro patvirtintos „Rekomendacijos dėl kardomųjų priemonių (išskyrus suėmimą) sąlygų laikymosi kontrolės“, bei 2000 m. birželio 27 d. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro įsakymas Nr. 288 Dėl kardomosios priemonės – namų arešto vykdymo kontrolės instrukcijos. Šiose rekomendacijose bei instrukcijoje nurodyta, kad namų arešto kontrolę vykdo policijos įstaigų įgalioti pareigūnai. Žinoma, neįmanoma asmenį tikrinti taip, kad jis neturėtų jokios galimybės pažeisti namų arešto sąlygas, vis tik namų areštas nėra suėmimas ir asmuo negali būti stebimas ištisą parą, daugumoje apeliuojama į asmens, kuriam taikomas namų areštas, savimonę ir baime būti suimtam. Vis tik kontrolės klausimai nėra visiškai išspręsti, Rekomendacijų 13 punktą sako, kad „policijos pareigūnas, vykdamas namų arešto sąlygų laikymosi kontrolę, privalo tiek kartu patikrinti kontroliuojamą asmenį, kiek nurodyta ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo nutartyje, jei

⁶⁹ Goda G., M.Kazlauskas. LR baudžiamojo proceso kodekso komentaras.[et.al]. – Vilnius VĮ Teisinės informacijos centras, 2003. P.336.

nutartyje nenurodytas patikrinimų skaičius, asmuo turi būti tikrinamas savo gyvenamojoje vietoje ne rečiau kaip kartą per 7 dienas.⁷⁰ Tačiau susiformavusi praktika, kad nei prokurorai savo prašymuose skirti namų areštą, nei teismai nutartyse nenustato kiek kartų asmuo turi būti tikrinamas, prokurorai tik siųsdami nutartį vykdymui, lydraštyje nurodo kiek kartų asmuo turi būti tikrinamas. *Anketavimo duomenimis, net 52,45 proc. apklaustųjų prokurorų išvis nenurodo policijos įstaigai vykdančiai namų arešto sąlygų laikymosi kontrolę, kiek kartų tikrinti įtariamąjį.* Dėl to pareigūnui, kuriam nutartyje nėra nurodyta, kiek kartų jis turi tikrinti asmenį, praktiškai negresia jokia atsakomybė už tai, kad jis pavėluotai pastebėjo namų arešto sąlygų pažeidimus ir, pavyzdžiui, įtariamasis pasislėpė nuo tyrimo. Tuo tarpu nutartyje, kuria skiriamas namų areštas, nurodžius kiek kartų turi būti asmuo tikrinamas ir pareigūnui šių nurodymų neįvykdant, pareigūnui grėstų netgi baudžiamoji atsakomybė pagal LR BK 229 straipsnį. Taip pat abejonių kelia ir pati aukščiau minėtų rekomendacijų 13 punkto formuluo­ tė „tiek kartų patikrinti kontroliuojamą asmenį, kiek nurodyta ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo nutartyje“, aiškinant ją logine prasme, reikėtų suprasti, kad tikrinama turėtų būti tiek kartų, kiek nurodyta ir ne daugiau. Ši formuluo­ tė keistina, nurodant, kad tikrinama turi būti „ne rečiau nei nurodyta nutartyje“. Taip pat manome, kad teismo nutartyje, turėtų būti nurodyta ir policijos įstaiga ar net atskira policijos įstaigos tarnyba, kuri turi vykdyti kontrolę. Nėra išspręsta ir saugomų asmenų namų arešto sąlygų laikymosi kontrolės tvarka. Pavyzdžiui, asmuo dalyvavęs nusikalstamo susivienijimo veikloje bei padėjęs atskleisti šio susivienijimo padarytus nusikaltimus, tampa ypatingai svarbus tolesniam bylos tyrimui, tokiems įtariamiesiems taip pat reikia skirti kardomąją priemonę, dažnai jiems skiriamas namų areštas. Tačiau neaišku kas turi vykdyti šios kardomosios priemonės sąlygų laikymosi kontrolę. Siekiant užtikrinti tokių asmenų saugumą, šių įtariamųjų buvimo vietos negali žinoti bet koks policijos pareigūnas, todėl pavesti bet kuriai policijos įstaigai šios kontrolės negalima. Tuo tarpu Lietuvos policijos liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugos tarnyba vykdan­ ti šių asmenų apsaugą yra specializuota policijos įstaiga, todėl praktikoje dažnai kyla diskusija ar galima šiai tarnybai pavesti tuo pat metu vykdyti ir asmenų apsaugą ir jų kontrolę. Būtent dėl šio neaiškumo ir neišsames namų arešto sąlygų kontrolės reglamentavimo vėlgi išky­ la pareigūnų atsakomybės klausimas, esant tokiai situacijai, pareigūnai kratosi atsakomybės, bandydami ją primesti kitiems.

Taigi apibendrinant, turėtume pasakyti, kad šiandieninėje situacijoje, siekiant didinti kardomosios priemonės – namų arešto efektyvumą, būtina išsami šios kardomosios priemonės taikymo reglamentacija, nes akivaizdu, kad dabartinė teisinė bazė, šiuo klausimu, neatitinka nūdienos realijų.

---

⁷⁰ 2003 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. I-58 Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro patvirtintos „Rekomendacijos dėl kardomųjų priemonių (išskyrus suėmimą) sąlygų laikymosi kontrolės. P13.

2.3 Kardomosios priemonės ribojančios nuosavybės teisės

Užstatas. Sąlyginis paleidimas į laisvę yra kilęs iš Anglijos, kur pradėtas taikyti užstatas arba teisėjo paskirtos pinigų sumos perdavimas bylą nagrinėjančio teismo raštinei. Šis institutas paplito visose *common law* valstybėse, o vėliau ir romanų-germanų teisės šalyse.⁷¹ Ši kardomoji priemonė riboja vieną iš konstitucinių žmogaus teisių – teisę į nuosavybę. „Dar 19 a. pabaigoje, žinomas baudžiamojo proceso specialistas N.N. Rozinas tvirtino, kad palyginus su kitomis kardomosiomis priemonėmis, užstatas yra viena iš optimaliausių priemonių, užtikrinančių įtariamąjį (kaltinamąjį) atvykimą pas ikiteisminio tyrimo pareigūną ar į teismą, ypačingai tai pastebima mažiau materialiai aprūpintoje visuomenės dalyje, kuriai bet koks turto praradimas yra labai skausmingas.“⁷² Be kita ko, ši kardomoji priemonė yra vienas iš būdų įgyvendinti Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies nuostatas, kuriose sakoma, kad „kiekvienas suimtas ar sulaikytasis pagal konvencijos 1 d. c punkto nuostatas [...] turi teisę būti paleistas proceso metu. Paleidimas gali būti sąlygojamas garantijų, kad jis atvyks į teismą.“⁷³ Lietuvoje ši kardomoji priemonė skiriama prokuroro nutarimu arba ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo nutartimi. Mūsų valstybėje užstatas taikomas „...nuo 1992 m. Sovietmečiu atrodė nepriimtina, kad pinigai gali turėti įtakos kokių nors sprendimų priėmimui baudžiamajame procese. Tačiau laikų permainos reikalauja pagal galimybes taikyti kardomasias priemones nesusijusias su laisvės atėmimu. Šios kardomosios priemonės esmė yra tai, kad įmokėtų pinigų (užstato sumos) praradimo grėsmė turi sulaikyti įtariamąjį nuo trukdančių procesui veiksmų.“⁷⁴ Šiuo metu užstatas taikomas daugelyje valstybių ir tai yra pakankamai efektyvi kardomoji priemonė. Įtariamajam bei tyrimą atliekančiam pareigūnui ši kardomoji priemonė būna priimtina. Įtariamajam dėl to, kad ši priemonė neišplėšia jo iš įprasto gyvenimo ritmo, o pareigūnui vien jau dėl to, kad sutaupo proceso laiko (pvz.: nereikia kreiptis į teismą su prašymais skirti griežtesnę kardomąją priemonę, taip pat nereikia važinėti į izoliatorių atlikti tyrimo veiksmų, arba laukti atvedinimo ir t.t.). Kai kuriose valstybėse ši kardomoji priemonė vadinasi ne užstatu, o pavyzdžiui turtiniu laidavimu (Lenkijos Respublikos BPK 28 skyrius), tačiau tai šios kardomosios priemonės esmės nekeičia. Lyginant Lietuvoje taikomą užstatą su kitų valstybių panašiomis kardomosiomis priemonėmis pastebėsime keletą problemų. Tai užstato

⁷¹ Pradel J., Lyginamoji baudžiamoji teisė– Vilnius: Eugrimas, 2001. P468

⁷² Быкова Е.В., Цветков Б.А., Основание применения залога в качестве меры пресечения. Прокурорская и следственная практика, Москва.2003, 3-4, с.147

⁷³ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr.1, 4, 6 ir 7 // Valstybės Žinios, 2001.02.23, Nr.: 17, 5 str. 3 d.

⁷⁴ Goda G., M.Kazlauskas. LR baudžiamojo proceso kodekso komentaras.[et.al]. – Vilnius VĮ Teisinės informacijos centras, 2003. P.340

dalykas, tikslai bei sąlygos, kurios nustatomos skiriant užstatą. Būtent šias problemas toliau ir aptarsime.

LR BPK 133 straipsnis nustato, kad „užstatas – tai piniginė įmoka, kurią į prokuratūros ar teismo depozitinę sąskaitą sumoka įtariamasis, jo šeimos nariai ar giminaičiai, taip pat kiti asmenys, įmonės ar organizacijos...“.⁷⁵ Iš šios formuluotės pastebėsime, kad Lietuvos BPK numato, jog užstato dalyku gali būti tik pinigai. Tuo tarpu Lenkijos baudžiamojo proceso kodekso 266 paragrafo 1 punktas numato, kad turtinis laidavimas gali būti pinigai, vertybiniai popieriai, įkaitas, hipoteka, kuriuos gali perduoti kaltinamasis arba kitas asmuo. Rusijos Federacijos BPK 106 straipsnis numato, kad užstato dalyku gali būti pinigai, vertybiniai popieriai ar kitos vertybės.⁷⁶ Vokietijos BPK 116a straipsnis numato, kad „asmens dalyvavimas procese gali būti užtikrinamas įnešant užstatą grynais pinigais, vertybiniais popieriais, laidavimo būdu arba laiduojant atitinkamiems asmenims.“⁷⁷ Taigi matysime, kad Lietuvos BPK užstatas suprantamas labai siaurai, ir tai galėtų būti diskusijų objektas. Visgi ne kiekvienas žmogus gali turėti galimybę sumokėti užstatą grynais pinigais, o kokių nors vertybių ar turto turi dauguma žmonių. Pavyzdžiui, analizuojant Lenkijos BPK matysime, kad užstato dalyku čia gali būti ir pinigai ir vertybiniai popieriai ir kilnojamas turtas (pvz.: automobilis) ir nekilnojamas turtas. Tai ganėtinai išplečia užstato kaip kardomosios priemonės galimybes užtikrinti siekiamų tikslų įvykdymą, nes, pavyzdžiui, kažkuriems asmenims nekilnojamo turto praradimo galimybė darytų didesnę poveikį. Tuo tarpu RF BPK 106 straipsnio 1 dalyje numatytas terminas „vertybės“, yra diskutuotinas. Rusijos baudžiamojo proceso kodekso komentare pasakyta, kad vertybėmis gali būti brangieji metalai, brangieji akmenys, o taip pat jų dirbiniai, paveikslai, antikvariatas, kolekcijos ir kiti daiktai ir kūriniai turintys didelę piniginę ar istorinę, kultūrinę ar mokslinę vertę. Tačiau Kodekso komentaras nėra oficialus įstatymo taikymo paaiškinimas, komentaruose išdėstomos atskirų mokslininkų nuomonės. Visgi vertybės gali būti ir asmeninės, individualios, pavyzdžiui, tėvų paliktas koks nors daiktas, kuris ekonominės vertės neturi, tačiau konkrečiam asmeniui tai yra prisiminimas, jo suvokimu esantis neįkainojamas. Taigi siekiant išvengti atskirų išvedžiojimų šia tema, manytume, kad būtina įsakmiai nustatyti įstatyme, kad vertybės turi turėti ekonominę vertę. Manytume, kad teisės normos reglamentuojančios užstatą Lietuvos Respublikoje yra keistinos. Būtina nustatyti, kad užstato dalyku gali būti ne tik pinigai bet ir vertybiniai popieriai, hipoteka ar kitokios vertybės turinčios atitinkamą ekonominę vertę, taip būtų užtikrinama, kad paleidimas į laisvę už užstatą nėra tik asmenų turinčių grynujų pinigų privilegija.

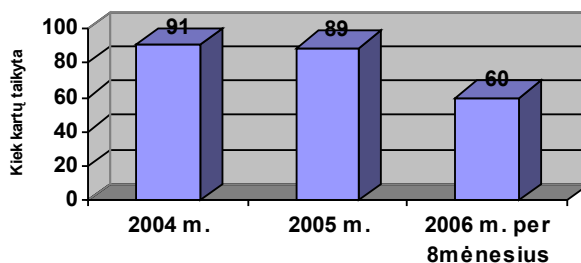
⁷⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas.// Valstybės Žinios, 2002.04.09, Nr.: 37, Publikacijos Nr.: 1341; Valstybės Žinios, 2002.05.08, Nr.: 46. 133 str.1d.

⁷⁶ Уголовно процессуальный кодекс Российской Федерации. – Изд. «РИОР» Москва, 2006.- ст.106 ч.1.

⁷⁷ Strafprozessordnung. Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergazende Bestimmungen. Erlautert von Dr. Theodor Kleinknecht, Karlheinz Meyer. Fortgefurt von Dr. Lutz Meyer-Grossner.Munchen 1993. P.116a

Šiuo metu analizuojant statistiką susidaro įspūdis, kad būtent taip ir yra, nes užstatas taikomas labai retai. (žr. 3 lentelę)⁷⁸

3 lentelė. Kardamosios priemonės - užstato, taikymo statistika

Analizuojant užstatą kaip kardomąją priemonę verta kalbėti apie tikslus, kurie pasiekiami taikant šią priemonę. LR BPK 133 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad užstatas skiriamas šio Kodekso 119 straipsnyje nurodytiems tikslams įgyvendinti. Taip pat nustatyta, kad „nutartyje ar nutarime skirti kardomąją priemonę – užstatą nurodoma, kad įtariamajam išaiškinta jo pareiga šaukiamam atvykti pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą, teisėją ar į teismą, nekliudyti proceso eigos, nedaryti naujų nusikalstamų veikų ir kad jis pasižada šią pareigą vykdyti, o užstato davėjas, išpėtas, kad jei įtariamasis nevykdys šios pareigos, užstatas pereis valstybei.“⁷⁹ Palyginimui, Rusijos baudžiamojo proceso įstatymas numato, kad užstatu siekiama užtikrinti įtariamojo ar kaltinamojo atvykimą pas tyrėją, prokurorą ar į teismą bei sulaikyti nuo naujų nusikalstamų veikų darymo, tikslas nekliudyti procesui nenumatytas. Tai didelis trūkumas, nes trukdyti procesui galima ir nedarant nusikalstamos veikos. Analizuojant Vokietijos BPK, matysime, kad čia apie užstatą kalbama ne kaip apie kardomąją priemonę įtvirtintą atskirame straipsnyje. Čia kalbama apie suėmimą ir jo vykdymo atidėjimą, kai užtikrinama, kad asmuo dalyvaus procese. Viena iš tokių, įtariamojo dalyvavimo užtikrinimo priemonių, yra užstatas. Pagal šį Kodeksą užstatu garantuojama gali būti tik įtariamojo dalyvavimas procese, t.y. tik vienas tikslas.

Manytume, kad kalbant apie užstatą verta paminėti ir tai, kad užstato, kaip kardamosios priemonės, sudėtyje numatytos tik trys sąlygos, kurių negali pažeisti įtariamasis t.y. atvykti pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą ar į teismą, nekliudyti proceso eigos, nedaryti naujų nusikalstamų veikų. Ši kardomoji priemonė nenustato įtariamajam draudimo bendrauti su atitinkamais asmenimis bei nesilankyti tam tikrose vietose. Tačiau, kaip rodo praktika, dažnai būtent tokiu būdu apsunkinamas baudžiamasis procesas. Tikėtina, kad nustačius dar ir tokius apribojimus,

⁷⁸ Pagal Informatikos ir ryšių departamento duomenis:

http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198, prisijungimo data 2006-10-03

⁷⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas.// Valstybės Žinios, 2002.04.09, Nr.: 37, Publikacijos Nr.: 1341; Valstybės Žinios, 2002.05.08, Nr.: 46.133 str. 4 d.

užstatais, kaip kardomoji priemonė, taptų dar efektyvesnis. Todėl, manytume, kad tikslinga būtų šia kardomąja priemone nustatyti įtariamajam pareigą nebendrauti su atitinkamais asmenimis bei nesilankyti atitinkamose vietose. Žinoma, galima būtų pasakyti, kad tai nėra būtina, nes gali būti taikomas kardomųjų priemonių kompleksas ir kartu su užstatu galima būtų skirti ir rašytinį pasižadėjimą neišvykti, jame nustatant šias sąlygas. Tačiau reikia pastebėti, kad taikant tokį kardomųjų priemonių kompleksą, įtariamasis nerizikuoja prarasti užstatą. Jis bendraudamas su kitais asmenimis pažeidžia tik rašytiniame pasižadėjime neišvykti numatytus apribojimus, t.y. pažeidžia tik šią kardomąją priemonę, todėl vadovaujantis LR BPK 136 straipsnio 3 dalimi, jam gali būti skiriama griežtesnė kardomoji priemonė. Analizuojant Lietuvos LR BPK XI skyrių „Kardomosios priemonės“, pastebėsime, kad čia kardomosios priemonės išdėstytos nuo griežčiausios iki švelniausios, taigi pagal šią kardomųjų priemonių hierarchiją, griežtesnės už rašytinį pasižadėjimą neišvykti yra ir įtariamojo įpareigojimas periodiškai registruotis policijos įstaigoje, ir dokumentų paėmimas, ir tas pats namų areštas. Taigi įtariamajam gali būti paskirta bet kuri iš šių griežtesnių kardomųjų priemonių, tačiau bylos tyrimui bus sutrukdyta.

2.4 Kardomosios priemonės ribojančios kilnojimosi laisvę

Šią žmogaus laisvę riboja daugiausia kardomųjų priemonių, net aštuonios iš devynių Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse numatytų kardomųjų priemonių. Suėmimą bei namų areštą jau aptarėme, čia kalbėsime apie įpareigojimą gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo, dokumentų paėmimą, įpareigojimą periodiškai registruotis policijos įstaigoje bei kariui skiriamą kardomąją priemonę - karinio dalinio vadovybės stebėjimą.

Įpareigojimas gyventi skyriumi nuo nukentėjusiojo. Ši kardomoji priemonė yra naujausia LR BPK. Ji atsirado 2004-11-09 įstatymu Nr.IX-2553 padarius pakeitimus minėtame Kodekse. Ši kardomoji priemonė priimta įgyvendinant Vyriausybės patvirtintoje Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2003-2004 metų programoje nurodytą priemonę – „sudaryti teisinės galimybes izoliuoti smurtautojus nuo nukentėjusios šeimos“. Tokio pobūdžio nuostatos įtvirtintos ir Jungtinių Tautų, Europos Tarybos dokumentuose. Šia kardomąja priemone siekiama apsaugoti asmenis nuo galimo neteisėto poveikio bei užtikrinti netrukdomą bylos tyrimą, taip pat siekiama užkirsti kelią asmens terorizavimui bei pakartotiniam smurtui. Apskritai įdiegiant šią kardomąją priemonę, tikėtasi, kad ji bus ypatingai efektyvi, kai nukentėjęs asmuo dėl asmeninių, socialinių ar kitų priežasčių yra priklausomas nuo įtariamojo ir yra priverstas su juo gyventi. O įtariamasis tuo naudodamasis smurtauja, terorizuoja nukentėjusįjį, tačiau jo suimti nėra pagrindo. Ši kardomoji

priemonė iš esmės riboja dvi Konstitucijoje įtvirtintas piliečio teises – teisę pasirinkti gyvenamąją vietą bei kartais nuosavybės teisę (tais atvejais, kai būstas, iš kurio iškeldinamas įtariamasis, priklauso jam nuosavybės teise). Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 132¹ straipsnis nustato, kad įtariamasis gali būti įpareigojamas gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo, jeigu pagrįstai manoma, kad jis, gyvendamas kartu su nukentėjusiuoju, bandys neteisėtai paveikti nukentėjusįjį arba nukentėjusiajam ar kartu su juo gyvenantiems asmenims darys naujas nusikalstamas veikas. Skiriant įpareigojimą gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo, įtariamasis taip pat gali būti įpareigojamas nebendrauti ir neieškoti ryšių su nukentėjusiuoju ir kartu su juo gyvenančiais asmenimis, taip pat nesilankyti nurodytose vietose, kuriose būna nukentėjusysis ar kartu su juo gyvenantys asmenys. Atkreiptinas dėmesys, kad šio straipsnio dispozicijoje įvardintas įtariamasis turi specialaus subjekto bruožų, tai yra, kad jam galima būtų taikyti šią kardomąją priemonę, jis turi gyventi kartu su nukentėjusiuoju. Dažniausiai tokia situacija galima šeimose arba tarp sugyventinių. Verta paminėti, kad ši kardomoji priemonė nėra vien tik Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso naujovė. Prieš priimant 1997 m. Lenkijos baudžiamojo proceso kodeksą taip pat buvo svarstoma galimybė įteisinti panašias kardomasias priemones, tai pavyzdžiui, įpareigojimą kaltinamajam nesiartinti prie atitinkamos vietos ar asmens per atitinkamą atstumą bei susilaikyti nuo kontaktavimo su nukentėjusiuoju, o taip pat liepimą kaltinamajam palikti gyvenamąją vietą, kurioje jis gyvena kartu su nukentėjusiuoju, įpareigojant nurodyti naują gyvenamąją vietą.⁸⁰ Tačiau tokia kardomoji priemonė neįtvirtinta, o nuspręsta, kad tai kardomosios priemonės – policijos priežiūros taikymo sritis, t.y. nuspręsta, jog taikant policijos priežiūrą galima nustatyti tokias sąlygas, kaip įpareigojimą gyventi skyriumi nuo nukentėjusiojo. Taip pat paminėtina, kad nei Rusijos, nei Baltarusijos BPK nenumato panašios kardomosios priemonės. Vokietijos BPK taip pat tokia priemonė įsakmiai nėra įtvirtinta, tačiau, kaip jau minėjome, šios valstybės Kodeksas nepateikia išsamaus kardomųjų priemonių sąrašo, todėl sunku vertinti ar teisėjas galėtų skirti tokią kardomąją priemonę.

Šiuo metu sunku išsamiai analizuoti šios kardomosios priemonės taikymo efektyvumą, nes kol kas ji taikoma labai mažai. Nors įpareigojimą gyventi skyriumi nuo nukentėjusiojo galima taikyti jau dveji metai, atliekant anketavimą nei vienas iš apklaustų respondentų šios kardomosios priemonės nebuvo taikęs. Vis tik verta paminėti keletą probleminių klausimų, kurie buvo keliami svarstant ar ši kardomoji priemonė pasiteisins. Buvo svarstoma ar nekils problemų apgyvendinant įtariamąjį, kuriam ši kardomoji priemonė taikoma, nes manyta, kad nukentėjusiems nuo įtariamojo asmenims suteikiant laikiną gyvenamąją vietą problemų neiškiltų. Tačiau nukentėjusiųjų laikino apgyvendinimo galimybių analizė rodo, kad laikinos gyvenamosios vietos suteikimas

⁸⁰ Stefanski R.A., Warunkowy dozór Plicji – nowy srodek zapobegawczy. Panstwo i prawo, miesięcznik. Warszawa, 2006. Zeszyt 6(724). S.31

nukentėjusiems, kurie dažniausiai būna motina su vaikais, sukelia nepalyginamai daugiau problemų, nei smurtautojo atveju. Lietuvoje nėra nė vienos valstybinės įstaigos, kuri galėtų priglauti nukentėjusius. 2004 metais, pavyzdžiui, buvo tik 1 savivaldybės įstaiga (Vilniaus motinos ir vaiko pensionas), kuri galėjo suteikti visavertę ilgalaikę paramą nukentėjusioms motinoms su vaikais. Utenos bei Šilutės savivaldybės turėjo po kelias lovas, Mažeikiuose savivaldybė galėjo pasiūlyti trumpam prisiglausti nakvynės namuose. Yra keletas nevyriausybių organizacijų, kurios gali priglauti moteris kelioms dienoms (Klaipėdoje - ilgesniam laikui). Tuo tarpu nakvynės namų, kuriuose galėtų prisiglausti smurtautojas, yra beveik kiekvienoje savivaldybėje. Tačiau svarbiausia, kad jeigu iškeldinami nukentėjusieji, jie nukenčia dar kartą (tiek psichologiškai, tiek ekonomiškai), ypač vaikai. Kalbant apie smurtautojo teisių apribojimą bendrauti su vaikais bei dalyvauti jų auklėjime, aukščiausiu prioritetu turi būti laikomas vaiko saugumas.⁸¹ Tačiau argumentai, kad įtariamuosius, kuriems paskirtas įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo, gali priimti globos namai, abejotinas. Visų pirma, jų nėra kiekvienoje savivaldybėje, taigi asmeniui, dirbančiam viename mieste ir gaunančiam mažas pajamas sunku būtų važinėti, pavyzdžiui, į kitą savivaldybę kurioje tokie namai yra. Antra, asmenys, smurtaujantys šeimose, nevensia smurto ir kitų aplinkinių asmenų atžvilgiu. Pavyzdžiui, išanalizavus Ukmergės rajono apylinkės teismo nutartį, kuria skirtas įpareigojimas gyventi skyriumi nuo nukentėjusiojo įtariamajam V.K., galima daryti tam tikras išvadas. Nutarties aprašomojoje dalyje rašoma, kad „įtariamasis V.K. būdamas girtas, terorizavo ir grasino nužudyti bei sistemingai baugino savo žmoną ir vaikus, naudojo psichinę prievartą, sukeldamas realią grėsmę, kad nusikalstami ketinimai bus įgyvendinti. [...] Iš nukentėjusiųjų ir liudytojų apklausų protokolų matyti, kad V.K. girtauja, muša žmoną ir vaikus, grasina juos nužudyti. Žmona su vaikais dėl agresyvaus V.K. elgesio priversta išeiti iš namų ir glaustis pas svetimus žmones. V.K. praeityje 2 kartus teistas, paskutinį kartą už nužudymą, teistumas neišnykęs.“ Abejotina ar tokia asmenybė, teismo priversta gyventi nakvynės namuose, nekels konfliktinių situacijų ir ten, nesmurtaus prieš kitus nakvynės namuose gyvenančius asmenis. Taip pat reikia pastebėti, kad minėtoje nutartyje nėra nustatyta kur įtariamasis turėtų išsikelti gyventi. Tokiu būdu nebelieka galimybės vykdyti šios kardomosios priemonės kontrolės, kita vertus tokios kardomosios priemonės vykdymo kontrolės, apskritai nereglamentuoja joks teisės aktas.

Kita keliama problema buvo dėl neatidėliotino šios kardomosios priemonės skyrimo. Vis tik manyta, kad šią kardomąją priemonę reikėtų skirti iš karto, o tą padaryti galėtų tik ikiteisminio tyrimo pareigūnas atvykęs į įvykio vietą, tačiau LR BPK numatyta, kad šį įpareigojimą skiria

⁸¹ Pagal LRS Šeimos ir vaiko reikalų komisijos 2004 m. rugsėjo 29 dienos posėdžio protokolą, šiame posėdyje komisija svarstė Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 120, 121, 126 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 132(1) straipsniu įstatymo projektą IXP-3579(2). http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4342&p_d=36393 prisijungimo laikas 2006-11-14, 10 val.11 min.

ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas. Ši tvarka sudaro tam tikras biurokratinės kliūtis nedelsiant atskirti įtariamąjį nuo nukentėjusiojo. Atsižvelgiant į tai Teisės instituto specialistai pasiūlė tam tikrus pakeitimus Baudžiamojo proceso kodekse. Siūlyta pakeisti BPK 121 straipsnio 1 dalį nustatant, kad įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo gali būti skiriamas ir ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro nutarimu, kuris po tam tikro laiko turėtų būti peržiūrimas teismo, taip pat pakeisti BPK 132¹ straipsnį numatant, kad ikiteisminio tyrimo metu įpareigojimą gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo neatidėliotinais atvejais gali skirti ir ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras, kurių nutarimą po tam tikro laiko turėtų peržiūrėti teismas. Tačiau pažymėtina, kad šiuo atveju būtų pakeista viena esminių kardomųjų priemonių skyrimo nuostatų - kad kardomasias priemones gali skirti tik prokuroras, ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas. Pagal dabar galiojančią BPK ikiteisminio tyrimo pareigūnas neturi kompetencijos skirti nė vienos kardamosios priemonės. Todėl tie patys Teisės instituto specialistai pasiūlė kitą alternatyvą: BPK 132¹ straipsnį perkelti į BPK XII skyrių "Kitos procesinės prievartos priemonės".⁸² Vis tik sunku sutikti su tokia nuomone, manytina, kad pagrindines žmogaus laisves ir teises ribojančios priemonės turėtų būti įtvirtintos kaip kardamosios priemonės, siekiant pateisinti valstybinės prievartos naudojimą. Įpareigojimo gyventi skyriumi nuo nukentėjusiojo yra trečia pagal griežtumą BPK įtvirtinta kardomoji priemonė, akivaizdu, kad ji gali būti taikoma gan intensyviai ir ilgą laikotarpį. Manytume, kad labiau tiktų pirmasis variantas, nors tai ir pakeistų BPK numatytą tvarką, kad kardomasias priemones skiria tik prokuroras ar teismas. *Jau anksčiau minėjome, kad apklausos metu buvo užduodamas klausimas „ar būtų tikslinga suteikti galimybę švelniausias kardomasias priemones taikyti ne tik teismui bei prokurorui, bet ir ikiteisminio tyrimo pareigūnui?“, dauguma apklaustųjų (65,57 proc.) atsakė, kad būtų tikslinga.* Tenka pripažinti, kad klausimas buvo suformuluotas ne visiškai teisingai, todėl tarp kardomųjų priemonių, kurias nurodė apklaustieji, nebuvo minima aptariama kardomoji priemonė, taip pat tam pasitarnavo ir praktikos šiuo klausimu nebuvimas. Tačiau, dviejų respondentų nuomone visas kardomasias priemones, kurias dabar skiria prokuroras, galima būtų leisti skirti ir ikiteisminio tyrimo pareigūnui. Mūsų nuomone, neatidėliotinais atvejais šią kardomąją priemonę galėtų skirti ir ikiteisminio tyrimo pareigūnas atvykęs į įvykio vietą, vėliau būtina būtų gauti teismo patvirtinimą dėl kardamosios priemonės teisėtumo.

Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad nutartyje skirti įpareigojimą gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo teismas neįpareigoja įtariamojo, nurodyti kur jis gyvens toliau, tai taip pat gali apsunkinti tolesnį ikiteisminį tyrimą, nes nebus įmanoma užtikrinti tolesnį įtariamojo dalyvavimą procese.

---

⁸² Pagal teisės portalą Infollex. Teisės instituto pastabos ir pasiūlymai dėl BPK 140, 167, 409 straipsnių <http://www.infollex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=1&str=17039> prisijungimo laikas 2006-11-14, 10 val. 12 min.

Dokumentų paėmimas. Tai penkta pagal griežtumą Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse įtvirtinta kardomoji priemonė. LR BPK 134 straipsnis sako, kad „dokumentų paėmimas kaip kardomoji priemonė gali būti skiriamas prokuroro nutarimu ar teismo nutartimi. Iš įtariamojo gali būti paimtas pasas, asmens tapatybės kortelė, vairuotojo pažymėjimas.“⁸³ Šios kardamosios priemonės tikslas apriboti įtariamojo kilnojimosi laisvę. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. I-58 patvirtintų „Rekomendacijų dėl kardomųjų priemonių (išskyrus suėmimą) sąlygų laikymosi kontrolės“ 25 ir 26 punktai numato, kad „pasas, asmens tapatybės kortelė paimami siekiant užkirsti kelią įtariamojo išvykimui į užsienį, disponavimui nekilnojamuoju turtu. Vairuotojo pažymėjimas paimamas siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms, kurias įtariamasis gali padaryti, jei vairuos transporto priemonę.“ Reikia atkreipti dėmesį, kad nei Vokietijos, nei Rusijos, nei Baltarusijos baudžiamojo proceso kodeksai tokios kardamosios priemonės nenumato. Tuo tarpu Lenkijos baudžiamojo proceso kodekso 277 straipsnio 1 paragrafas numato, kad „...siekiant sutrukdyti asmeniui pabėgti, jam kaip kardomoji priemonė gali būti skiriamas draudimas išvykti, kuris gali būti sujungtas su paso ar kito dokumento paėmimu arba uždraudimu išduoti tokį dokumentą“, 2 paragrafe numatyta, kad dokumentų paėmimui taikomos BPK 25 skyriaus „Daikto sulaikymas. Krata“ nuostatos.⁸⁴

Kai kurių autorių teigimu, aptariama kardomoji priemonė galbūt padės išspręsti problemą, kai manoma, kad taikyti kardomąją priemonę yra būtina, tačiau suėmimas pagal bylos aplinkybes yra per griežta prievartos priemonė, o kitos priemonės, dabar numatytos BPK, yra per švelnios ar negali būti pritaikytos.⁸⁵ Vis tik, kaip rodo praktika, ši kardomoji priemonė nėra labai efektyvi. Iš esmės ši kardomoji priemonė riboja tik asmens galimybę pasislėpti nuo tyrimo išvykstant į užsienį. Tačiau toje pačioje valstybėje asmuo pasislėpti gali nekilnodamas. Taip pat reiktų atkreipti dėmesį, kad Lietuvai rengiantis prisijungti prie Šengeno erdvės, ši kardomoji priemonė apskritai nebepasieks savo tikslo. Objektiviai vertinant šios kardamosios priemonės taikymas šiuo metu sukelia daugiau problemų, nei duoda naudos. Šia priemone ribojama ne tik kilnojimosi laisvė. Šiuolaikiniame gyvenime asmens dokumentas reikalingas ne tik išvykimui į užsienį, jis taip pat reikalingas įvairių sandorių sudarymui, santuokos sudarymui, vaikų registravimui, gyvenamosios vietos deklaravimui ir daugeliui kitų gyvenimo atvejų, kuriuos sunku numatyti skiriant šią kardomąją priemonę. Ir dėl kiekvieno veiksmo, kurį nori atlikti įtariamasis, prokuroras turi gaišti savo darbo laiką lydėdamas šį

⁸³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas.// Valstybės Žinios, 2002.04.09, Nr.: 37, Publikacijos Nr.: 1341; Valstybės Žinios, 2002.05.08, Nr.: 46 – 134 str.

⁸⁴ Kodeks postępowania karnego Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 10 wrzesnia 1997 r. // <http://www.prawo.lex.pl/bap/student/D.U.1997.88.553.html>, art.277 paragraf 2

⁸⁵ Kazlauskas M., Goda G., Naujo baudžiamojo proceso kodekso projektas: kūrimo prielaidos, struktūra, naujovės. Teisės problemos 1999 Nr.3(25). Vilnius.P.10.

asmenį į įvairias institucijas reikalaujančias asmens tapatybės dokumento, kol galų gale būna priverstas panaikinti šią kardomąją priemonę. Dėl paminėtų priežasčių būtini atitinkami pakeitimai šios kardamosios priemonės reglamentavime, ar net svarstyti klausimas dėl jos panaikinimo.

Apskritai dokumentų paėmimas, kaip kardomoji priemonė, kažkokią prasmę įgauna tik taikant kardomųjų priemonių kompleksą. Kalbant apie kardomųjų priemonių kompleksus reikia pastebėti, kad dauguma prokurorų juos taiko. *Atlikus anketavimą paaiškėjo, kad tik 3,3 proc. respondentų nei karto netaikė kardomųjų priemonių kompleksu, tuo tarpu 57,37 proc. respondentų kardomųjų priemonių kompleksus taiko dažnai arba labai dažnai. Net 90,1 proc. respondentų nurodė, kad dokumentų paėmimą taiko skirdami kardomųjų priemonių kompleksą.*

Jau anksčiau minėjome, kad šią kardomąją priemonę tikslinga būtų leisti skirti ikiteisminio tyrimo pareigūnui.

Įpareigojimas periodiškai registruotis policijos įstaigoje. Lietuvoje ši kardomoji priemonė taip pat atsirado tik 2003 metais įsigaliojusiam LR BPK. Šios priemonės tikslas – garantuoti, kad įtariamasis ilgam laikui neprapuls iš teisėsaugos pareigūnų akiračio. Reikia paminėti, kad tokia kardomoji priemonė yra kitų valstybių baudžiamuosiuose procesuose, tik ji neiškirta į atskirą straipsnį, o yra kitų kardomųjų priemonių sudėtyje. Pavyzdžiui, Baltarusijos baudžiamojo proceso kodekse nėra tokios atskiros kardamosios priemonės, tačiau prie sąlygų, kurias gali nustatyti prokuroras skirdamas namų areštą nurodyta, kad „asmuo gali būti įpareigotas atsiliiepti telefonu, skambinti telefonu arba asmeniškai atvykti nustatytu laiku į kvotos ar kitas institucijas ir t.t.⁸⁶ Taip pat Lenkijos baudžiamajame procese yra tokia pat priemonė, tik čia ji yra kardamosios priemonės – policijos priežiūros sudėtyje. Čia sakoma, kad asmuo atiduotas policijos priežiūrai gali būti įpareigotas nurodytu laiku registruotis, priežiūrą vykdančioje institucijoje.⁸⁷ Vokietijos baudžiamojo proceso kodeksas taip pat numato tokią priemonę tarp sąlygų, kurias įvykdžius gali būti atidėtas suėmimo vykdymas.⁸⁸ Rusijos baudžiamojo proceso kodekse tokia kardomoji priemonė atskirai nenumatyta. Šioje valstybėje toks įpareigojimas yra įtvirtintas kaip viena iš rašytinio pasižadėjimo neišvykti ir atitinkamai elgtis, sąlygų. Lietuvoje įpareigojimą registruotis policijos įstaigoje skiria prokuroras arba teismas. Jau kalbėdami apie kardomąją priemonę - dokumentų paėmimą, minėjome, kad tikslinga švelniausias kardomasias priemones leisti skirti ir ikiteisminio tyrimo pareigūnams, tas pat taikytina ir aptariamai kardomajai priemonei. *Taip pat reikia pastebėti, kad ši priemonė būtų*

⁸⁶ Уголовно – процессуальный кодекс Республики Беларусь. Принят 24 июня 1999 г. Одобрен 30 июня 1999 г. Текст Кодекса по состоянию на 28 янв. 2006 г. -Мн.:Амалфея, 2006. – ст. 125.

⁸⁷ Kodeks postępowania karnego Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 10 wrzesnia 1997 r. // <http://www.prawo.lex.pl/bap/student/D.U.1997.88.553.html> , art.275. paragraf 2

⁸⁸ Strafprozessordnung. Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergazende Bestimmungen. Erlautert von Dr. Theodor Kleinknecht, Karlheinz Meyer. Fortgefurt von Dr. Lutz Meyer-Grossner. Munchen 1993. P.116

veiksmingesnė taikant ją komplekse su kitomis kardomosiomis priemonėmis, apie tai kalba ir anketavimo rezultatai. Didelė dalis respondentų (59 proc.) nurodė, kad taiko šį įpareigojimą kartu su rašytiniu pasižadėjimu neišvykti arba dokumentų paėmimu.

Reikėtų pastebėti, kad ši kardomoji priemonė, jei taikant ją atsižvelgiama į nusikalstamos veikos pavojingumą bei įtariamojo asmenybę, kol kas nėra labai problemiška. *Apklauskos metu uždavus klausimą: kas turi didžiausią įtaką kardomosios priemonės parinkimui? Respondentų atsakymai pasiskirstė šitaip: 27,86 procentai teigė, kad svarbiausia nusikalstamos veikos pavojingumas, 18 procentų teigė, kad svarbiausia įtariamojo asmenybė, o 52,45 procentai pasisakė, kad svarbu abu aukščiau nurodyti faktoriai.* Taigi reikia pastebėti, kad jei aptariama kardomoji priemonė taikoma atsižvelgiant į minėtus faktorius, tai didelių keblumų neatsiranda. Tačiau visgi pasitaiko atvejų, kuomet prokurorai neatsižvelgia į įtariamojo asmenybę. Štai, pavyzdžiui, vienoje byloje prokuroras įtariamajam J.K., kuriam buvo įteiktas pranešimas apie įtarimą pagal LR BK 233 str. 1 d., 237 str. 1 d. 199 str.1 d., skyrė kardomąją priemonę įpareigojimą periodiškai registruotis policijos įstaigoje. Tačiau buvo neatsižvelgta į įtariamojo asmenybę bei nusikalstamą veiką. Minėtas įtariamasis apskundė prokuroro nutarimą skirti šią kardomąją priemonę, motyvuodamas tuo, kad įpareigojimas periodiškai registruotis policijos įstaigoje savo poveikiu bei turiniu yra nelogiškas, neadekvatus taikymo poreikio aspektu, nes įtariamasis yra advokatas, advokatų kontoros seniūnas, kurio profesinė veikla neapsiriboja vien miesto teritorija, todėl paskirtas įpareigojimas apsunkina jo, kaip advokato veiklą, juo neatsižvelgta į įtariamojo darbo specifiką ir šia kardomąja priemone siekiami tikslai pažeidžia procesinių prievartos priemonių taikymo proporcingumo principą ir prasilenkia su rezultatu. Aukštesnysis prokuroras nutarimu panaikino, kardomąją priemonę – įpareigojimą registruotis policijos įstaigoje ir pasiūlė ikiteisminį tyrimą atliekančiam prokurorui spręsti dėl kitokios kardomosios priemonės taikymo. Aukštesnysis prokuroras motyvavo, kad įpareigojimu periodiškai registruotis policijos įstaigoje siekiama garantuoti, kad įtariamasis ikiteisminio tyrimo metu ilgam laikui nepasišalintų iš pareigūnų akiračio. Tai kad įtariamasis J.K. yra advokatas, advokatų kontoros seniūnas, turi pastovią gyvenamąją vietą, šeimą, vertintina, kad įpareigojimu periodiškai registruotis policijos įstaigoje jam negali būti nei atimta galimybė neteisėtomis priemonėmis ir būdais trukdyti tyrimui ir bylos nagrinėjimui, nei užkirstas kelias kitoms nusikalstamoms veikoms padaryti. Todėl, vertinant tai, kad J.K. byloje įtariamasis poveikiu liudytojui ir kontrabandą padariusių asmenų slėpimu, intelektualiu padėjimu kontrabandai, t.y. nusikaltimais, kuriais buvo siekiama trukdyti bylos procesui, jam turėtų būti skirta kardomoji priemonė numatanti įpareigojimą nebendrauti, neieškoti ryšių su tam tikrais asmenimis, dėl kurių yra rizika, jog įtariamasis gali juos neigiamai įtakoti. Tokį įpareigojimą numato rašytinis

pasižadėjimas neišvykti ir namų areštas. Taigi atsižvelgiant į tai, įpareigojimas periodiškai registruotis policijos įstaigoje, nevertintinas tinkamu pasiekti BPK 119 str. numatytų tikslų, todėl jis pripažintas nepagrįstu ir panaikintas. Taigi, akivaizdu, kad prokuroras skirdamas aptariamą kardomąją priemonę, neatsižvelgė nei įtariamojo asmenybę, nei į nusikalstamos veikos pobūdį ir nepagrįstai suvaržė įtariamojo teises.

Vertinant aukščiau išdėstyta situaciją matysime, kad problema yra tik teisinis šios kardomosios priemonės esmės suvokimas. Adekvačiai įvertinus įtariamojo asmenybę, bei nusikalstamos veikos pobūdį, šios problemos būtų išvengta.

Karinio dalinio vadovybės stebėjimas. Ši LR BPK 137 str. numatyta kardomoji priemonė gali būti taikoma tik specialiajam subjektui, t.y. tikrosios karo tarnybos kariui.⁸⁹ Paminėtina ir tai, kad tokią kardomąją priemonę, numato daugelio valstybių baudžiamojo proceso įstatymai. Tiek Rusijos, tiek Baltarusijos baudžiamojo proceso kodeksai numato, kad įtariamasis ar kaltinamasis gali būti perduotas karinio dalinio vadovybės stebėjimui, jei jis atlieka karo tarnybą. Lenkijos baudžiamojo proceso kodekse ši kardomoji priemonė patenka į kardomosios priemonės – policijos priežiūros sudėtį.

Analizuojant šią kardomąją priemonę atskirai, turėtume pastebėti, kad ji suvaržo asmens kilnojimosi laisvę. Jos paskirtis – garantuoti, kad įtariamasis neturės galimybės imtis veiksmų, priešingų kardomųjų priemonių taikymo tikslams. LR BPK 137 straipsnio komentare sakoma, kad ši „...kardomoji priemonė kariui taikoma kaip alternatyva rašytiniam pasižadėjimui neišvykti, dokumentų paėmimui, įpareigojimui periodiškai registruotis policijos įstaigoje, užstatui ar namų areštui.“⁹⁰ Vertinant tai reikėtų suprasti, kad taikoma arba tik ši kardomoji priemonė, arba kokia nors iš aukščiau išvardintų ar jų kompleksas. Vis tik tikslinga kariui taikyti šią kardomąją priemonę, nes asmenų atliekančių karo tarnybą, socialiniai ryšiai, galimybės bendrauti su kitais asmenimis bei kenkti tyrimui yra apriboti, todėl pagal savo poveikį ši kardomoji priemonė galėtų būti prilyginta kai kurioms kitoms kardomosioms priemonėms. Rusijos baudžiamojo proceso kodeksas numato vieną pareigą pareigūnui skiriančiam karinio dalinio vadovybės stebėjimą, kurios nenumato kitų aukščiau įvardintų valstybių kodeksai. Rusijoje norint skirti šią kardomąją priemonę, svarbi įtariamojo ar kaltinamojo valia, nes čia, karinio dalinio vadovybės stebėjimas gali būti skirtas tik įtariamojo ar kaltinamojo sutikimu. Tai, atrodo, atveria galimybę įtariamajam ar kaltinamajam daryti įtaką asmens, skiriančio kardomąją priemonę, sprendimui, tačiau atsižvelgiant į Rusijoje suformuotą šios kardomosios priemonės skyrimo praktiką, ši galimybė atkrinta. Nes Rusijoje, atsižvelgiant į asmens,

⁸⁹ Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.P.346

⁹⁰ Ten pat. P.347

pašaukto atlikti karo tarnybą, statusą, bei šio asmens tarnybos atlikimo tvarką, jam gali būti taikoma tik viena iš dviejų kardomųjų priemonių: karinio dalinio vadovybės stebėjimas arba suėmimas.⁹¹ Taigi, asmeniui nesutikusiam, kad jam būtų skirtas karinio dalinio vadovybės stebėjimas, bus skirtas suėmimas. Būtent todėl mažai tikėtina, kad asmuo pasirinktų suėmimą vietoj žymiai švelnesnės kardomosios priemonės. Lietuvoje tokia praktika netaikoma. Vis tik turėtų būti svarstomas ir galimybės taikyti švelnesnę kardomąją priemonę, klausimas. Akivaizdu, kad karinio dalinio vadovybės stebėjimas, savo turiniu neprilygsta suėmimui ir yra žymiai švelnesnė kardomoji priemonė. Pats šios kardomosios priemonės turinys baudžiamojo proceso kodekse nenustatytas, t.y. nėra įvardinta, koku būdu karinio dalinio vadovybė vykdys šį stebėjimą. Pavyzdžiui LR BPK 137 str. 1 d. nustatyta kad karinio dalinio vadovybės stebėjimas yra Lietuvos Respublikos kariuomenės statutuose numatytos priemonės, skirtos užtikrinti, kad įtariamasis deramai elgtųsi ir šaukiamas atvyktų pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą, ikiteisminio tyrimo teisėją ar į teismą.⁹² Baltarusijos bei Rusijos baudžiamojo proceso kodeksuose taip pat nustatyta, kad tai tokios priemonės, kurios nustatytos minėtų valstybių Karo pajėgų statutuose. Tai, pavyzdžiui, nuolatinis kario stebėjimas, draudimai susiję su ginklo nešiojimu, paskyrimu į sargybą bei kitas atsakingas pareigas, siuntimu į darbus ne dalinyje, paleidimu į atostogas.⁹³ Apskritai, ši kardomoji priemonė Lietuvoje nėra labai dažnai taikoma (žr. 4 lentelę)⁹⁴. Analizuojant statistiką, pastebėsime tam tikras tendencijas. Atkreipiame dėmesys, kad į 2004 metais atliktus skaičiavimus įtrauktos ir ikiteisminio tyrimo įstaigose taikytos kardomosios priemonės, didžiausią, šiais metais taikytos kardomosios priemonės – karinio dalinio vadovybės stebėjimo, dalį sudarė karo policijos skirtos kardomosios priemonės.

---

⁹¹ Гуев А.Н. Постатейный комментарий к уголовно – процессуальному кодексу Российской Федерации. Изд. 2-еб дополненное и переработанное.-М. Юридическая фирма «Контракт» Издательский дом «Инфра – М» 2003.-XIV, 200 с.

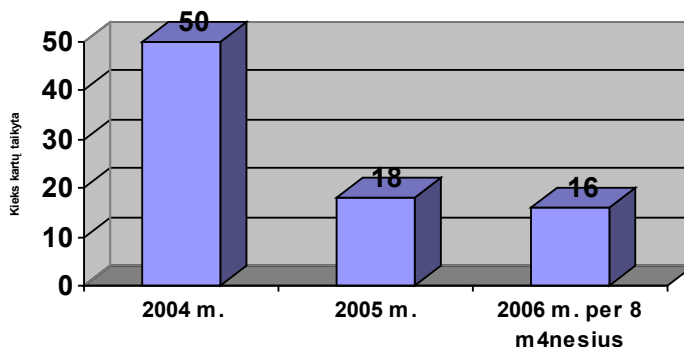
⁹² Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas.// Valstybės Žinios, 2002.04.09, Nr.: 37, Publikacijos Nr.: 1341; Valstybės Žinios, 2002.05.08, Nr.:46. 137 str. 1 d.

⁹³ Гуев А.Н. Постатейный комментарий к уголовно – процессуальному кодексу Российской Федерации. Изд. 2-еб дополненное и переработанное.-М. Юридическая фирма «Контракт» Издательский дом «Инфра – М» 2003.-XIV, 200 с

⁹⁴ Pagal Informatikos ir ryšių departamento duomenis:

http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198, prisijungimo data 2006-10-03

4 lentelė. Kardomosios priemonės - karinio dalinio vadovybės stebėjimo taikymo statistika

Tuo tarpu po to, kai skirti kardomosios priemonės suteikta teisė tik prokurorui, pastebimas ryškus šios kardomosios priemonės taikymo atvejų sumažėjimas. Vis tik sunku spręsti, ar Lietuvoje asmenys atliekantys karo tarnybą daro mažai nusikaltimų, ar prokurorai skiria jiems kitokias kardomosias priemonės, nes tokie statistiniai skaičiavimai neatlikti. Apskritai ši kardomoji priemonė taikoma taip retai, kad sunku daryti bet kokias išvadas dėl jos reikalingumo bei taikymo problemų. Analizuojant minėtą statistiką reikia pastebėti, kad aptariama kardomoji priemonė taikyta mažiausiai kartų iš visų kardomųjų priemonių. Vis tik manytina, kad tai pasekmė to, kad ši kardomoji priemonė gali būti taikoma tik specialiajam subjektui.

2.5 Kardomosios priemonės ribojančios bendravimo bei susižinojimo laisvę

Vienas iš kardomųjų priemonių tikslų – užtikrinti netrukdomą ikiteisminį tyrimą bei bylos nagrinėjimą. Sutrukdyti pasiekti šį tikslą galima įvairiais būdais. Vienas iš tokių būdų yra įtariamojo komunikavimas su asmenimis su kuriais jis neturėtų bendrauti. Minėtam tikslui pasiekti, baudžiamajame procese numatyta eilė kardomųjų priemonių. Nekyla abejonių, kad suėmimas, kaip kardomoji priemonė šį tikslą užtikrina optimaliausiai, nors turbūt ne kartą esame girdėję, kad ir įkalinimo vietose tiek nuteistieji, tiek ir suimtieji suranda būdų kaip susisiekti su bendrais ir suderinti parodymus, prašyti paslėpti nusikalstamos veikos pėdsakus ar įrodymus, paveikti liudytojus ir t.t. Kita kardomoji priemonė, kuri turėtų padėti pasiekti šį tikslą yra namų areštas. Skiriant namų areštą įtariamasis gali būti įpareigojamas nesilankyti viešose vietose ir nebendrauti su tam tikrais asmenimis.⁹⁵ Tačiau šios kardomosios jau aptartos anksčiau. Dar viena kardomoji

⁹⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamąjo proceso kodeksas.// Valstybės Žinios, 2002.04.09, Nr.: 37, Publikacijos Nr.: 1341; Valstybės Žinios, 2002.05.08, Nr.:46. 132 str. 1d.

priemonė, ribojanti asmens bendravimo bei susižinojimo laisvę, yra rašytinis pasižadėjimas neišvykti.

Rašytinis pasižadėjimas neišvykti. Be jokios abejonės, ši kardomoji priemonė riboja ne tik minėtas laisves, bet ir kilnojimosi laisvę. Tačiau visgi ją tikslinga būtų priskirti būtent šiam skyriui vien todėl, kad ji yra viena iš dviejų kardomųjų priemonių, kuriomis galima nustatyti įpareigojimus nebendrauti su atitinkamais asmenimis. Kita kardomoji priemonė nustatanti tokius apribojimus yra namų areštas, tačiau tai viena iš griežčiausių kardomųjų priemonių, kuri riboja vieną iš apskritai svarbiausių žmogaus laisvių – asmens fizinę laisvę. Todėl ji buvo aptariama būtent tame skyriuje.

Taikant rašytinį pasižadėjimą neišvykti įtariamasis įpareigojamas:

1. nepasišalinti iš savo gyvenamosios ar laikino buvimo vietos be prokuroro ar teismo leidimo,
2. nesilankyti tam tikrose vietose,
3. nebendrauti ir neieškoti ryšių su tam tikrais asmenimis.

Pirmas iš nurodytų įpareigojimų skiriant rašytinį pasižadėjimą neišvykti skiriamas visais atvejais. Likę du įpareigojimai skiriami, kai tokią būtinybę pagrindžia bylos aplinkybės. Šie papildomi įpareigojimai gali būti skiriami siekiant dvejopų tikslų:

- 1) norint pasiekti, kad įtariamasis (kaltinamasis) neieškotų kontaktų su nukentėjusiais, bandydamas juos gąsdinti ar daryti jiems kitokią neigiamą įtaką,
- 2) siekiant garantuoti, kad įtariamasis (kaltinamasis) nekontaktuotų su galimais bendrininkais ar asmenimis, galinčiais trukdyti nustatyti procese tiesą.⁹⁶

Analogiška kardomoji priemonė įtvirtinta ir kitų valstybių baudžiamojo proceso kodeksuose. Štai, pavyzdžiui, Vokietijos baudžiamojo proceso kodekso 116 straipsnis nustato, kad įsakymo dėl suėmimo vykdymas gali būti atidėtas, įpareigojus asmenį nepalikti savo gyvenamosios vietos, buvimo vietos arba tam tikro rajono be teismo ar ikiteisminio tyrimo institucijos leidimo. Šią Vokietijos BPK įtvirtintą teisės normą galima prilyginti tiek ir Lietuvoje taikomam namų areštui, tiek ir rašytiniam pasižadėjimui neišvykti. Lenkijos baudžiamojo proceso kodeksas taip pat numato panašias kardomasias priemones, tai policijos priežiūra ir draudimas išvykti iš šalies. Apie policijos priežiūrą kalbėjome jau anksčiau, vis tik ši kardomoji priemonė yra panaši ir į Lietuvoje taikomą rašytinį pasižadėjimą neišvykti. Lenkijos BPK 175 straipsnio 2 paragrafe sakoma, kad „...asmuo, atiduotas policijos priežiūrai, turi pareigą laikytis prokuroro ar teismo nutarime įvardintų sąlygų. Šios sąlygos gali pasireikšti uždraudimu pasišalinti iš gyvenamosios vietos...“⁹⁷ Taip pat šio kodekso

⁹⁶ Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė: vadovėlis. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.P.P250.

⁹⁷ Kodeks postępowania karnego Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 10 wrzesnia 1997 r. // <http://www.prawo.lex.pl/bap/student/D.U.1997.88.553.html> , art.275. paragraf 2

277 straipsnis numato ir kitą panašią kardomąją priemonę, tik tai įpareigojimas nepalikti valstybės. Tuo tarpu Lietuvoje šie abu įpareigojimai įtvirtinti viename straipsnyje. Taip pat Lenkijos BPK tiesiogiai nenumatyti apribojimai asmeniui bendrauti kitais asmenimis, tačiau šiame kodekse pateiktas kardomųjų priemonių sąrašas nėra baigtinis, todėl galima manyti, kad teismas ar prokuroras gali tokį įpareigojimą nustatyti. Rusijos baudžiamojo proceso kodeksas numato kardomąją priemonę – rašytinį pasižadėjimą neišvykti ir atitinkamai elgtis.⁹⁸ Ši kardomoji priemonė atitinka dvi Lietuvos baudžiamojo proceso kodekse įtvirtintas kardomasias priemones, tai tą patį rašytinį pasižadėjimą neišvykti bei įpareigojimą periodiškai registruotis policijos įstaigoje. Baltarusijos baudžiamojo proceso kodeksas numato kardomąją priemonę analogišku pavadinimu kaip ir Rusijos BPK. Tačiau pats šios kardomosios priemonės turinys skiriasi, čia asmuo įpareigojimas tik nepalikti savo pastovios ar laikinos gyvenamosios vietos. Nei vienoje, nei kitoje valstybėje taikomas rašytinis pasižadėjimas neišvykti nenumato įpareigojimų asmeniui nebendrauti su kitais asmenimis. Akivaizdu, kad šiose valstybėse rašytinis pasižadėjimas neišvykti riboja tik asmens kilnojimosi laisvę, tuo tarpu Lietuvoje ši kardomoji priemonė riboja ir asmens bendravimo ir susižinojimo laisvę.

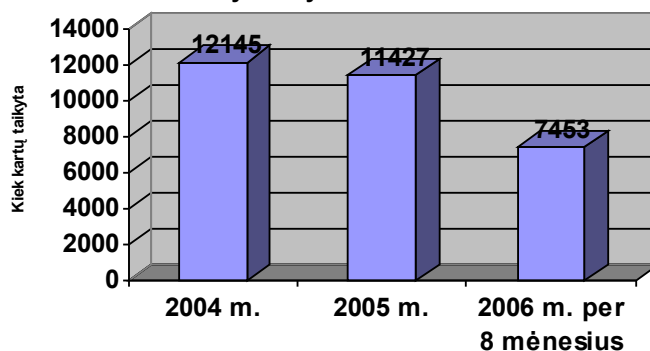
Kalbant apie aptariamą kardomosios priemonės taikymą Lietuvoje, turime pabrėžti, kad tai švelniausia kardomoji priemonė ir ji taikoma dažniausiai. (Žr. 5 lentelę)⁹⁹ Tačiau taikant šią kardomąją priemonę vis tik iškyla tam tikrų problemų. Esminė problema susijusi su šios kardomosios priemonės sąlygų laikymosi kontrole. Rašytinio pasižadėjimo neišvykti sąlygų laikymosi kontrolė yra reglamentuota 2003 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. I-58 Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro patvirtintose „Rekomendacijos dėl kardomųjų priemonių (išskyrus suėmimą) sąlygų laikymosi kontrolės“. Šiose rekomendacijose išaiškinta pasišalinimo iš gyvenamosios vietos sąvoka, numatyta kas turi vykdyti šią kontrolę, tačiau koku būdu atliekama ši kontrolė nenumatyta.

⁹⁸ Уголовно процессуальный кодекс Российской Федерации. – Изд. «РИОР» Москва, 2006.- ст.102

⁹⁹ Pagal Informatikos ir ryšių departamento duomenis:

http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198, prisijungimo data 2006-10-03

5 lentelė. Kardomosios priemonės - rašytinio pasižadėjimo neišvykti skyrimo statistika

Pavyzdžiui, jei asmuo įpareigotas nebendrauti su atitinkamais asmenimis, tai koku būdu turi būti vykdoma šio įpareigojimo laikymosi kontrolė, ar asmuo turi būti sekamas nuolatos, ar turi būti klausomasi jo telefoninių pokalbių siekiant nustatyti ar jis nepažeidinėja įpareigojimu nustatytų sąlygų. Visa tai abejotina, nes kardomųjų priemonių sąlygų laikymosi kontrolė nėra baudžiamojo proceso veiksmas, taigi galiausiai tenka pasikliauti atsitiktinumu, kad kontrolę vykdančias pareigūnas, galbūt, netyčia pamatys įtariamąjį bendraujant su asmeniu su kuriuo jam draudžiama bendrauti, ar, pavyzdžiui, ikiteisminio tyrimo pareigūnai, vykdančios telekomunikacijų tinklais perduodamos informacijos kontrolę, tuo pačiu netyčia nugirs pokalbį liudijantį apie aptariamą kardomosios priemonės sąlygų pažeidimą.

Taigi iš šios situacijos matysime, kad būtina detali, rašytinio pasižadėjimo neišvykti sąlygų laikymosi kontrolės reglamentacija.

2.6 Kitos kardomosios priemonės

Nepilnamečio atidavimas prižiūrėti. Atskirų valstybių baudžiamojo proceso kodeksai numato kardomasias priemones, kurias sunku būtų priskirti prie ribojančių aukščiau išvardintas žmogaus laisves. Viena iš tokių kardomųjų priemonių yra nepilnamečio atidavimas prižiūrėti. Sunku pasakyti kokias nepilnamečio teises ji riboja, manytina, kad tai daugiau drausminanti priemonė, ugdanti atsakomybės bei pareigos prieš prižiūrintį asmenį jausmą, nes taikant šią kardomąją priemonę įpareigojimai tenka ne tik nepilnamečiui, bet ir asmenims kurie jį prižiūri. Siekdami išvengti aprašomojo darbo pobūdžio, stengsimės neaprašinėti šios kardomosios priemonės skyrimo tvarkos, ji pakankamai detalai išdėstyta Baudžiamojo proceso kodekse ir nekelia didelių problemų.

Labiau gilinsimės į jos ypatybes bei skirtumus nuo kitose valstybėse esančių, panašių kardomųjų priemonių.

Ši kardomoji priemonė, kaip ir karinio dalinio vadovybės stebėjimas turi specialųjį subjektą, t.y. ji gali būti taikoma tik asmenims iki 18 metų.¹⁰⁰ Tačiau nepilnamečiui gali būti taikomos ir kitos kardamosios priemonės. Analogiška norma numatyta ir kitų valstybių baudžiamuosiuose procesuose. Pavyzdžiui Rusijoje ir Baltarusijoje yra atskiri BPK straipsniai numatantys galimybę taikyti tokią kardomąją priemonę nepilnamečiui. Tuo tarpu Lenkijos baudžiamojo proceso kodekse tokios konkrečios kardamosios priemonės nėra. Tačiau Lenkijos BPK numato kardomąją priemonę – laidavimą. Kuris skiriamas į dvi dalis tai:

1. Turtinis laidavimas;
2. Visuomeninis arba individualus laidavimas.

Turtinį laidavimą mes jau aptarėme kalbėdami apie užstatą, tuo tarpu visuomeninis arba individualus laidavimas dar neaptartas. Pabrėžtina, kad Lenkijoje laidavimas neišskiria specialiojo subjekto, kaip tai yra Lietuvoje, Rusijoje ar Baltarusijoje, t.y. čia nekalbama vien tik apie nepilnamečių. Tačiau antroji specifinė šios kardamosios priemonės savybė išlieka ir čia. Pabrėžiama, kad visuomeninis laidavimas ir individualus laidavimas yra specifinė kardomoji priemonė tuo požiūriu, kad įpareigojimai tenka ne tik pačiam įtariamajam, bet ir laiduotojui.¹⁰¹ Atsižvelgiant į tai, galima svarstyti, ar reikėtų išskirti specialųjį subjektą nepilnamečių ar ne. Galima sutikti, kad tokia kardomoji priemonė kaip laidavimas yra įdomi ir galbūt reikalinga. Tokią kardomąją priemonę numato ir Rusijos bei Baltarusijos baudžiamojo proceso kodeksai, tačiau šie kodeksai tuo pačiu išskiria ir nepilnamečiui skiriamą kardomąją priemonę. Lietuva 1995 m. liepos 3 d. įstatymu Nr.I-983 ratifikavo Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją. Šios konvencijos 40 straipsnis sako, kad valstybės ratifikuojančios šią konvenciją, pripažįsta kiekvieno vaiko, įtariamo pažeidus baudžiamuosius įstatymus, kaltinamo ar pripažįstamo kaltu dėl jų pažeidimo, teisę, kad su juo būtų elgiamasi stengiantis ugdyti jo orumą ir reikšmingumą, pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms, kad būtų atsižvelgiama į jo amžių ir jaustųsi noras padėti jam reintegruoti ir atlikti naudingą vaidmenį visuomenėje.¹⁰² Taip pat 2004 metų Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtintoje Nepilnamečių justicijos 2004-2008 metų programoje numatytas vienas iš uždavinių – stiprinti nepilnamečių teisių apsaugą baudžiamajame procese, pagerinti baudžiamosios justicijos

¹⁰⁰ Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.P.348

¹⁰¹ Grajewski J., Paprzycki L., Plachta M. Kodeks posepowania karnego komentarz. Warszawa:Zakamycza, 2003.T.1.Str.670.

¹⁰² Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, ratifikuota 1995 liepos 3 d. įstatymu Nr.I-983.(Skelbta: Valstybės Žinios, 1995.07.21, Nr.: 60, Publikacijos Nr.: 1501; Valstybės Žinios, 2001.03.23, Nr.: 25)

administravimą, geriau vykdyti policijos ir prokuratūros funkcijas nepilnamečių bylose.¹⁰³ Taigi akivaizdu, kad nepilnamečiam įtariamajam turi būti skirtas išskirtinis dėmesys, norint, kad jis pasikeistų, taptų pilnaverčiu visuomenės nariu, kad nebūtų psichologiškai traumuotas bei resocializuotūsi. Būtent todėl, yra būtina vengti bet kokios prievartos naudojimo tokio asmens atžvilgiu, o jei jau tenka naudoti tokią prievartą, tai kuo mažesnę. Bet kokios kitos kardomosios priemonės panaudojimas gali būti ne tik netikslingas, bet ir daugeliu atvejų per griežtas nepilnamečiui bei padaryti didelę žalą jo tolesniam vystymuisi ir vertybių skalės formavimuisi. Todėl, manytume, kad būtina pagal galimybes nepilnamečiui skirti specialią kardomąją priemonę. Atsižvelgiant į tai, tikslinga išskirti nepilnamečiui taikomas kardomasias priemones ir jas įtvirtinti atskirai. Tačiau nors tokia kardomoji priemonė Lietuvos BPK yra, ji nėra labai dažnai taikoma, štai, pavyzdžiui, 2004 metais ši priemonė taikyta 359 kartus, 2005 metais 339 kartus, 2006 metais per 8 mėnesius 188 kartus. Palyginimui pateikiame informatikos ir ryšių departamento statistiką apie įtariamus (kaltinamus) ir nukentėjusius asmenis Lietuvos Respublikoje. Pavyzdžiui 2006 metais per 8 mėnesius įtariamų nepilnamečių buvo 2980. Taigi iš visų 2980 įtariamų nepilnamečių, tik 188 – eriams buvo taikyta aptariama kardomoji priemonė.¹⁰⁴

Tačiau, nekreipiant dėmesio į tai, kad aptariama kardomoji priemonė reikalinga, siekiant užtikrinti nepilnamečio teises, visgi kyla klausimas dėl jos efektyvumo bei vykdymo kontrolės. Apskritai vertinant 2003 m. balandžio 18 d. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymu Nr. I-58 patvirtintas „Rekomendacijas dėl kardomųjų priemonių (išskyrus suėmimą) sąlygų laikymosi kontrolės“, pastebėsime, kad įsipareigoja tik asmuo, kuriam nepilnametis atiduodamas prižiūrėti.¹⁰⁵ Vėlgi atsiremiamą į nepilnamečio moralę ir atsakomybės prieš prižiūrintįjį, jausmą, pagarbą jam. Gerai jei nepilnamečio moraliniai principai dar nėra giliai pažeisti ir jam ši kardomoji priemonė bus veiksminga, tačiau jei yra kitaip, tai to prokuroras gali ir nepastebėti. Pavyzdžiui, jei asmuo atiduodamas prižiūrėti tėvams, tai dar yra kažkokia tikimybė, kad jis juos gerbs ir jų klausys. Nors teisybės dėlei reikia pastebėti ir tai, kad atsižvelgiant į pastarojo šimtmečio pasaulines fiziologijos tendencijas, kurios rodo vykstančius akseleracijos procesus (pagreitėjęs brendimas, padidėję fizinio išsivystymo rodikliai),¹⁰⁶ nepilnamečiai dažnai fiziniu išsivystymu pralenkia tėvus,

¹⁰³ LR Vyriausybės nutarimas Nr. 600 Dėl nepilnamečių justicijos 2004-2008 metų programos patvirtinimo. Valstybės žinios, 2004 05 22, Nr. 83-3008.

¹⁰⁴ Pagal informatikos ir ryšių departamento duomenis žr.

http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=4&metai=2006&menu=9&regionas=0&id3=1&idAta=1#Atas

¹⁰⁵ 2003 m. balandžio 18 d. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymu Nr. I-58 patvirtintas „Rekomendacijos dėl kardomųjų priemonių (išskyrus suėmimą) sąlygų laikymosi kontrolės“, 53p.

¹⁰⁶ <http://209.85.135.104/search?q=cache:1NkTzizqOVUJ:www.lkka.lt/~g.mamkus/studijos/atf/paskaitos/pa07.doc+akseleracijos+tendencijos&hl=lt&gl=lt&ct=clnk&cd=1&client=firefox-a> 8.1 pagal Gabbard, C.P. (2004). *Lifelong motor development*. 4th ed. Brown & Benchmark.

todėl išnyksta ir jų baimė bei pagarba jiems. Taip pat jei nepilnametis atiduodamas globos įstaigų priežiūrai, galimybė, kad jis gerbs jį prižiūrinčius, stipriai sumažėja. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad tokiu atveju geriausiai asmenį pažįsta tie patys tėvai ar globos įstaigos, kuriose šie nepilnamečiai augo, todėl vis tik būtina jų nuomonė ir sutikimas dėl tokios kardomosios priemonės taikymo. Todėl aptariamoms kardomosios priemonės dispozicijoje reikėtų tai numatyti.

3. IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Apibendrinant šį baigiamąjį darbą, išanalizavus teisės aktus reglamentuojančius kardomųjų priemonių taikymą bei kitą teisinę literatūrą šia tema, o taip pat, susipažinus su praktinėmis kardomųjų priemonių taikymo problemomis, galime pateikti keletą svarbių išvadų bei pasiūlymų šių problemų sprendimui:

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse numatyta kardomųjų priemonių sistema ne visuomet užtikrina kardomųjų priemonių tikslus, dažnai nėra išsamiai reglamentuota kardomųjų priemonių (išskyrus suėmimą) sąlygų laikymosi kontrolė, todėl būtina išsamesnė jos reglamentacija.

2. Lietuvos Respublikoje nustatyti maksimalūs suėmimo terminai nėra optimalūs siekiant užtikrinti žmogaus teises. Ikiteisminio tyrimo metu nustatytas maksimalus 18 mėnesių suėmimo terminas bei teismo bylos nagrinėjimo metu nereglamentuotas maksimalus suėmimo terminas atveria kelią vienos iš pagrindinių žmogaus teisių – tai teisės į fizinę laisvę, pažeidimams. Kai kurių kitų valstybių (pvz. Vokietija, Lenkija) baudžiamojo proceso kodeksai numato trumpesnius suėmimo terminus ikiteisminio tyrimo metu bei reglamentuoja suėmimo terminą teismo nagrinėjimo metu. *Manome, kad būtina LR Baudžiamojo proceso kodekse numatyti, kad ikiteisminio tyrimo metu suėmimas negali trukti ilgiau nei 12 mėnesių, nepilnamečiams 9 mėnesius, o bylą perdavus teismui iki pirmos instancijos teismo sprendimo paskelbimo suimtas asmuo negali būti laikomas ilgiau nei 12 mėnesių.*

2.1 Pagal Lietuvos Respublikos teisės saugos institucijų prašymą kitoje valstybėje suimto asmens (kol sprendžiamas jo ekstradicijos klausimas) suėmimo išbūtas laikas neturėtų būti įskaitomas į Lietuvos Respublikos ikiteisminio tyrimo maksimalų suėmimo terminą. Nes

ekstradicijos procesas nėra ikiteisminio tyrimo veiksmas, o pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą su tokiu asmeniu neatliekami jokie ikiteisminio tyrimo veiksmai. Tuo tarpu užsitęsęs ekstradicijos procesui, t.y. kai kitoje valstybėje sprendžiant ekstradicijos klausimą, suimtas asmuo išbūna ilgiau nei 18 mėn., tokiam įtariamajam atsiranda dar viena galimybė pasislėpti nuo tyrimo, nes atgabentą šį asmenį jau nebegalima laikyti suėmimu. *Siūlytina LR Baudžiamojo proceso kodekse numatyti, kad asmens suėmimas kitoje valstybėje vykstant ekstradicijos procesui neįskaitomas į Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse numatytą maksimalų suėmimo terminą ikiteisminio tyrimo metu.*

3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarime suformuota praktika švelninant namų arešto sąlygas prieštarauja baudžiamojo proceso greitumo bei protingumo principams. Ši tvarka numato bereikalingą gaišatį kreipiantis į ikiteisminio tyrimo teisėją su pareiškimu švelninti namų arešto sąlygas, o taip pat nėra logiška. Teismas neturi pagrindo netenkinti prokuroro prašymo švelninti namų arešto sąlygas, nes įtariamojo padėtis švelninama, juolab, kad prokuroras savo iniciatyva nesikreipia dėl sąlygų švelninimo, o tik pagal įtariamojo prašymą bei savo prašyme teismui dažniausiai išdėsto sąlygas kurių pageidauja įtariamasis. Taip pat, atsižvelgiant į tai, kad ši kardomoji priemonė artima suėmimui, būtina namų arešto teisėtumo bei pagrįstumo kontrolė įvedant šios kardomosios priemonės terminus, kaip yra kai kuriose kitose valstybėse (pvz. Rusija, Baltarusija). *Atsižvelgiant į tai siūlytina jau pačiame LR Baudžiamojo proceso kodekse detalčiai reglamentuoti namų arešto skyrimo, sąlygų keitimo bei panaikinimo tvarką, o taip pat numatyti prievolę atitinkamais laikotarpiais tikrinti šios kardomosios priemonės taikymo teisėtumą ir pagrįstumą (pavyzdžiui kas 3 mėnesiai).*

4. Lyginant su kitomis valstybėmis (pvz. Lenkija, Rusija) Lietuvoje, kardomosios priemonės – užstato reglamentavimas nėra išsamus. Visų pirma numatytas labai siauras užstato dalykas, kuris atima kai kuriems asmenims Konvencijos 5 straipsnio 3 dalyje numatytą teisę būti paleistam už užstatą, nes ne visi asmenys turi pinigų užstatui įmokėti. Antra, numatyta per siauras ratas sąlygų, kurių negali pažeisti įtariamasis kuriam skirtas užstatas. *Todėl siūlytina keisti užstato dalyko sąvoką numatant, kad užstatu gali būti ne tik pinigai, bet ir vertybiniai popieriai, hipoteka ar kitos vertybės turinčios atitinkamą ekonominę vertę. Taip pat tikslinga būtų išplėsti sąlygų, kurias įtariamajam draudžiama pažeisti, ratą, papildomai numatant įtariamajam pareigą nebendrauti su atitinkamais asmenimis bei nesilankyti atitinkamose vietose.*

5. Švelniausias kardomąsias priemones galėtų skirti ir ikiteisminio tyrimo pareigūnas, kaip, pavyzdžiui yra Rusijoje. Daugelis ikiteisminio tyrimo veiksmų atliekama be prokuroro. Pavyzdžiui, procesinės prievartos priemonę - laikiną sulaikymą, kuris yra žymiai griežtesnė procesinės

prievartos priemonė nei daugelis kardomųjų priemonių, gali skirti ir ikiteisminio tyrimo pareigūnas. Taip būtų įgyvendinamas proceso greitumo principas. *Būtent dėl šių priežasčių, siūlytina, leisti kardomasias priemones – rašytinį pasižadėjimą neišvykti, ipareigojimą periodiškai registruotis policijos įstaigoje bei dokumentų paėmimą skirti ikiteisminio tyrimo pareigūnui. Tuo pačiu būtina numatyti, kad per atitinkamą laiką prokuroras rezoliucija patvirtintų ikiteisminio tyrimo pareigūno paskirtos kardomosios priemonės pagrįstumą ir teisėtumą.*

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. LR Konstitucija: LR piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. Valstybės Žinios, 1992.11.30, Nr.: 33, Publikacijos Nr.: 1014
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija/1950-11-04/ Valstybės žinios – 1995 Nr. 40.
3. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, ratifikuota 1995 liepos 3 d. įstatymu Nr.I-983. (Skelbta: Valstybės Žinios, 1995.07.21, Nr.: 60, Publikacijos Nr.: 1501; Valstybės Žinios, 2001.03.23, Nr.: 25)
4. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, žmogaus teisės. Regioninių tarptautinių dokumentų rinkinys. – Vilnius: Mintis, 1993.
5. LR baudžiamojo proceso kodeksas: patvirtintas 2002m. kovo 14 d. įstatymu Nr.IX-785, įsigaliojo 2003m. gegužės 1 d.. Valstybės Žinios, 2002.05.08, Nr.: 46
6. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, Skelbta: Valstybės Žinios, 2000.10.25, Nr.: 89, Publikacijos Nr.: 2741. str.12.
7. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 600 Dėl nepilnamečių justicijos 2004-2008 metų programos patvirtinimo. Valstybės žinios, 2004 05 22, Nr. 83-3008.
8. LR Generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 18 d. Įsakymu nr. I-58 patvirtintos rekomendacijos dėl kardomųjų priemonių (išskyrus suėmimą) sąlygų laikymosi kontrolės
9. LR Vidaus reikalų ministro 2000 m. birželio 27 d. įsakymas Nr. 288 Dėl kardomosios priemonės – namų arešto vykdymo kontrolės instrukcijos

Mokslinė literatūra

1. Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. ... [et al] Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. – Vilnius: Eugrimas, 1998 - P346
2. Berger V. Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija. – Vilnius: Pradai, 1997. – 713p.
3. Bulsiewicz A. Pstepowanie karne repetorium. - Warszawa: Liber, 1998. Str.101
4. Danisevičius P. Lietuvos TSR baudžiamasis procesas. Vilnius, 1989. P.143.
5. Donna Gomien. Trumpas Europos žmogaus teisių konvencijos vadovas.1995, Vilnius.115p.
6. Europos žmogaus teisių komisijos ir Europos žmogaus teisių teismo sprendimai bylose prieš Lietuvos Respubliką. 1997 01 01 – 2001 01 01 (Pirmasis leidimas) // Sudarė: V.Milašiūtė ir G.Švedas // V.: VĮ Teisinės informacijos centras, 2001. P. 248
7. Europos žmogaus teisių komisijos ir Europos žmogaus teisių teismo sprendimai bylose prieš Lietuvos Respubliką. 2001-01-01 – 2002-01-01 (Antrasis leidimas) // Sudarė: V.Milašiūtė ir G.Švedas // V.: VĮ Teisinės informacijos centras, 2002. P. 109
8. Europos žmogaus teisių komisijos ir Europos žmogaus teisių teismo sprendimai bylose prieš Lietuvos Respubliką. 2002-01-01 – 2003-01-01 (Trečioji knyga) // Sudarė: V.Milašiūtė ir G.Švedas // V.: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003. P. 187
9. Gečėnienė S. Kardomojo kalnimo taikymo apribojimas kaip strateginė nepilnamečių kriminalinės justicijos reformos kryptis//Jurisprudencija.2002.T.26(18)
10. Goda G. M.Kazlauskas, P.Kuconis. Baudžiamojo proceso teisė: vadovėlis. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.-664p.
11. Goda G. M.Kazlauskas. LR baudžiamojo proceso kodekso komentaras.[et.al]. – Vilnius VĮ Teisinės informacijos centras, 2003
12. Goda G. Procesinės prievartos baudžiamajame procese ribos// Teisė. 1997. Nr.31
13. Goda G. Procesinės prievartos priemonės samprata//Teisė. 1998. Nr.32
14. Goda G. Procesinių prievartos priemonių Lietuvos Baudžiamojo proceso kodekso projekte samprata, klasifikacija ir turinys//Teisė.2000. Nr.35
15. Goda G. Žmogaus teisių problema baudžiamojoje teisėje. Konferencijos medžiaga., VU TF / Procesinė prievarta baudžiamajame persekiojime ir žmogaus teisės. Vilnius 1995.
16. Goda G., Žmogaus teisių apsaugos problemos baudžiamajame procese// VII Baltijos šalių kriminologų simpoziumas: Nusikalstamumo prevencija išbaudžiamoji politika pereinant į rinkos ekonomiką.-Vilnius, 1995

17. Goda G.. Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai. 1997”Saulužė“ .p.92
18. Grajewski J., Paprzycki L., Plachta M. Kodeks postępowania karnego komentarz. Warszawa: Zakamycza, 2003.T.1.Str.673
19. Grzegorzcyk T., Tylman J. Polskie postępowanie karne. Warszawa: Wydawnictwa prawnicze, 2001. str. 525
20. Interneto svetainė <http://www.bonsai.lt/jg/publikacijos/kaunodiena/-id=6&aid=23073.htm>
21. Interneto svetainė <http://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=20&str=11409>
22. Interneto svetainė http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4342&p_d=36393
23. Jean Pradel. Lyginamoji baudžiamoji teisė– Vilnius: Eugrimas, 2001. -648 p.
24. Jočienė D. Lietuvos Respublikos pralaimėtos bylos Europos žmogaus teisių teisme: teisinės pamokos ir ateities perspektyvos // Teisė. 2002, Nr. 45. P.54-77
25. Kavolis P. Baudžiamojo proceso įstatymas su komentarais, - Kaunas, 1933.P.318
26. Kazlauskas M.,Goda G.,Naujo baudžiamojo proceso kodekso projektas: kūrimo prielaidos, struktūra, naujovės. Teisės problemos 1999 Nr.3(25). Vilnius
27. Kodeks postępowania karnego Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 10 wrzesnia 1997 r. // <http://www.prawo.lex.pl/bap/student/D.U.1997.88.553.html>
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimas dėl teismų praktikos taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodeksų normas, nustatančias asmenų išdavimą užsienio valstybei arba perdavimą Tarptautiniam baudžiamajam teismui. Skelbta: Teismų praktika, 2004.03.01, Nr.: 20
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimas pakeisti papildyti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002m. birželio 21 d. nutarimą Nr. 36 „Dėl teismų praktikos skiriant arba pratęsiant kardomąjį kalinimą(suėmimą)“ ir jį išdėstyti nauja redakcija: „Dėl teismų praktikos skiriant suėmimą ir namų areštą arba pratęsiant suėmimo terminą“ / 2004 m. gruodžio 30 d. Nr.50. Teismų praktika, 2005.02.21, Nr.: 22
30. Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001.-924p.
31. Mireille Delmas-Marty, J.R.Spencer. European Criminal Procedures. Cambridge University press.-775 p.
32. RTFSR baudžiamasis procesinis kodeksas su pakeitimais iki 1940 m. lapkričio 15 d./ Lietuvos TSR teisingumo liaudies komisariato leidinys.- Kaunas 1941
33. Stefanski R.A., Warunkowy dozor Plicji – nowy srodek zapobegawczy. Panstwo i prawo, miesięcnik. Warszawa, 2006. Zeszyt 6(724). S.40.

34. Strafprozessordnung. Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen. Erlautert von Dr. Theodor Kleinknecht, Karlheinz Meyer. Fortgeführt von Dr. Lutz Meyer-Grossner. München 1993. P2198
35. Stungys K. Baudžiamasis ir baudžiamojo proceso įstatymai – žmogaus teisių garantas. Žmogaus teisių problema baudžiamojoje teisėje ir baudžiamajame procese. Konferencijos medžiaga. Vilnius: Lietuvos teisininkų draugija, 1995
36. Teismų praktikos skiriant suėmimą ir namų areštą arba pratęsiant suėmimo terminą apibendrinimo apžvalga. LAT biuletenis „Teismų praktika Nr.22“
37. Vaišvila A. Teisės teorija: vadovėlis.– Vilnius: Justitia, 2000
38. Vaišvila A. Teisinės valstybės koncepcija Lietuvoje. – Vilnius: BĮ UAB „Litimo“, 2000
39. Vidaus reikalų ministerijos Informatikos ir ryšių departamento interneto svetainė <http://www.vrm.lt/index.php?id=65>
40. А.И.Александров, С.А.Величкин, Н.П.Кириллова и др. Уголовный процесс России: Общая часть: Учебник для студентов юридических вузов и факультетов // СПб.: Издательский Дом С.-Петербур. гос. Ун-та, 2004. с336
41. Быкова Е.В., Цветков Б.А., Основание применения залога в качестве меры пресечения. Прокурорская и следственная практика, Москва.2003, 3-4,
42. Громов Н.А, Полунин С.А. Санкции в уголовно – процессуальном праве России.-М. Издательство «Городец», 1998.-152с.
43. Гув А.Н. Постатейный комментарий к уголовно – процессуальному кодексу Российской Федерации. Изд. 2-еб дополненное и переработанное.-М. Юридическая фирма «Контракт» Издательский дом «Инфра – М» 2003.-XIV, 1118 с.
44. Гуценко К.Ф, Головки Л.В., Филимонов Б.А. Уголовный процесс западных государств.-ИКД»Зерцало-М», 2001.-480сю
45. Руденко С.В. «Домашний арест введен – что дальше», Прокурорская и следственная практика, 2005, 3-4, с.246-247
46. Уголовно – процессуальный кодекс Республики Беларусь. Принят 24 июня 1999 г. Одобрен 30 июня 1999 г. Текст Кодекса по состоянию на 28 янв. 2006 г.-Мн.:Амалфея, 2006. – 115 с.
47. Уголовно процессуальный кодекс Российской федерации. – Изд . «РИОР» Москва, 2006.- 316 с.

Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai

1. EŽTT sprendimas byloje Amuur prieš Prancūziją.
<http://www.worldlii.org/eu/cases/ECHR/1996/25.html>
2. EŽTT sprendimas byloje N.C. v. Italy,
3. <http://worldlii.org/eu/cases/ECHR/2001/12.html>
4. EŽTT sprendimas byloje Neumeister v. Austria,
<http://www.worldlii.org/eu/cases/ECHR/1974/1.html>
5. EŽTT sprendimas byloje Wemhoff v. Germany,
<http://www.worldlii.org/eu/cases/ECHR/1968/2.html>
6. EŽTT sprendimus bylose *Vachev v. Bulgaria*,
<http://www.worldlii.org/eu/cases/ECHR/2004/325.html>

Kita medžiaga

1. LR Generalinės prokuratūros medžiaga apie atskirų kardomųjų priemonių skyrimą, keitimą, panaikinimą bei skundų dėl šių kardomųjų priemonių nagrinėjimą 2004 – 2006 metų laikotarpyje.

Pagrindinės sąvokos: kardomosios priemonės, procesinės prievartos priemonės, suėmimas, namų areštas, užstatas, teismas, prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas.

SANTRAUKA

Konstitucija įtvirtina žmogaus teisių ir laisvių neliečiamumą kaip esminę šiuolaikinės civilizacijos vertybę. Tačiau žmogaus teisės ir laisvės negali būti suvokiamos kaip absoliuti ir nepajudinama kategorija. Turime suprasti ir visuomet akcentuoti, kad žmogus turi ne tik teises, bet ir pareigas, tai reiškia, kad individas negali legaliai apsaugoti savo intereso kitaip, kaip tik gerbdamas kito asmens tokią pat teisę. Kai žmogus negerbia kito žmogaus teisių ir jas pažeidžia, jis atsisako atitinkamos dalies savo teisių. Būtent tada atsiranda teisėtas pagrindas riboti nusizengusio ar nusikaltusio asmens teises. Šiame darbe nekalbama apie žmogaus teisių ribojimą tais atvejais, kai yra įsiteisėjęs apkaltinamasis nuosprendis. Kalbama apie tokias situacijas, kai asmuo yra sulaikomas, suimamas ar suvaržomos kitos jo teisės, pagrįstai įtariant jį padarius nusikalstamą veiką ar pagrįstai manant, kad asmuo, jau padaręs nusikalstamą veiką gali pabėgti ar trukdyti tyrimui, t.y. kalbama apie valstybės taikomas prievartos priemones. Vienos iš tokių prievartos priemonių yra kardomosios priemonės. Tai griežčiausia valstybės prievartos forma taikoma asmeniui, kuriam dar nepaskirta bausmė. Darbe nėra detaliai analizuojami kardomųjų priemonių skyrimo pagrindai ar tvarka, tai pakankamai išsamiai ir aiškiai reglamentuota baudžiamojo proceso įstatyme. Čia bandoma iškelti Lietuvos Respublikoje taikomų atskirų kardomųjų priemonių probleminius klausimus, juos aptarti bei galbūt surasti tam tikrus šių problemų sprendimo kelius. Visa ši analizė atliekama lyginant Lietuvoje taikomas kardomasias priemones su tokiomis priemonėmis taikomomis kitose valstybėse. Šis darbas svarbus tiek teorine, tiek praktine, tiek ir pažintine prasme. Pareigūnai taikantys kardomasias priemones turi puikiai žinoti tiek teorinius, tiek praktinius šių prievartos priemonių taikymo aspektus, nes taip bus išvengta nepagrįsto ar neteisėto šių priemonių taikymo. Taip pat pabrėžtina, kad kiekvienas pilietis susipažinęs su kardomosiomis priemonėmis, jų taikymo pagrindais bei kontrolės mechanizmu, žinos kaip apginti save nuo nepagrįsto ar neteisėto jo teisių suvaržymo. Darbe didžiausias dėmesys skiriamas kardomosioms priemonėms ribojančioms asmens fizinę laisvę t.y. suėmimui bei namų areštui, nes tai griežčiausios priemonės ir jų taikymas sukelia daugiausia problemų bei diskusijų. Kitos kardomosios priemonės darbe nėra itin išsamiai aptariamoms, tačiau taip pat iškeliami kai kurie jų taikymo bei kontrolės trūkumai.

Keywords: measures of constraint, procedural measures of compulsion, arrest, home arrest, bail, court, prosecutor, pre-trial investigation officer.

SUMMARY

Constitution provides inviolability of human rights and freedoms as fundamental value of modern civilization. Human rights and freedoms, however, should not be treated as absolute or immovable category. What should be realized and always emphasized is that any person has not only rights, but also obligations, which means that interests of individual can be lawfully defended only with due regard to the relevant rights of another person. If someone fails to respect and violates human rights of another person, then he renounces relevant part of his rights. And this may become a legitimate ground for restriction of the rights of offender. This paper doesn't refer to restriction of human rights as a result of the effective judgment of conviction, but to situations, where the person is in detention, under arrest or his other rights are restricted because of being reasonably suspected of the criminal offence or there are reasonable grounds to believe that the person who committed criminal offence might flee or impede investigation, i.e. refers to measures of compulsion exercised by the State. One of such measures of compulsion are measures of constraint. This is the strictest form of compulsion exercised by the State in respect of individual, on whom punishment has not yet been imposed. This paper doesn't make any detailed analysis of the grounds for or procedure of infliction thereof, as they are thoroughly and clearly regulated by the law on criminal procedure. This paper seeks disclosure of problematic issues concerning separate measures of constraint applicable in the Republic of Lithuania, as well as to discuss those issues and possibly find certain solutions. Analysis was conducted by comparing measures of constraint applicable in Lithuania with those applicable in other countries. This paper has theoretical, practical as well as cognitive importance. Officers who apply measures of constraint must have perfect theoretical and practical knowledge of the application of such measures in order to prevent ungrounded and unlawful application thereof. It should also be noted that each individual having acknowledged him self with measures of constraint, also with grounds for application and control mechanism thereof, would know how to defend him self against ungrounded and unlawful restriction of their rights. This paper gives its greatest attention to measures of constraint that restrict physical freedom of a person, i.e. arrest and home arrest, because these are the strictest measures and application thereof creates

majority of problems and discussions. Other constraint measures are not thoroughly covered in this paper, but certain defects in their application and control are disclosed.

**Anketa
Prokurorams**

Priedas Nr. 1

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamojo proceso katedroje rašomas magistro baigiamasis darbas, kurio tema yra „Kardomųjų priemonių sistema baudžiamajame procese: lyginamasis aspektas“. Atliekant tyrinėjimus šia tema yra parengta anoniminė anketa.

Ši anketa sukurta siekiant ištirti Lietuvos Respublikos baudžiamojo procese taikomų kardomųjų priemonių sistemos privalumus ir trūkumus, iškelti probleminius klausimus su kuriais susiduriama taikant kardomasias priemones. Tikėtina, kad gauti duomenys padės pasiekti minėtus tikslus.

Anoniminės apklausos rezultatai (gauta informacija) bus naudojama tik aukščiau minėtame magistro baigiamajame darbe.

DUOMENYS APIE RESPONDENTĄ:

- 1) Pareigos:.....
- 2) Darbovietė:.....
- 3) Teisinio darbo stažas einamose pareigose:.....

Pasirinktą atsakymo variantą ar variantus apibraukite, o kur reikia įrašykite savąjį.

ANKETOS KLAUSIMAI

1. Kokių tikslų dažniausiai siekdami Jūs taikote kardomasias priemones?

- a. Siekdami užtikrinti įtariamojo, kaltinamojo dalyvavimą procese.
- b. Siekdami užtikrinti netrukdomą ikiteisminį tyrimą.
- c. Siekdami užkirsti kelią naujoms nusikalstamosioms veikoms.
- d. Siekdami visų a., b. ir c punktuose minėtų tikslų.

2. Kokia, Jūsų nuomone, kardomoji priemonė veiksmingiausia siekiant užtikrinti netrukdomą ikiteisminį tyrimą?

Suėmimas	Namų areštas	Įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo	Užstatas	Dokumentų paėmimas	Įpareigojimas periodiškai registruotis policijos įstaigoje	Rašytinis pasižadėjimas neišvykti

Įvertinti balais nuo 1 iki 7, kai 7-veiksmingiausia – 1-neveiksmingiausia.

3. Kokia, Jūsų nuomone, kardomoji priemonės veiksmingiausia siekiant užtikrinti įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimą procese?

Suėmimas	Namų areštas	Įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo	Užstatas	Dokumentų paėmimas	Įpareigojimas periodiškai registruotis policijos įstaigoje	Rašytinis pasižadėjimas neišvykti

Įvertinti balais nuo 1 iki 7, kai 7-veiksmingiausia – 1-neveiksmingiausia.

4. Kokia, Jūsų nuomone, kardomoji priemonės veiksmingiausia siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamosioms veikoms?

Suėmimas	Namų areštas	Įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo	Užstatas	Dokumentų paėmimas	Įpareigojimas periodiškai registruotis policijos įstaigoje	Rašytinis pasižadėjimas neišvykti

Įvertinti balais nuo 1 iki 7, kai 7-veiksmingiausia – 1-neveiksmingiausia;

5. Skiriant kardomąją priemonę didžiausią įtaką kardamosios priemonės parinkimui turi:

1. Nusikalstamos veikos pavojingumas.
2. Įtariamojo asmenybė. (gyvenamoji vieta, pragyvenimo šaltinis, amžius, sveikatos būklė ir t.t.)

3. Kita

.....
.....
.....

6. Ar yra tekę taikyti kardomąją priemonę – įpareigojimą gyventi skyriumi nuo nukentėjusiojo?

1. Taip

2. Ne

7. Ar teko taikyti vienam asmeniui daugiau nei vieną kardomąją priemonę vienu metu?

1.Labai dažnai 2.Dažnai 3.Tenka taikyti 4.Retai tenka 5.Labai retai 6.Neteko taikyti

7.1 Jei teko taikyti vienam asmeniui daugiau nei vieną kardomąją priemonę vienu metu, kokias kardomųjų priemonių kombinacijas dažniausiai taikote?

(Nurodykite jas, pavyzdžiui: užstatas ir dokumentų paėmimas)

.....
.....
.....
.....

8. Ar paskyrę namų areštą, nurodote policijos įstaigai vykdančiai namų arešto sąlygų laikymosi kontrolę, kaip dažnai ji turi vykdyti kontrolę, jei taip tai koku dažnumu?

1. Taip.....(Nurodykite koku dažnumu)

2. Ne

9. Jūsų nuomone, ar būtų tikslinga leisti švelninti namų arešto sąlygas ne tik teismui bet ir prokurorui?

1. Ne

2. Taip

Jei taip, tai kodėl (pagrįskite atsakymą).....

.....
.....
.....

10. Ar skirate įpareigojimą registruotis policijos įstaigoje, jei taip tai kokiais intervalais?

1. Taip.....(Nurodykite kokiais intervalais)

2. Ne

11. Jūsų nuomone, ar nebūtų tikslinga suteikti galimybę švelniausias kardomasias priemones taikyti ne tik teismui bei prokurorui, bet ir ikiteisminio tyrimo pareigūnui, jei taip tai kokias?

1. Taip.....(Nurodykite kokias)

2. Ne

Dėkojame už atsakymus.

TITLE:
SYSTEM OF THE MEASURES OF CONSTRAINT IN CRIMINAL PROCEDURE:
COMPARATIVE ASPECT.